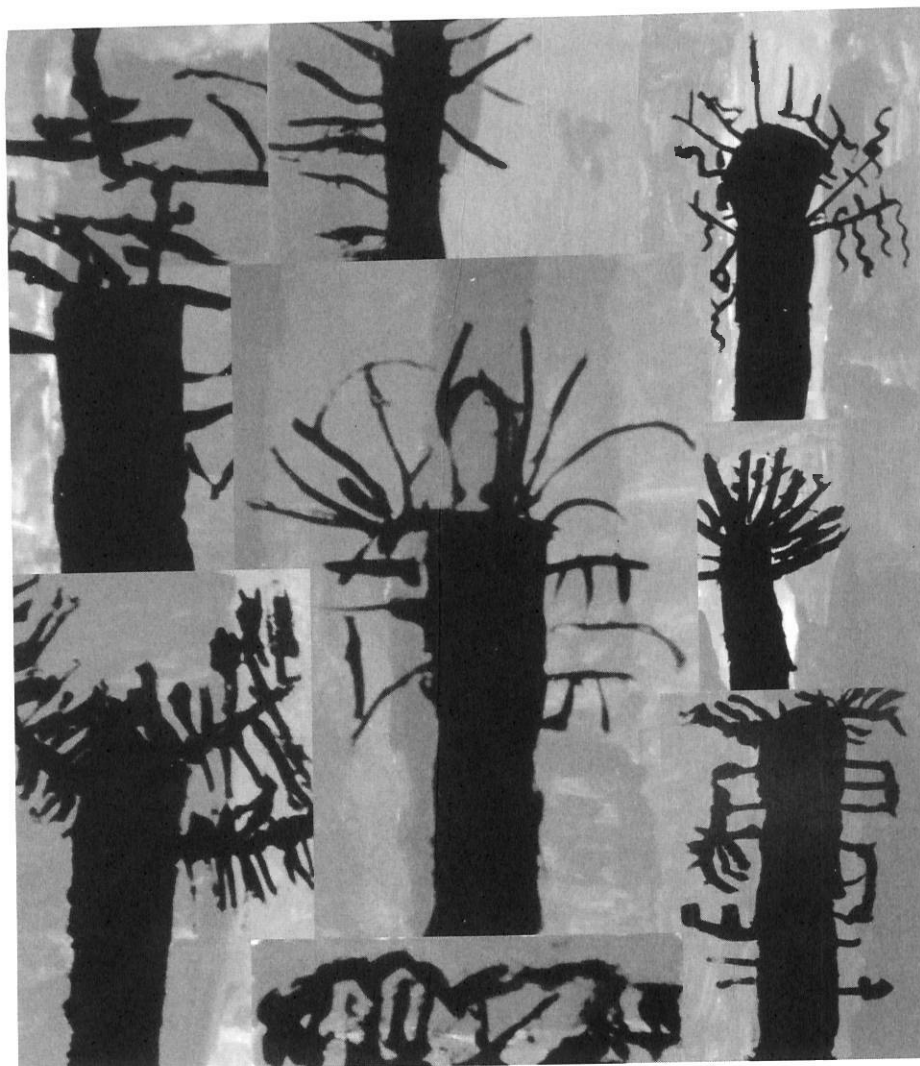

XIV TROBADA DE PLÀSTICA
Infantil i Primària

**L'art, generador
d'aprenentatges**

20 d'octubre de 2001
Institut del Teatre
Plaça Margarida Xirgu, s/n. Barcelona

Organitza

Programa d'Educació Visual i Plàstica de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona

Coordinadors

Montserrat Pascual, Conxi Rosique, José M. González Ramos i Jordi Caja Francisco

Col·laboradors

Marta Berrocal, Javier Aragón, Carles Bayod, M. Carmen Pérez, Miguel Angel Tabernero, Valentín Lozano, Daniel Moya i Mercè Gaja

Maquetació i impressió

Signo Impressió Gràfica, S.A. - Carrer Múrcia, 54d. Polígon Industrial Can Calderon
08830 Sant Boi de Llobregat - Barcelona

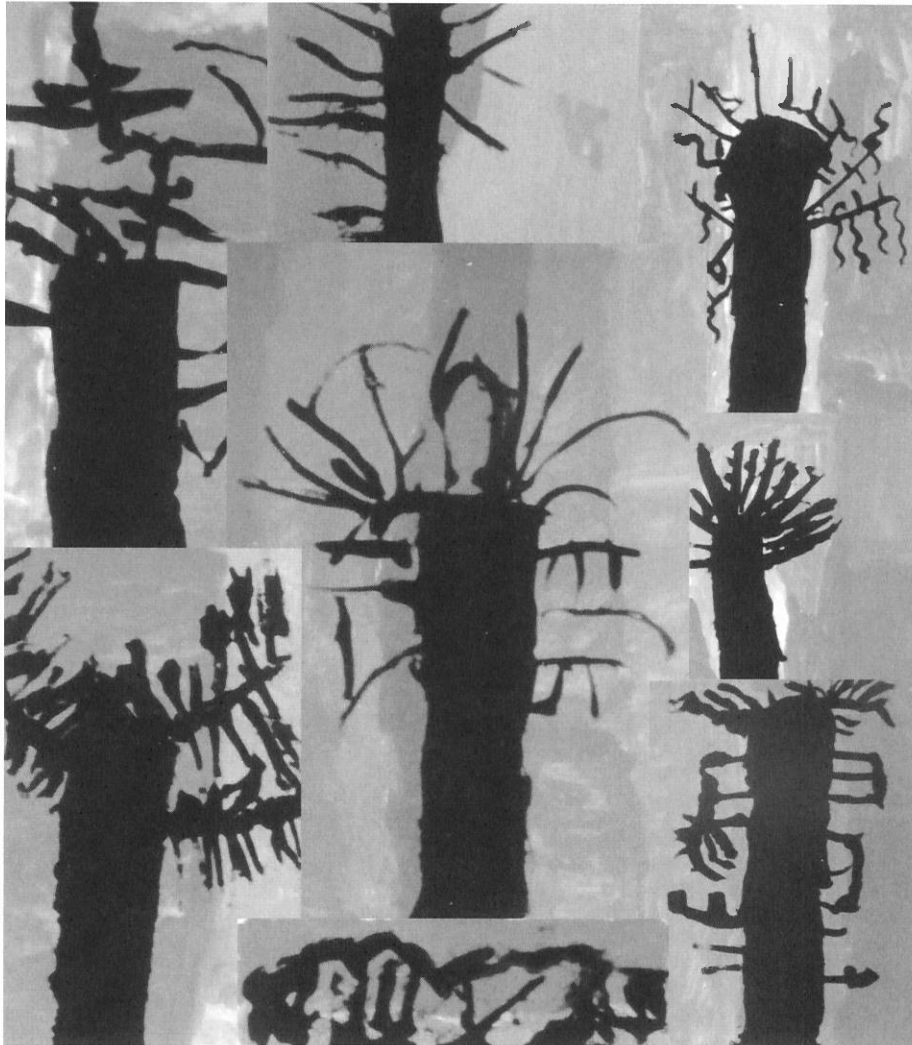
D.L.: B - 2.834 - 2003

ISBN: 84 - 88795 - 67 - X

Índex

PRESENTACIÓ	7
PONÈNCIA	
La capacitat educativa de les arts	11
Eulàlia Bosch	
COMUNICACIONS	
Per a una plàstica integradora	17
Miquel Forrellad Vives	
Art i artistes	31
Joan Busquets i M ^a Àngels Rigat	
Museu d'art	37
Equip de mestres	
Coneguem a Joan Miró. Apropar les arts als infants de 2-3 anys de l'escola bressol	47
Montserrat Nicolás Bellido	
Carnaval Delaunay	53
Maria Eugènia Huguet Ràmia	
PÒSTERS	
La música d'un quadre	63
Beatriz Perez Seara	
Veure el món a través d'uns altres ulls	67
Cristina Vallès Orianne	
Aprenem història de l'art fent d'artistes	69
Judit Padró i Pons	
L'art i les instrumentals: apropament de l'art a les matemàtiques i a la llengua	73
Mila Torres López	
EXPOSICIÓ	
Un món de Dracs	77
Equip d'Educació Infantil	
TAULA RODONA	
L'art, punt d'encontre de disciplines	81
Enrica Casademont, Rosa Tarruella, Sílvia del Amo, Pere Falcó. Moderadora Carmen Pérez	
US CONVIDEM A PRENDRE UN CAMEL	99
VALORACIÓ	105
ASSISTENTS	113

XIV TROBADA DE PLÀSTICA
Infantil i Primària

**L'art, generador
d'aprenentatges**

PRESENTACIÓ

Iñaki Echebarria

Director adjunt de l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona

Bon dia!, Personalment no crec massa en aquest tipus d'actes protocol·laris. Crec que han de ser quan més curts millor, per aprofitar el temps en relació als temes que us interessin realment. Per tant, serem breus.

Una vegada més, la 14a, ens trobem en dissabte per tal de reflexionar i intercanviar experiències en l'àrea d'educació visual i plàstica; i ho fem a l'Institut del Teatre. Crec que és el marc idoni per parlar de la capacitat educativa de les arts, com ho farà l'amiga i col·laboradora del nostre ICE, Eulàlia Bosch.

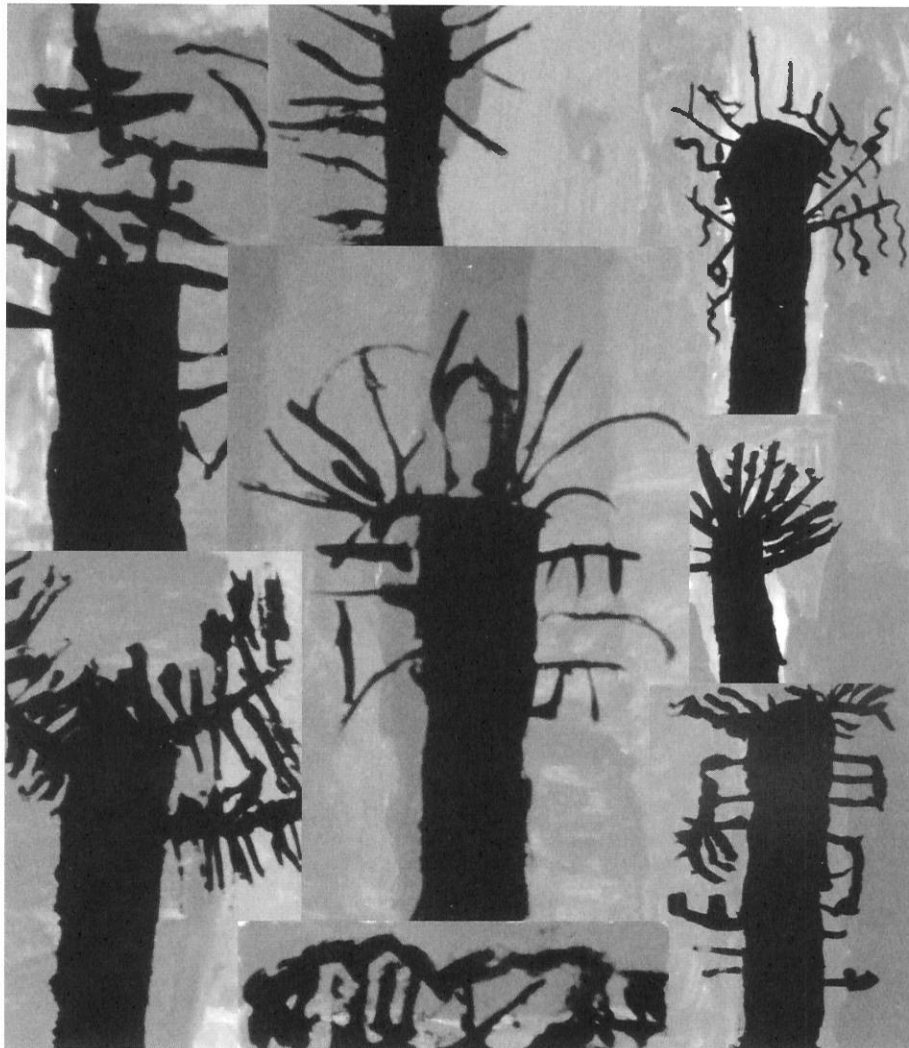
Encara que és professora de Filosofia, m'atreviria a dir que la seva trajectòria personal l'ha fet estar present en moltes iniciatives culturals de la ciutat. També va ser la impulsora del programa "Filosofia per a nens" als anys vuitanta, suposo que te'n recordes?! L'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona va col·laborar en aquesta iniciativa. Personalment vull agrair la seva presència i col·laboració.

En nom de l'Institut de Ciències de l'Educació voldria valorar profundament l'esforç que feu tots els assistents, de dedicar aquesta jornada de festa al treball. Això avala la vostra professionalitat i l'interès per la feina escolar en uns anys, que aquest treball s'ha fet dur, que es pot reconegut, i que sovint toca fer en condicions d'ordre familiar i social molt adverses. Gràcies per la vostra participació.

No puc acabar aquestes paraules sense agrair els coordinadors d'aquestes jornades i de les anteriors, la seva il·lusió i el seu treball. Gràcies Jordi, Josep M., Contxi, Montse, Valentín, Marta i la resta de col·laboradors i col·laboradores. Finalment vull agrair la col·laboració i facilitat que ens ha donat l'Institut del Teatre, per fer aquesta trobada en aquest espai.

En nom de l'ICE moltes gràcies i que la jornada sigui profitosa.

XIV TROBADA DE PLÀSTICA
Infantil i Primària

**L'art, generador
d'aprenentatges**

PONÈNCIA

La capacitat educativa de les arts

Eulàlia Bosch

No sempre les conferències es deixen escriure. Ve a ser com les pintures que no es deixen explicar o els concerts que no es viuen de la mateixa manera des de la platea d'un auditori o ajagut en un sofà prop d'un tocadiscos. Cada acte de comunicació busca la forma que més li escau i, de tant en tant, la troba.

Serveixi aquesta reflexió inicial, sinó per excusar, com a mínim per justificar que el text que ve a continuació no és, de fet, un text. És més aviat el conjunt de notes que van servir-me de guió per la presentació de la *XIV Trobada de Plàstica que l'ICE* em va encomanar. Aquella va ser una sessió multifacètica perquè precisament volia mostrar, en directe i en viu, diverses formes d'abordar la riquesa educativa substancial a les arts fugint volgudament de qualsevol paràmetre acadèmic. És per això que ara no es deixa escriure amb facilitat.

Cert que, amb tants mesos entre la conferència i l'article, podria haver resolt el tema aprofitant algun dels textos no publicats que sempre queden al fons d'algun calaix –malgrat la variació aparent, una sempre acaba parlant dels mateixos temes, de les mateixes obsessions recurrents. Però m'ha semblat que no feia al cas i que si la publicació del recull d'intervencions havia de servir per refrescar la memòria al cap del temps, n'hi hauria prou en fer que la conferència, concebuda com a tal, semblés un article.

I

El matí s'obre amb la següent afirmació. “Els mestres es reuneixen a l'Institut del Teatre per parlar de les seves coses”. Res de sorprenent a primera vista i per mi, en canvi, un acte molt significatiu. Sens dubte, molt més significatiu que qualsevol de les coses que jo pugui dir al llarg de la meva intervenció.

Significatiu en primer lloc, perquè vol dir que els mestres es reuneixen fora de l'escola –hi ha vegades que la taula de fòrmica verda i la pissarra al fons sembla una veritable condemna! En segon lloc, perquè es troben per parlar de les seves coses en un centre cultural de la ciutat, i de pas deixen clar que les seves coses no estan tan allunyades com de vegades sembla de les preocupacions habituals dels ciutadans –pot algú dir que l'educació no és cosa seva? I en tercer lloc, perquè es troben a l'Institut del Teatre, un equipament que té per objecte ensenyar i aprendre a representar, a fer veure, a adoptar noves aparences... activitats totes elles molt necessàries en l'ofici dels mestres.

Així doncs, des del meu punt de vista, la ciutat mateixa és el referent últim d'aquesta *XIV Trobada de Plàstica* –com de fet ho és de l'educació entesa en sentit ampli, m'agradaria afegir a peu de pàgina. La ciutat com a lloc –com a lloc de llocs– i la ciutat com a patrimoni – el fons de memòria que guarden els

centres culturals urbans i les activitats que programen. El present on aquests diferents aspectes es troben és el marc de la meua presentació. I és també del present de la meua activitat del que vull parlar.

II

La presentació d'avui té com a títol: *La capacitat educativa de les arts*. Sovint quan ens referim a "les arts", gairebé sense adonar-nos-en, pensem en les "arts plàstiques" i d'entre elles "la pintura" és, sens dubte, la reina indiscutible. Avui, però, donat el context, el nostre referent inclourà també 'les arts escèniques'.

En el cas de les arts plàstiques, de la pintura per seguir amb el tòpic, l'obra és fixa, inamovible, i és justament aquest caràcter inalterable de la tela el que provoca al contemplador i el porta a qüestionar-se i a reaccionar. En el cas de les arts escèniques, en canvi, passa exactament a l'inrevés: l'espectador és el que es manté quiet davant l'escena canviant. L'espectador es disposa a esperar, sense fer cap moviment, fins a fondre's en l'acció dels actors, fins a fer-se esponja del que passa a l'escenari o a la pantalla – de fet, quan aquesta sintonia no es dóna, l'obra de teatre o la pel·lícula no acaben de satisfer l'espectador– i és en aquesta actitud de màxima receptivitat que es manifesta la resposta creativa de l'espectador, on ell se sent reaccionar, riure i plorar, emocionar-se. On ell pot arribar no sols a sorprendre's del que se li ofereix, sinó a sorprendre's, fins i tot, de si mateix.

Encara que de manera diferent, doncs, cadascuna de les arts busca provocar en aquell que s'hi apropa

aquest eixamplament interior on es produeix l'experiència estètica i on la capacitat educativa de les arts es manifesta. Aquest espai que, lliure d'obligació, respon a l'embat de la sorpresa imprevista i genera sense esforç tota mena de desitjos de coneixement. Aquest moment en el qual s'entén alhora el què passa a l'escena i el què ens passa, malgrat mantenir-nos quiets a la butaca.

Per cultivar el gust per aquesta forma de creativitat, la creativitat de l'espectador, cal que els estudiants des de ben joves s'acostumin a bellugar-se per les sales dels museus, pels teatres, pels cines i pels auditoris, com s'acostumen a freqüentar les biblioteques o a navegar per Internet. I no hi ha dubte que les escoles poden afavorir-ho.

Ara bé, aprendre a acumular –coses, imatges, suggeriments, comentaris, fins i tot idees– és molt més fàcil que aprendre a crear i a defensar espais buits, espais de receptivitat, aquests espais que les arts reclamen. Per això s'ha de començar més d'hora amb les arts que amb moltes altres disciplines. I cal dir que ambdues experiències, la contemplació de les arts visuals i la freqüentació de les arts escèniques, funcionen millor quan es complementen, perquè l'espectador aprèn a distingir diferents maneres de ser *espectador*, entre les quals ha d'anar trobant la seva. L'educació requereix molta gent, però educar-se és un procés estrictament individual, m'agradaria afegir també com a segona nota a peu de pàgina.

S'han fet moltes comparacions entre l'aula i el teatre. A mi la que més m'agrada és la que vaig sentir per primera vegada de boca de Pasqual

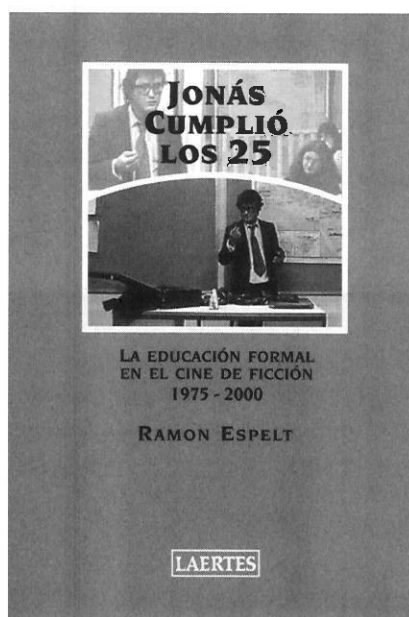
Maragall en la recepció en motiu d'una Conferència Internacional d'Educació celebrada a Barcelona l'any 1988: "És molt més difícil ser mestre que ser actor. Els actors", va dir, "fan cada dia la mateixa funció davant d'un públic canviant. Els mestres, en canvi, representen cada dia una funció diferent davant el mateix públic".

A mi, però, em sembla que a més de comparar l'aula amb el teatre, és a dir amb el conjunt de l'escenari i el pati de butaques, podríem comparar-la també amb una escola d'actors. És a dir, l'aula ha de crear les condicions perquè cadascú pugui desenvolupar la seva singularitat – un actor ho és de veritat quan és capaç de fer-nos creure que el personatge que representa és ell mateix. I és per això que el mestre necessita l'estímul i la riquesa de les arts davant de les quals no hi ha respostes estandaritzades –si ell no les provoca, és clar. No hem d'oblidar que les arts també poden ser una eina més d'esclavatge: només cal recordar alguns dels exàmens d'història de l'art que hem hagut de patir o llegir de tant en tant els comentaris d'alguns dels nostres benaurats crítics als diaris.

Aquestes són algunes de les raons per les quals el paper de les classes de plàstica no és només el de transmetre coneixements tècnics sinó sobre tot el de facilitar el rerefons necessari perquè l'experiència que es transmet en l'obra artística pugui trobar el context significatiu adequat. Les classes de plàstica han de perseguir idees i no només manualitats.

III

És per col·laborar a fer possible aquesta feina, que sempre és més fàcil d'explicar en una conferència que de fer diàriament a classe, que vull presentar ara un llibre que acaba de sortir: *Jonás cumplió los 25 de Ramon Espelt. El seu subtítol: L'educació formal en el cine de ficció 1975-2000*.

Aquest llibre recull totes aquelles pel·lícules que en els últims 25 anys han tractat la relació entre professors i estudiants. La imatge de la relació educativa en el cine permet crear aquesta distància necessària per contemplar un ofici que sovint veiem només des de dins, i permet també deixar al descobert tots els tòpics des dels quals i contra els quals anem definint la nostra feina. Una vegada més són les arts –el cine, en aquest cas– les que ens brinden el marc idoni.

M'agradaria molt tenir temps per parlar d'aquest llibre per poder referir-me a ell des del títol fins a l'úl-

tima pàgina. En primer lloc, m'agradaria dir que el títol respon a una pel·lícula d'Alain Tanner que vàrem veure als 70, *Jonás que cumplirá 25 en el año 2000*, i que va orientar no poques de les nostres maneres d'entendre la professió i de fer-nos ensenyants. I m'agradaria deturar-me en el fet que el guió de la pel·lícula és d'Alain Tanner i John Berger, aquest mestre indiscutible de la percepció artística.

També m'agradaria seguir al peu de la lletra els deu capítols que obren el llibre on l'autor repassa: el naixement de la diferència entre educació formal i informal; la imatge de l'escola i del professorat en els medis de comunicació; el reflex de la pròpia experiència escolar dels directors de cine en les seves pel·lícules sobre el tema; la mena d'escoles que el cine recull, i la mena de professors que tria; el fil narratiu propi d'aquest tipus de pel·lícules; els arquetips i les seves variacions al llarg del període de temps estudiat; la proximitat o llunyania de les situacions i la seva versemblança; la proximitat entre la pissarra i la pantalla...

I m'agradaria, fins i tot, poder deturar-me en l'índex i presentar els capítols dedicats a la imaginació, a la disciplina i al *cos del docent*, que no al *cos docent*.

Però sobre tot, m'agradaria poder llegir les descripcions del munt de pel·lícules citades que desperten alhora desig de cine i de reflexió sobre la vida quotidiana dels ensenyants, la nostra vida quotidiana.

A falta de temps, però, per entrar en detalls, us convido a deixar-vos seduir per la lectura de com l'es-

pectador de cine transforma les *metàfores* educatives que veu a la pantalla en *models* que condicionen d'una manera o altra el seu judici sobre la pràctica educativa. De com, per tant, el cine, que té una relació molt directa amb la percepció general de la nostra activitat, pot ajudar-nos a entendre una mica més el context de la nostra professió.

El fet que el Ramon Espelt, professor de matemàtiques i gran coneixedor de la història del cine, m'acompanyi avui en aquesta taula –i m'ajudi ara a presentar el nou projecte que hem fet junts–, permetrà que ell respongui a les curiositats que el llibre us hagi pogut despertar.

IV

Per completar el panorama segons el qual l'escola pot ser vista com una escola d'actors i les pantalles de cine poden oferir-nos imatges de contrast que ens permetin una certa distància respecte a la pràctica escolar diària, voldria ara presentar-vos un programa nou, per sumar a la caixa d'eines pròpia de l'educació estètica, anomenat *Poesia visual*.

Poesia visual és un programa d'Internet que forma part d'Educ@lia, la pàgina educativa de la *Fundació "la Caixa"* (www.educalia.org). L'hem fet amb la col·laboració artístic-tècnica de Leo Mariño, Adela de Bara, Javier Bellota i Jordi Paré de *El Taller Intercatiu*.

Amb *Poesia visual* ens proposàvem mostrar que, així com la mirada requereix un cert entrenament per reconèixer el llenguatge que les arts utilitzen, així també cal una certa reflexió sobre l'ús de les noves tec-

nologies perquè resultin adequades a l'educació estètica.

Aquesta reflexió ens ha dut a pensar les pantalles de *Poesia visual* com a *taules de treball* sobre les que es poden crear poemes, dissenyar esbossos, entendre estructures rítmiques, experimentar amb colors, formes, proporcions, escales... amb la facilitat d'afegir a totes aquestes formes de creació la correcció ràpida i els instruments multimèdia d'Internet, sense abandonar la pròpia *taula*.

El programa pot tenir un ús individual però s'obre també al treball col·lectiu de petits grups o fins i tot de grups-classe. El *manual d'instruccions* és també visual, és a dir que cada exercici es presenta a través d'un exemple concret que es resol a la pantalla abans d'accedir a l'espai virtual on l'usuari treballarà. Això fa que pugui ser utilitzat per tothom de forma molt fàcil i ràpida.

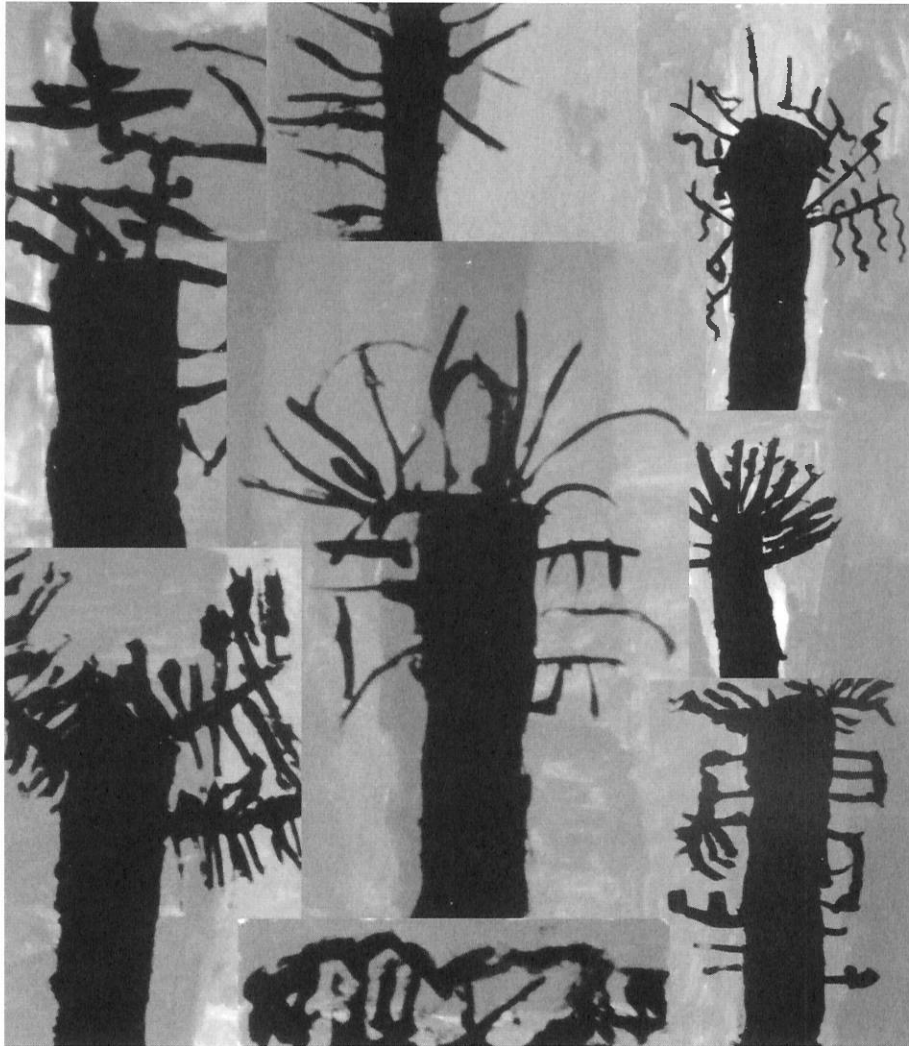
Abans d'entrar directament en el programa –ja havia anunciat jo que aquesta conferència no es deixava fàcilment transformar en un article– només afegir que *Poesia Visual* consisteix en un seguit de 10 entrades, cadascuna de les quals s'obre a un número determinat d'exercicis independents però relacionats pel títol que els uneix (visualment a cada entrada li correspon un color). En el seu conjunt el programa disposa de 27 propostes d'activitat documentades per un arxiu d'imatges d'història de l'art de més de 300 obres d'uns 250 artistes diferents. Prop de 70 links a Internet completen la proposta.

V

Entre la pissarra i la pantalla s'aixopluga el món de les arts. La seva capacitat artística és comparable a la força dels volcans que, mentre reposen semblen simples muntanyes, però quan entren en erupció es fan visibles com incommensurables pous de foc i de llum. La clau que permet distingir les muntanyes dels volcans està en mans de les escoles que tenen la formació dels nens al seu càrrec. El pany en el que aquesta clau encaixa té tantes variants com centres culturals acull la ciutat que dona aixopluc a l'escola. Cal que la clau trobi el pany.

XIV TROBADA DE PLÀSTICA
Infantil i Primària

**L'art, generador
d'aprenentatges**

COMUNICACIONS

Per a una plàstica integradora

Miquel Forrellad

Assessor de Plàstica del CEIP Lavínia, Barcelona

INTRODUCCIÓ

Com ja és habitual als darrers cursos, la Plàstica a l'escola es decanta, cada cop més, cap a plantejaments més globals, entenent aquesta disciplina no només com una via per adquirir unes tècniques específiques, d'aprendre a dibuixar o pintar "correctament" segons uns esquemes preestablerts (les "manualitats" ja queden lluny), sinó també com una forma més ampla de coneixement, com un instrument que ens permet complementar altres àrees del saber des del vessant, cada vegada més important, de la cultura visual. És per això que a l'escola Lavínia integrem els procediments acadèmics i expressius d'aquesta matèria en projectes interdisciplinaris que impliquen la Llengua, la Informàtica o les Ciències Socials. D'altra banda, el curs escolar s'estructura al voltant d'un tema transversal que es treballa de 1r a 6è (últimament extensiu a Educació Infantil), i a partir del qual treballem totes aquelles tècniques que es podrien incloure en els blocs elementals de l'expressió plàstica com són el dibuix, el color i el volum.

En aquest article s'exposa el procés de realització d'aquests treballs que s'han anat recollint amb motiu de la seva publicació, ja sigui a la revista que edita l'escola o bé per demandes externes. En el cas de La imatge i el mot, es tracta d'una comunicació exposada a la XIV Trobada de Plàstica organitzada per ICE de la Universitat de Barcelona i posteriorment presentada a l'ICE de la Universitat Autònoma

ma. Per això no és estrany que aquest article contempli diferents registres; en alguns casos s'especifica tant els objectius com la metodologia emprada, emfasitzant la seva aplicació pedagògica i els procediments, en d'altres, els textos són més succints i suposen una reflexió més teòrica. Aquests últims haurien pogut desenvolupar-se, però hem preferit conservar el format original, tal com van ser concebuts en aquell moment, i oferir una visió i una lectura més obertes coherents amb l'esperit multidireccional que inspira el conjunt.

LA IMATGE I EL MOT

Comunicació. (La presentació anava acompanyada d'imatges publicitàries, d'obres d'artistes relacionades amb el tema i de treballs dels alumnes).

Treball interdisciplinari amb Llengua, entorn dels poemes visuals. Grups de 3r a 6è. Cursos 1999-2000 i 2000-01.

La simbiosi entre la paraula i la imatge, un camp per introduir el nen en els dominis de l'experimentació i l'especulació.

Resum de la proposta:

S'explicarà l'experiència entorn al tema de la poesia visual (cal·ligrames, poemes visuals, poemes-objecte), portada a terme als cursos de tercer a sisè de Primària de l'escola Lavínia de Barcelona. Es posarà de manifest la importància de considerar la Plàstica com un sistema ideal per exerci-

tar la flexibilitat mental, cosa que suposa no considerar-la com una disciplina aïllada, sinó com una eina tan instrumental com conceptual, extraordinàriament útil per complementar i reforçar els coneixements propis d'altres disciplines. Els objectius posaran èmfasi en el desenvolupament cognitiu del nen, a través de l'especulació i l'experimentació com a mètode per assolir un coneixement progressiu i integral, no basat tant en l'acumulació de la informació com en la capacitat de saber processar-la.

Es mostrarà l'elecció de procediments, tècniques i materials adequats per desenvolupar tres processos diferents:

- L'observació directa i la indirecta a través d'uns materials que obliguen a un treball d'anàlisi crítica.
- La concepció d'un projecte personal, a partir dels models analitzats. Aquesta segona fase requereix un esforç de síntesi.
- L'execució material del projecte, de caire més procedimental, a realitzar individualment o en grups de treball.

Es remarcarà la importància d'assolir una visió crítica personalitzada tant respecte als models externs com al propi treball personal o col·lectiu.

La imatge i el mot:

Ja és el segon any que abordem el tema de la poesia visual. I bé, aquest any no era previst de fer-ho, encara, perquè l'any passat ja l'havíem treballat, des de tercer fins a sisè. Però ens vam trobar que, només uns mesos després de prendre aquesta iniciativa, la Fundació Miró ens obsequia ara amb una fantàstica exposició dedicada a Joan Brossa. I, és clar, no podíem pas deixar passar l'ocasió, i més si teníem en compte que tots els grups

menys l'actual tercer ja estaven avaluats a la lectura i realització d'imatges textuais. Hem treballat, doncs, el cal·ligrama a tercer i quart, el poema visual a cinquè i el poema-objecte a sisè.

És aquest un tema difícil, complex, i que implica una gran capacitat d'abstracció i de síntesi. Un tema que, d'entrada, diríem que no es correspon amb els processos de deducció lògica propis d'aquestes edats. Nosaltres, però, som una mica temeraris i pensem que els nens potser tenen menys experiència i quantitat d'informació processada, però que, en canvi, tenen molta més facilitat per adaptar-se i integrar noves formes d'aprenentatge i una capacitat enorme per assimilar-les, sense les reserves i prejudicis que ens determinen a nosaltres, els adults. Aquest és un fet que venim constatant des de fa temps. Per a nosaltres la plàstica o, millor dit, el mètode d'aprenentatge artístic, és un sistema ideal per exercitar la flexibilitat mental. I és per això que no el tractem com un fet aïllat, sinó com una eina tan instrumental com conceptual, extraordinàriament útil per complementar i reforçar els coneixements que provenen d'altres disciplines.

La simbiosi entre paraula i imatge, tan amplament tractada al llarg de tota la història de l'art i de l'educació, però alhora tan poc aprofundida, era un camp abonat per introduir el nen en els dominis de l'experimentació i l'especulació. I, a la vista dels resultats assolits, després de dos anys, podem dir que ens han donat una lliçó d'humilitat. Potser ells no són conscients dels processos lògics que recorren, però arriben a conclusions que el nostre pensament tan estructurat en categories rígides no es permet ni plantejar. Ens anem adonant que,

cada vegada més, amb l'ajuda de les noves tecnologies, el coneixement del medi i la seva adaptació passa no tant per la quantitat d'informació acumulada, que això ja ho fan les xarxes de la informació, com per la capacitat de processar-la, és a dir, que es tracta d'assolir una forma de processament de la informació fonamentalment flexible.

Sempre hem considerat que tant la Llengua com la Matemàtica son disciplines instrumentals, i amb raó, ja que son sistemes simbòlics de representació dels esquemes del pensament. Els mots, més que els nombres, tenen una gran potència visual, que es deriva precisament de la seva possibilitat doble: simbòlica i de significació. Quan aquesta possibilitat doble es porta al límit, s'estableix una tensió que posa en evidència les pròpies limitacions del llenguatge com a estructura, o més ben dit, el que es posa en evidència és que el llenguatge, per a nosaltres una cosa tan natural i quotidiana, és recolza en estructures absolutament convencionals i que es pot dur fins a l'absurd. És aleshores quan apareix l'humor, la ironia o la poesia. Una de les formes més reeixides de fer ecllosionar aquest caràcter dual de la paraula és la seva combinació amb la imatge ja que, en estar molt menys codificada que la paraula, la imatge pot arribar a posar en qüestió tot el que la lletra afirma de manera taxativa (recordem el quadre de Magritte: "Això no és pas una pipa").

Però és que, a més, la poesia, la ironia i l'humor s'han establert com a formes absolutes de comunicació i persuasió social a través de la complexitat entre paraula i imatge. Només cal pensar en els anuncis publicitaris, com a paradigma d'aquesta atrac-

ció irresistible que ens enganxa a participar en el joc dels doble-sentits (o contra-sentits).

No és aleshores ineludible entrenar el nen per tal que pugui reconèixer els codis que sostenen aquest joc a vegades trampós (la publicitat) però també enginyós i fins i tot revulsiu (l'humor àcid o la ironia, més propis de la poesia visual) i que se'n pugui resguardar o utilitzar-lo?

Introducció al projecte:

Tot i que a l'escola Lavínia, on duc a terme les tasques d'assessor de Plàstica, s'ha vingut treballant des de fa anys la interrelació entre paraula i imatge, especialment en les activitats relacionades amb Sant Jordi (dia del llibre), paral·lelament al tradicional concurs de poemes i també amb motiu d'altres projectes interdisciplinaris (com el projecte telemàtic "Aplicando la matemática a nuestra vida"), fa dos anys que vam iniciar un projecte de treball transversal amb solució de continuïtat, de tercer a sisè de primària, sobre la poesia visual, és a dir, un any abans de l'exposició, a la Fundació Miró, de "Joan Brossa o la revolta poètica". Habitualment,

es treballa el cal·ligrama a tercer i quart, el poema visual a cinquè i el poema-objecte a sisè.

En aquesta comunicació parlarem de forma sintètica de les estratègies que utilitza la poesia visual, emfasitzant la retòrica d'aquest llenguatge desdoblada (comparació, analogia, metonímia, sinècdoque...), i exposarem una breu panoràmica del paper que aquest tipus de manifestacions, a cavall entre les arts plàstiques i la poesia, han acomplert des d'Alfred Jarry o Lautréamont fins a l'art conceptual o als nous nominalistes, passant pels dadaïstes i Duchamp. Analitzarem com aquelles fórmules basades en la descontextualització i la desfuncionalització, amb significats contradictoris que porten a la paradoxa, han passat del món de l'art als mitjans de comunicació de masses. Parlarem del gran interès formatiu que suscita en els nens conèixer aquests codis representatius, pel fet que impliquen un grau d'interactivitat immens, en consonància amb les formes lúdiques de persuasió a què estan acostumats i sotmesos. Finalment, parlarem de quins són els passos per guiar el nen per tal que pugui treure l'entrellat d'aquestes "imatges pertorbadores", fetes de mots i objectes, i ser capaç de construir-ne de noves, cosa que inclou uns procediments específicament plàstics i un cert coneixement de les estructures lingüístiques però, sobretot, una gran dosi d'imaginació per establir connexions aparentment inversemblants.

EL PROJECTE

1. Imatges i mots

Imatge: Cosa que representa exactament una altra / Aparença visible d'un objecte o una persona imitats pel di-

buix, el gravat, la pintura o l'escultura / Representació interna d'un objecte extern.

Mot: element lingüístic significatiu compost d'un o més fonemes, que conserva la seva forma en tot o en part, dins la cadena parlada.

// **Paraula:** Allò que és dit / mot en tant que serveix per a expressar el pensament).

Signe: Allò en què una cosa és representada / Senyal, sobretot de caràcter verbal (en la comunicació o en un context informatiu) en la qual és representat quelcom o bé establerta una relació amb una altra cosa / Un signe representa a una cosa respecte a una idea que produeix o modifica (Peirce).

Hi ha tres tipus de signe:

Icona: aquell signe que representa una cosa per relació de semblança (explorador / buscador-lupa).

Índex: aquell signe que es relaciona amb l'objecte per una raó d'implicació, de continuïtat (el foc i el fum, el pols i el cor...).

Símbol: és el que es refereix a l'objecte pel simple fet que es refereix a tal objecte, és a dir, és totalment convencional (una bandera).

No cal dir que els tres tipus de signes s'interrelacionen gairebé sempre.

2. Retòrica

Art de l'eloqüència, de l'expressió oral o escrita, fixada d'acord amb unes regles introduïdes a Grècia pels sofistes: tècnica de parlar bé i d'escriure, afí a la poesia, capacitat d'adaptar el discurs a la varietat de les circumstàncies i a les necessitats de la polè-

mica. La forma és concebuda com a cosa externa al contingut, com a ornament, mentre que la substància es fonamenta en el valor pragmàtic de la paraula.

El diàleg entre art i llenguatge no ha estat tradicionalment conflictiu. El mot en la imatge no suposava ni escàndol ni disputa. La ruptura duta a terme pels "moderns", utilitzant aquest diàleg com una transgressió, es basa en utilitzar les estratègies de la retòrica per posar en evidència que el llenguatge es fonamenta en estructures totalment convencionals, i que es pot dur fins a l'absurd.

Aquesta ruptura, doncs, es produeix per mitjà d'una modificació sensible de l'estatut del text, com posa de manifest l'art conceptual; la realitat objectiva no existeix fora dels esquemes del pensament, ja que és el llenguatge el que determina la realitat. La imatge no és emprada per "fer veure" la realitat, sinó per fer veure la manca d'essència de la realitat (que no pot ésser mai totalment "anomenada").

Aquí la paradoxa posa en tensió la lectura de les imatges suportades per textos.

(Paradoxa: Opinió que sembla contrària al sentit comú però que de fet és exacta // Dues conclusions mútuament contradictòries però de cap de les quals hom no pot prescindir (quan el mentider diu: ara dic mentida).

Aquesta tensió entre imatge i paraula, és utilitzada per portar el lector a adoptar una actitud crítica (en el cas de l'art conceptual), o bé per seduir-lo o narcotitzar-lo (en la publicitat). Les formes paradoxals són una arma persuasiva de doble fil, amb un gran

potencial per interactuar amb l'audiència a la qual es dirigeixen.

(Estructuralisme: examina sistemàticament el significat dels signes. L'objecte de l'estructuralisme és el d'explorar les regles per les quals es regeixen els diferents sistemes de signes. Tant els diversos llenguatges com les connexions culturals són vistos i interpretats per l'estructuralisme com a sistemes de signes. // Postestructuralisme: Mentre que l'estructuralisme considera un conjunt de dades com una estructura o sistema tancat, el postestructuralisme considera que els sistemes de signes són sempre dinàmics i oberts al canvi).

3. Els models estratègics (de la retòrica)

Trop: Figura que consisteix a modificar el sentit propi d'un mot per emprar-lo en un sentit figurat.

Comparació: entre el signe visual i el verbal, sovint per oposició.

Analogia: Relació de semblança entre coses diverses, relació entre dues o més coses que tenen quelcom de comú, semblança de relacions.

Metàfora: Figura de dicció que hom fa quan empra un mot que expressa literalment una cosa per manifestar-ne una altra que tingui una certa semblança amb aquella. La metàfora sorgeix de la comparació entre dos continguts (llana/cabells). La tensió entre el sentit literal i el sentit figurat és utilitzada de manera que els signes visuals il·lustrin el primer i els verbals el segon (flexibilitat informativa-revista ondulada)

Al·legoria: Representació metafòrica d'idees abstractes a través de figures o temes plàstics / Allò que represen-

ta una cosa, una idea, per semblança suggestiva. Es diferencia de la metàfora en el desenrotllament més ampli i extens que pot abraçar tota una obra, i en la seva finalitat, que no és inicialment estètica, sinó que amaga una intenció sovint didàctica o moral. (No s'adiu al cas que estudiem).

Metonímia: Figura que consisteix a designar una cosa amb el nom d'una altra prenent l'efecte per la causa, el contingut pel continent, etc. o viceversa.

Sinècdoque: Figura que consisteix a estendre o restringir el significat d'un mot prenent el tot per la part o la part pel tot, el gènere per l'espècie o l'espècie pel gènere, etc.

Cadena: El tema verbal és completat per signes visuals.

Substitució visual (al·lusió): Substitució d'un signe visual per un altre de forma semblant (còdols de platja per pastilles de sabó).

Clímax i anti-clímax sintàctics: Figura visual presentada en sèrie (seqüència idèntica).

Paral·lelisme: Imatge i text ofereixen el mateix enunciat, i així es reforcen.

Mediació associativa: el signe visual és extret d'una sèrie (canvi = atributs de la moda: maniquí / vestits / noia maca)

Fusió visual: Els signes visuals es relacionen amb altres per crear un súper-signe (cortina-armadura → forta i durable)

Atenuació visual (anunci de cigarrets: "això és tot el que li podem oferir" → fum).

Exageració visual (hipèrbola): (llumins-incendi / som els millors)

Tipografia: El relat dels signes verbals es visualitza amb la forma dels mateixos signes

El·lipsi: supressió d'algun element de l'objecte per emfasitzar la seva utilitat o les seves propietats.

És evident que les figures retòriques no es troben mai en estat pur, i amb el desenvolupament de la publicitat, que es basa en el canvi formal constant per superar el desgast d'uns reclams que serveixen sempre a una finalitat inamovible (vendre un producte), les combinatòries retòriques són cada vegada més híbrides i complexes.

4. Poètica de l'absurd

La poètica de l'absurd es desenvolupa als seus inicis en el si del corrent literari romàntic i simbolista, amb autors com Alfred Jarry i Lautréamont i, des d'una altra vessant, Mallarmé. La seva forma expressiva es concreta en establir associacions formals i conceptuals insòlites, mentre que relaciona objectes aparentment dissímils, units per l'ús o pel llenguatge. D'aquesta manera inaugura una via que s'estendrà a les arts visuals, ja que escurça la distància entre els mots i les coses. L'estratègia fonamental és la descontextualització i la desfuncionalització que prendrà la forma plàstica dels "ready-made" de Duchamp. Aquesta associació de significats disjuntius i contradictoris porta el discurs a la paradoxa o a la pura constatació (a la redundància i l'èmfasi). Les lectures inusuals s'originen sovint amb la transmutació de les funcions sintàctiques dels objectes.

5. Les expressions de la poesia visual

La poesia visual se situa entre l'abstracció i la realitat, configurant una nova realitat objectal. Això s'aconsegueix fent una transposició del món literari al de la plàstica visual, utilitzant elements comuns a ambdós llenguatges, bàsicament les formes retòriques i els trops infreqüents. Les imatges objectals ens remetent a signes i caràcters de l'escriptura, en el pla del joc semàntic o dels significats múltiples i, per tant, dels exercicis lingüístics. Els objectes de la poesia visual ens porten al terreny de la sorpresa, l'endevinalla i el xoc de coses impossibles. La conjunció entre significat visual i verbal emprà una expressió retòrica plena d'analogies, efectes sinestèsics i dobles lectures, i provoca la pertorbació en la lectura d'un mot. Els objectes porten implícita una càrrega semàntica que juga amb la metàfora o bé aquesta càrrega els és donada externament per un títol. En última instància, la poesia visual ens obliga a reconsiderar els convencionalismes de qualsevol tipus de representació i remarca que, més enllà de qüestions estilístiques o d'habilitat, el que cal és aprendre a mirar (Duchamp).

Els precursors de la poesia visual serien Picasso (en les seves construccions cubistes) i Duchamp amb els "ready-made" o objectes trobats, els dadaistes i els surrealistes, però es fa realment popular a finals dels anys cinquanta amb el nouveau réalisme i el pop art. El conceptual i l'estructuralisme en literatura acaben per donar-li un suport teòric i li ofereixen un estatus que la consolida com la forma expressiva amb més incidència del segle XX.

L'acròstic: Dit d'un poema o d'una altra composició en què les lletres que ocupen determinats llocs formen un mot o una frase. (Més literari que visual: "Finneganswake", de Joyce).

El cal·ligrama: Composició poètica que realitza plàsticament, per mitjà de l'escriptura o la tipografia, un tema que suggereix el poema. Guillaume Apollinaire (1914, "Calligrammes" [1918]), Junoy, Folguera, Salvat-Papasseit i Carles Sindreu.

El poema visual: Agafat en un sentit genèric, el poema visual es diferencia de les altres expressions de la poesia visual per ser una representació en una superfície plana, d'imatges plàstiques determinades pel llenguatge. Una de les formes més usuals del poema visual és el recurs a la tècnica del "collage", que ens permet juxtaposar imatge i text de forma aleatòria. No és casual que es desenvolupi paral·lelament a la implantació dels mass-media i la publicitat.

El poema-objecte: Seria l'expressió en tres dimensions del poema visual. La tècnica ja no és la del "collage", sinó la de l'"assemblatge", és dir, la de l'acoblament d'objectes diversos agafats moltes vegades de la vida quotidiana, o la de la descontextualització / desfuncionalització de l'objecte (ready-made). Això ens porta a establir relacions insòlites i a una pluralitat de lectures, impossibles si agafàvem els objectes aïlladament, o no els treïem de context.

6. Poesia visual i publicitat

És evident que la poesia visual ha escurçat el camí entre la poesia i la publicitat. Tant en una, com en l'altra, les possibilitats combinatòries entre les paraules, les imatges i els

seus significats són part integrant de l'obra / anunci. El joc amb l'impacte de la lletra i el xoc conceptual de les idees creant ambigüïtat, enganyifa o sorpresa és un recurs calcat per la publicitat descaradament de les manifestacions artístiques, amb una finalitat perversa o contrària a l'originària; de la gran capacitat de seducció dels poemes visuals, que busquen una manera de conscienciar l'espectador de la importància de saber mirar, i, per tant, d'apropar-se críticament a una realitat relativa, se n'extreu només el seu sentit lúdic. D'aquesta manera, desplaçant el discurs, la publicitat enganxa l'espectador per la via del joc i l'enginy, d'una forma alienant. És en aquest context que molt artistes, als darrers anys, han recorregut a les estratègies publicitàries per desemascarar la pretesa modernitat d'un discurs amb una gran capacitat transformadora però no menys qüestionable.

La publicitat manipula els recursos retòrics (ironia, humor, joc, acudit) propis de la poesia visual, amb una única finalitat: vendre un producte (comercial, cultural o polític, tant li fa) però, a més, s'apropia de qualsevol recurs estètic (repetició, seriació, color...). Està clar que l'art també s'inspira en els recursos dels mass-media (pop art).

7. Aplicació pedagògica de la poesia visual

És essencial que l'educador, tot i que no ha de fer explícites les lleis que regeixen la dialèctica entre imatge i mot, en tingui un coneixement important, tant per triar els models adequats a partir dels quals l'alumne farà una deducció intuïtiva com per saber interpretar el seu procés deductiu i, a la llum dels resultats, desxifrar a quins models o tipologies retòriques

el nen recorre, sense saber-ho, en un esforç per expressar allò que li sembla haver copsat com a fonamental. El nen, doncs, haurà fet un exercici de processament de la informació realment flexible. No és fins al final que el mestre li ha de qüestionar per quina raó ha utilitzat uns recursos o uns altres, impulsant-lo a reflexionar sobre el desenvolupament del seu treball, és a dir, a fer-ne una revisió crítica a posteriori, aprofitant a més, que disposa de nous referents: els treballs dels companys.

8. Metodologia

A. Anàlisi dels models

Tant en el cas dels cal·ligrames com en el dels poemes visuals i poemes-objecte, el primer pas consistirà en proporcionar a l'alumne els models i referents a partir dels quals ell s'enfrontarà a la problemàtica de les imatges compostes d'elements visuals i text.

1. Aprofitarem una sortida a una exposició de Joan Brossa o passarem diapositives dels seus poemes visuals.

A l'exposició o després del passi de diapositives, els alumnes faran un esquema d'aquelles peces que, per alguna raó, els hagin atret o interessat més. Les dibuixaran i intentaran fer-ne una descripció, és a dir, que els sembla que "volen dir".

2. Visualitzarem diferents anuncis, triant exemples senzills i imatges clares.

Davant la visualització dels anuncis, es farà un col·loqui. Cada alumne podrà dir la seva sobre tal o qual anunci, i on se suposa que hi ha la gràcia, quin és l'acudit, el parany i a

través de quins elements concrets (lletres, imatges) funciona el joc. El mestre anirà donant les pistes necessàries per tal que no es desviï el tema, i farà aclariments a mesura que els nens les necessitin, no pas abans.

3. Ens mirarem cal·ligrames i altres composicions de poesia visual, tant d'autors diversos com d'alumnes de cursos anteriors.

En el cas dels cal·ligrames, es treballarà a partir de poemes que hauran fet prèviament els mateixos nens, i es triaran aquells que, segons el seu propi criteri, es consideri més fàcil de convertir-los en imatges. Per poder decidir això doncs, s'hauran mirat models d'altres autors i de cursos anteriors.

En aquest estadi, el mestre posarà èmfasi en la importància de les figures retòriques, sense anomenar-les explícitament, i recordarà, amb exemples, "frases fetes" i expressions amb doble sentit.

B. Elaboració de nous models (disseny previ); aprendre a sintetitzar.

Aquest pas és el que en publicitat es coneix com a "brownstorming", proper a l'escriptura automàtica dels surrealistes; el nen es deixa anar, fent associacions d'idees, com en els jocs parlats. Tot això ho va apuntant al paper, ja sigui amb una frase explicativa o fent un esquema gràfic. Pot fer molts esquemes i explicacions d'esquemes, però els anirà comparant als models que li han servit d'exemple, contrastant les similituds i les diferències, fins a arribar aquelles combinacions entre la part visual (els objectes, les imatges, les formes, els colors) i la part textual (les lletres, les paraules, els títols) que siguin més engi-

nyoses i “satisfactòries”, és a dir, on l’acudit (el joc de llenguatge) funcioni. En el cas dels cal·ligrames, el text ja ve donat, de manera que haurà de fer associacions visuals que juguin amb el text. En els poemes visuals, hi poden entrar en joc les imatges predissenyades (fotografies), en aquest cas, doncs, el brownstorming funcionarà a partir de les imatges que s’hagin trobat (en revistes). En el cas del poema-objecte, s’ha de tenir en compte que els objectes que els componen han de ser fàcils d’aconseguir i d’acoblar, o sigui, que de totes les

dissenyarem amb llapis i paper: farem un projecte que recollirà “l’invent” dibuixat i una explicació. Aquest projecte, a punt per ser materialitzat, serà el resultat d’un procés de síntesi, durant el qual el nen haurà desestimant un munt d’idees que no haurà trobat prou convincents.

C. Collage (el cal·ligrama i els poemes visuals)

Ara ja és a punt per a desenvolupar la idea, per concretar-la plàsticament. En el cas del cal·ligrama i en el del poema visual, el nen recorrerà a la

collage fotogràfic és un bon recurs: descontextualitzem la imatge fotogràfica alhora que la utilitzem com un “objecte trobat”. Cal que remarquem que la tècnica o l’habilitat, en aquest tipus de treball, és més mental que manual. Però les mans no són l’únic atribut d’una bona vista.

D. Assemblatge d’objectes d’ús quotidià (els poemes-objecte)

Per als poemes-objecte utilitzarem la tècnica de l’assemblatge o acoblament d’objectes d’ús quotidià. Tècnicament, el que ens pot preocupar més és com

“troballes”, es desestimaran aquelles que requereixin dispositius massa complicats o objectes inaccessibles. Pensarem sobretot en objectes comuns de l’escola (grapadores, pilotes, cadires...).

El que està clar és que abans de realitzar les obres, siguin cal·ligrames, poemes visuals o poemes-objecte, les

tècnica del collage, o a la combinació de dibuix i collage. Per al cal·ligrama, és molt adequat centrar la composició en el títol, ja que el títol és un enunciat que de cop d’ull ens diu de què va el text, i aquest caràcter instantani, és molt propi de les imatges (el temps de lectura de la imatge és més ràpid que el de les paraules). Per als poemes visuals, el

els enganxem, aquests objectes, tot i que de vegades n’hi pot haver prou a disposar-los un al costat de l’altre o, simplement canviar-los el nom (com la font de Duchamp o la peixera / escafandre). En fi, si no quedem prou satisfets amb el gran exercici d’aprendre a mirar, tinguem present que els projectes dibuixats poden requerir un bon domini del dibuix i per

tant impliquen un bon component estètic, però, a més, la visualització i materialització d'una idea, sigui quina sigui, també comporta aquestes qualitats.

E. Reflexió crítica

Una vegada exposades conjuntament les peces, ens preguntarem què ha passat, què hem après i com ho hem après. Ara sabem una mica més com funciona el llenguatge, i també una mica més de quines maneres podem pensar.

BONGOHO

Projecte telemàtic interescolar en col·laboració amb Informàtica, Llengua i Socials. Grup de 6è, coordinat per la tutora de 6è, Anna Piñero. Cursos 1999-2000, 2000-01, 2001-02 i 2002-03.

Aquest projecte interdisciplinari es treballa conjuntament amb Llengua, Socials i Informàtica, a 6è de Primària. Bongoh és un projecte telemàtic en el qual participen diferents escoles d'arreu del món. Constituït com una mena de joc de rol, integra molts dels continguts que formen part del programa de les diverses assignatures. De forma sintètica podríem dir que aquest exercici d'aprenentatge lúdic i interactiu consisteix en la reconstrucció virtual d'un arxipèlag (l'arxipèlag Bongoh), del qual a cada escola li correspon una illa que porta per nom una de les lletres de la paraula BONGOHO. La lletra assignada a cada centre, a més, determina la forma física de l'illa. Aquest és el quart any que hi participem.

Com en altres projectes interdisciplinaris, la Plàstica aporta tots aquells elements i tècniques imprescindibles per al disseny, projecció i configura-

ció visual d'un univers imaginari, amb una vocació globalitzadora. Però no funciona tan sols com una forma complementària de coneixement, sinó que es constitueix com un mètode d'investigació que moltes vegades determina el procés de treball i la manera d'enfocar el tema des de les altres àrees, com la Llengua, per exemple. Per entendre-ho, cal fer una breu descripció del procés:

1. El mapa orogràfic

Després de treballar en la descripció de l'illa, des d'un punt de vista literari, i d'un apropament des dels vessants que es poden circumscriure a Naturals i Socials, realitzem un plànol amb els accidents del terreny. Com ja hem entredit abans, les diferents disciplines s'interrelacionen, de manera que no sempre es treballa en el mateix ordre; segons la dinàmica concreta del treball (que s'organitza en grups), la investigació plàstica condiciona la de les altres àrees o a l'inrevés.

Continguts que es treballen (conceptuals i procedimentals):

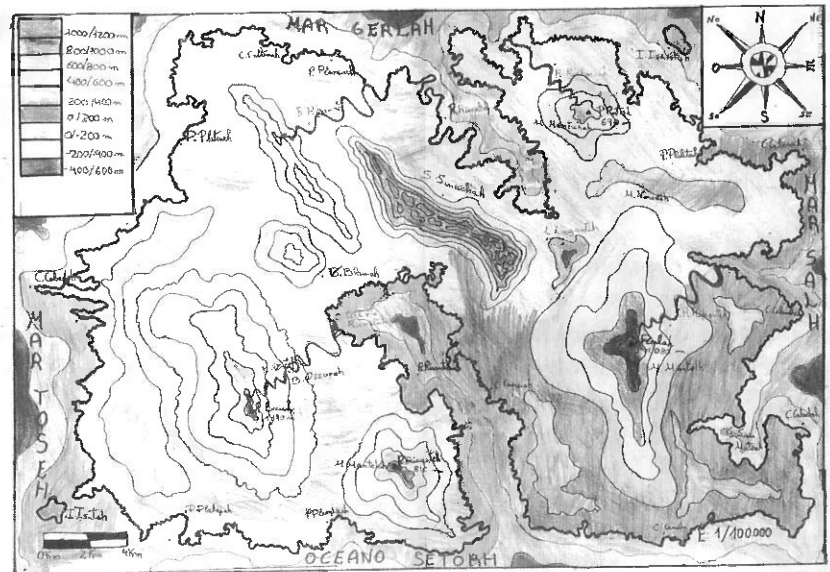
- El sistema de representació acotat. Les corbes de nivell. Les cotes.
- Concepte d'escala (càlcul matemàtic). La proporció.
- L'orientació. La projecció.
- Signes convencionals
 - la regleta
 - les llegendes (accidents geogràfics: cap, golf, altiplà, serralada, riu, llac, volcà, depressió, mar, oceà, cim...)
 - estrella dels punts cardinals

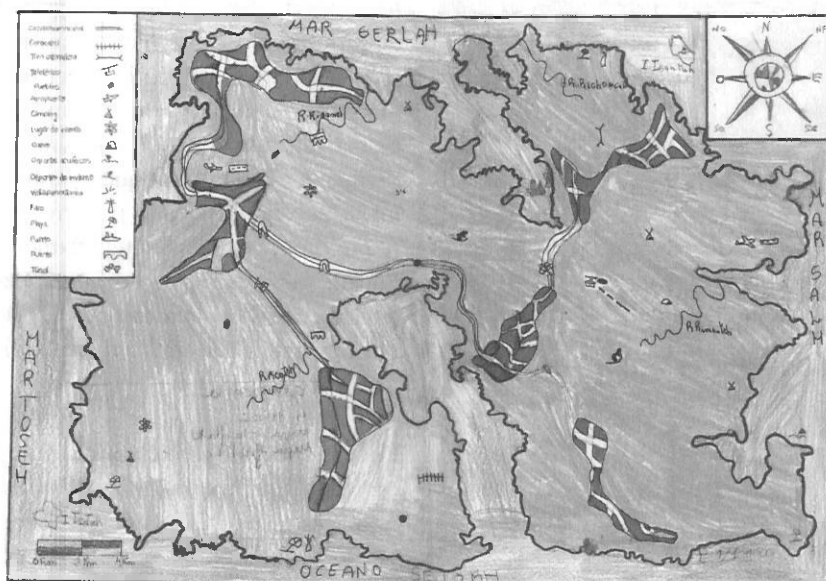
2. El mapa polític i urbanístic

Aquest plànol ha de ser absolutament coherent amb l'anterior. Com en tot el trajecte de reconstrucció d'aquesta realitat imaginària, el nen ha de ser capaç de percebre la lògica interna, les lleis que determinen aquesta realitat simulada.

Continguts:

- Signes convencionals:
 - intervencions humanes (pobles, carreteres, camins, ponts, túnels, línies de ferrocarril, fars...)

Es triarà aquella forma de representació que sigui més explicativa, segons les característiques i els aspectes més rellevants a destacar de cada poble o ciutat.

4. Cartell de les festes de Bongoh

Continguts:

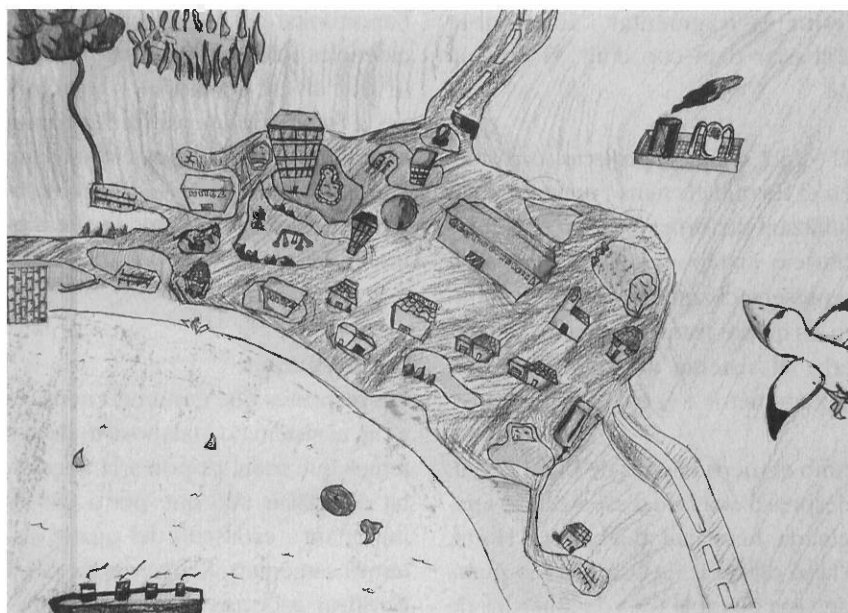
- Cartellisme. Codis establerts en la combinació de text i imatge.

5. Descripció d'un personatge arquetípic

Continguts:

- El cos humà
 - Les expressions de la cara
 - Proporcions del cos
 - El cos en moviment

Tot aquest treball és recollit en suport informàtic i s'estableix una relació d'intercanvi entre les diferents escoles que hi participen.

3. Representació en perspectiva dels pobles

Prèviament s'haurà fet una descripció literària dels pobles, on quedaran reflectides les característiques físiques però també les activitats, el sistema de vida i la situació geogràfica de cadascun.

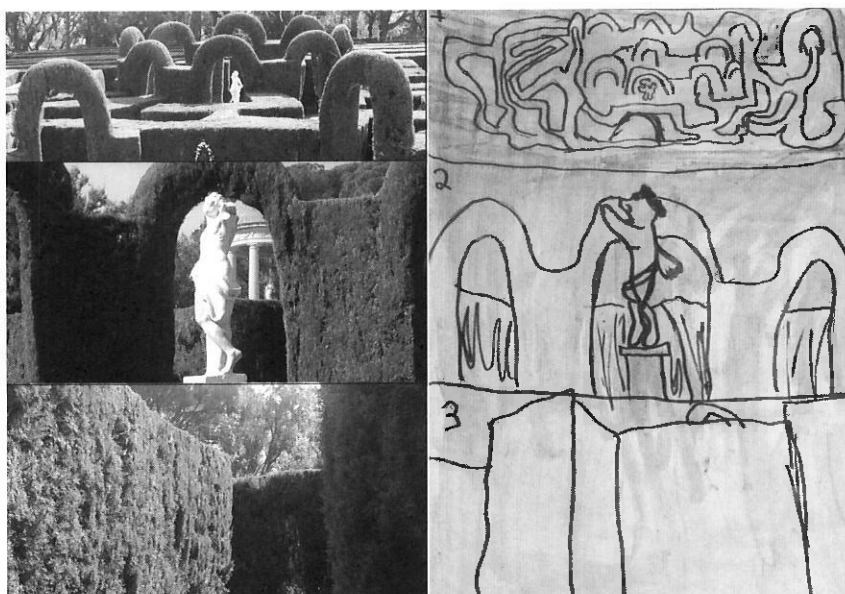
Continguts:

- Els sistemes perspectius
 - La perspectiva visual. Els punts de fuga
 - Els diferents tipus de plans (primer pla, segon pla, pla general)
 - Vista aèria
 - Camp i contracamp
 - Vistes complementàries

PUNTS DE VISTA

Treball per projectes realitzat conjuntament amb la professora de matemàtiques Helena Forrellad, que analitza els sistemes de representació en base als diferents punts de vista (és a dir, de la relació entre el subjecte que observa i l'objecte, motiu de la seva observació). Grups de 1r i 2n Curs 2001-02.

Aquest projecte es basa en la realització d'una sèrie d'exercicis proposats als nens i les nenes de Cicle Inicial, a partir d'una sèrie de preguntes referents a la seva posició relativa respecte a un objecte, en concret una piràmide. Es tracta que el nen busqui les seves estratègies per resoldre unes formes de representació, de vegades molt complexes per a ell i, a partir de les diferents solucions proposades individualment, fer una reflexió col-

lectiva, comparant i avaluant. Ben aviat veurem que la nostra posició en l'espai determina la forma com percebem qualsevol objecte situat dins d'aquest espai.

Perquè una piràmide?

Una piràmide és un cos geomètric regular i força simple, és a dir, relativament fàcil de dibuixar. D'altra banda, un objecte tan senzill està carregat d'una forta càrrega simbòlica que provoca una resposta emocional fonamental per a l'exercici d'aquest "joc": les piràmides, les cambres funeràries, faraons i laberints, evocuen un univers fantàstic que motiva el nen, i aquesta motivació l'ajuda a resoldre problemes de representació que sovint el posen en conflicte amb el seu mode representatiu espontani i corresponent a la seva etapa d'aprenentatge. La piràmide, a més té un exterior i un interior completament diferents: un fora lluminós i llis, amb quatre superfícies ben delimitades per unes arestes que convergeixen en un punt, en front a un interior fosc i misteriós, articulat en un munt de passadissos que componen un laberint on qualsevol punt de vista és parcial.

L'exterior és compacte i unitari, l'interior és fragmentat i impossible d'abastar d'un cop d'ull. El dia i la nit.

El "quid" d'aquest projecte consisteix en el fet que els nens i nenes acaben utilitzant de forma intuïtiva una combinació juxtaposada de sistemes de representació que es poden subscriure als quatre sistemes clàssics elementals: el sistema acotat, el dièdric, l'axonomètric i el cònic.

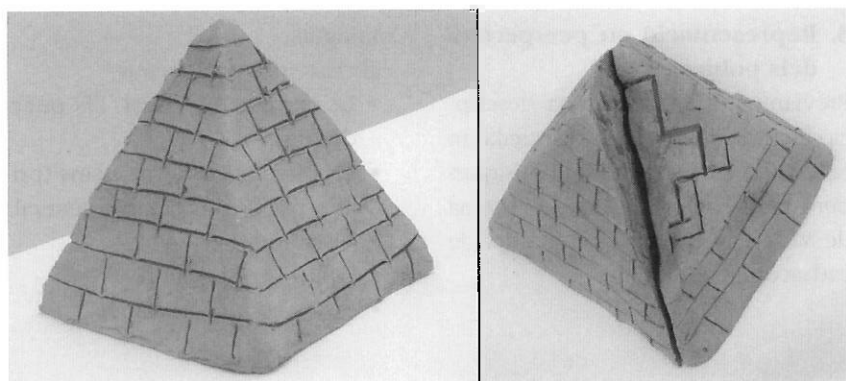
Amb els nens i nenes de Cicle Inicial, després d'una fase d'especulació imaginària, hem anat al laberint d'Horta, l'hem dibuixat des de tots els punts de vista possible (des de dins, des de

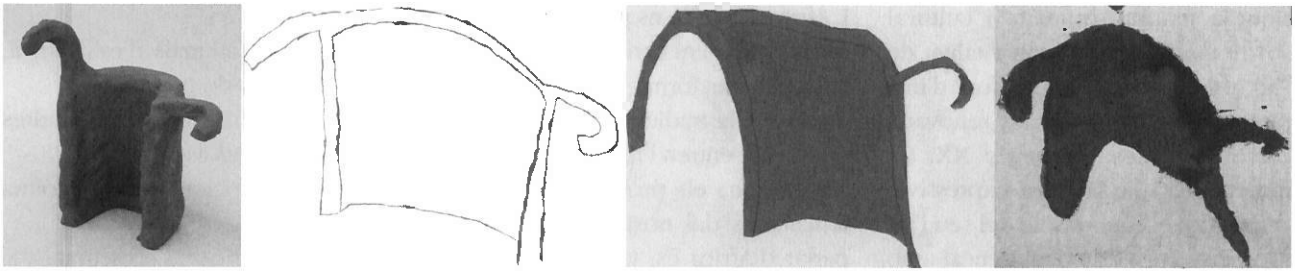
fora, des de dalt...) i hem comprovat empíricament el que havíem assajat sobre el paper. També hem fet una maqueta d'una piràmide i l'hem seccionat verticalment i horitzontalment, de manera que, alhora que li restituïm les tres dimensions, la podem veure per dins i per fora simultàniament. Encara més; hem fet una maqueta del Laberint d'Horta a partir d'un plànol (en sistema acotat) i d'una fotografia aèria.

El curs 2002-03, treballem els punts de vista en l'anàlisi d'escultures. Aquestes escultures les representaran en dues dimensions –a partir d'una fotografia– i després les traduiran a tres dimensions. Més tard tindran l'oportunitat de comprovar les coincidències i desviacions entre l'objecte real ubicat en l'espai –l'escultura de la fotografia que després veurem realment o la representació en fang feta pels nens i nenes– i la seva projecció bidimensional. Per aquest motiu, anirem a veure l'obra d'Anthony Caro.

Les preguntes

Les respostes que donen els nens, és a dir, el sistema o juxtaposició de sistemes que trien, respon a la necessitat d'explicar allò que per a ells és important i cadascun del quatre sistemes esmentats abans serveix per a clarificar aspectes diferents del ma-

teix objecte. Això és important de tenir-ho present; la seva decisió no és fruit de l'atzar, és una decisió que respon a una intenció determinada.

1. Sóc fora de la piràmide i la veig per fora (espai volumètric tancat), què veig?
 - Des de dalt
 - Des de sota
 - De front
 - De tres quarts
2. Sóc fora de la piràmide i la veig per dins (secció d'un espai volumètric tancat en secció), què veig?
 - Secció vertical
 - Secció horitzontal
3. Sóc dins de la piràmide (espai volumètric obert o inacabat), què veig?
 - Sóc en un dels passadissos
 - Sóc al centre de la piràmide (i veig la cambra del tresor)
 - La piràmide és buida i puc veure les arestes i el vèrtex
4. Em veig a mi mateix observant la piràmide, què veig?
 - Em veig des de dalt i situat en cadascun dels diferents punts determinats als apartats 1, 2 i 3. Em representaré com un punt (amb una X).

La veritat només existeix en l'experiència de cadascú, i fins i tot aleshores, des del moment en què és explicada, esdevé història. (La muntanya de l'ànima, Gao Xingjian)

La comprensió dels punts de vista suposa la consciència que no hi pot haver mai dues persones que vegin exactament el mateix, al mateix temps; només que els nostres ulls es desplacin uns pocs centímetres, la percepció de l'objecte varia. Aquest podria ser un bon punt de partida per considerar que hi ha tants punts de vista com punts en l'espai, o que cada persona representa un únic punt de vista i que la realitat no és altra cosa que la suma d'aquests punts. Ni més ni menys. I que això ens podria ser-

vir per entendre i respectar la multiplicitat de percepcions, d'opinions, en definitiva, per respectar la diversitat de punts de vista.

Maig de 2002

ÀFRICA!

Treball transversal sobre la incidència de les formes expressives de la cultura d'aquest continent en l'art occidental. Grups de P3 a 6è. Curs 2001-02.

Sovint pensem en Àfrica només com un continent devastat per les terribles conseqüències de la colonització i els desastres climàtics. Però aquest continent aparentment empobrit té una

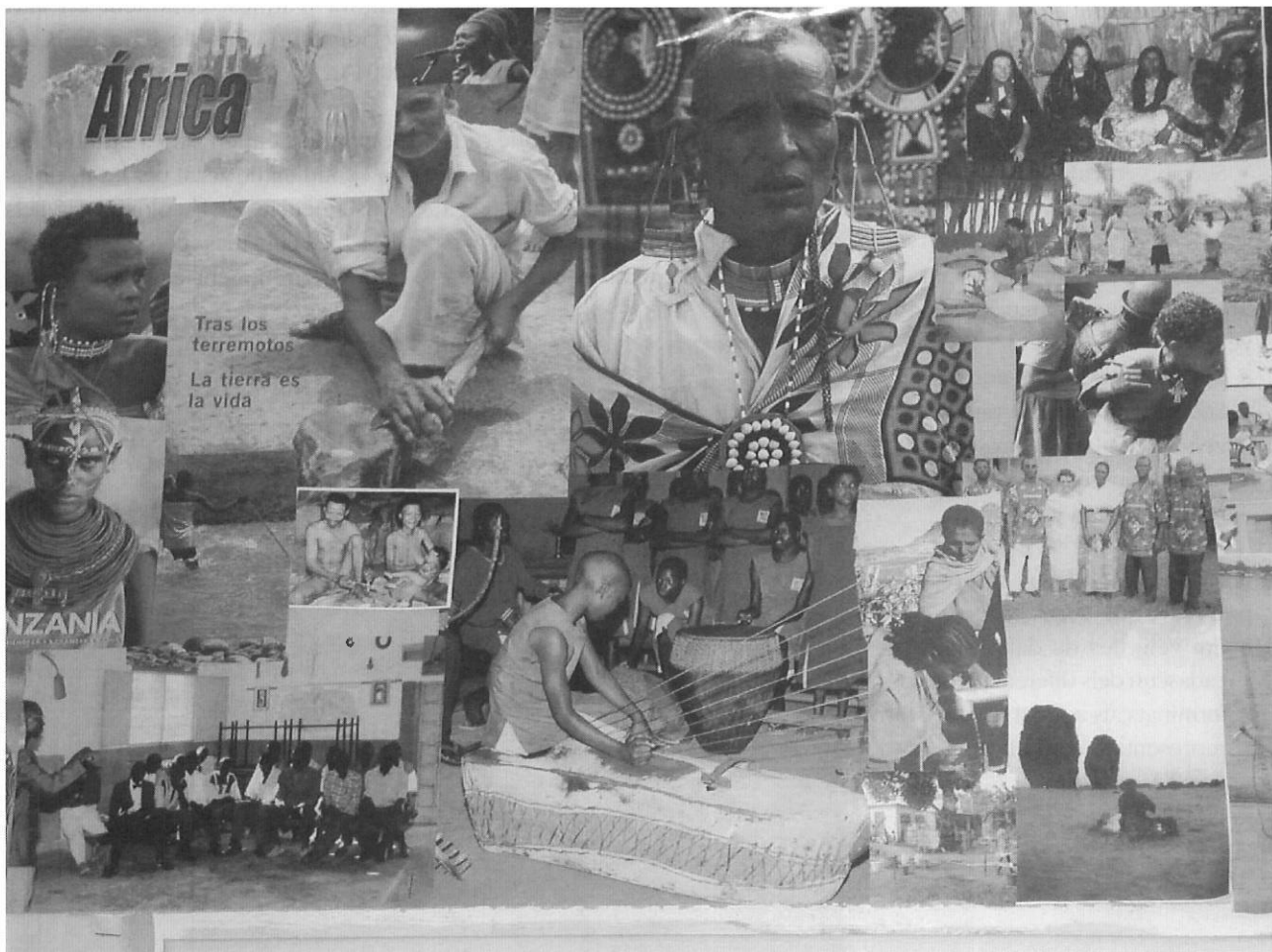
riquesa natural, humana i cultural sovint ignorades. La gran vitalitat de l'art africà ha suposat una font d'inspiració i un motor de les renovacions artístiques del segle XX. La incorporació de la força expressiva, la frescor i el simbolisme del seu l'art van permetre a Occident trencar amb les fórmules tradicionals i establir nous esquemes plàstics. Això es pot apreciar de diferents maneres; uns artistes van arribar als tons vius i a prescindir totalment del realisme, i d'altres van estilitzar les seves formes o van descobrir la potència dels volums geomètrics purs fins a arribar a l'art abstracte, a partir de la contundència i la capacitat expressiva de les màscares.

L'Àfrica actual se'ns planteja com una realitat altament contradictòria, on es barregen de forma intensa i sovint explosiva la tradició i la modernitat, on es concentren i manifesten de forma extrema els problemes i les potencialitats del nostre món. Perquè parlar d'Àfrica és, també, parlar del món. És parlar també de les nostres maneres de viure i veure. La cultura africana ja forma part de la nostra cultura i cada vegada hi prendrà més protagonisme, perquè l'Àfrica no és només un continent; hi ha una Àfrica que se'ns fa present a Londres, a París o a Barcelona. Per això hem intentat mirar-la de prop, sense exotisme ni llàstima condescendent. Amb reconeixement i amb confiança, amb humilitat.

Activitats:

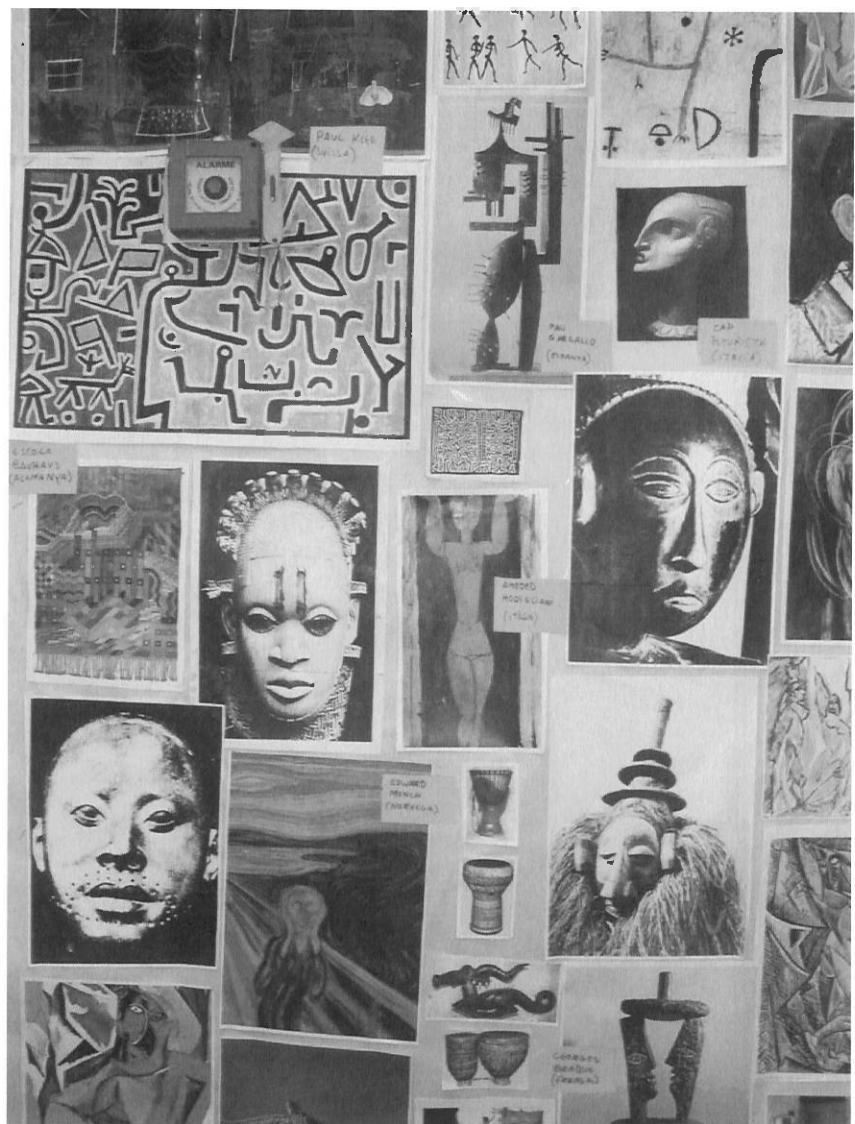
- 1r. Màscares d'animals d'estil africà, amb bosses de paper.
- 2n. Màscares africanes amb cilindres de cartró ondulat.
- 3r. Màscares africanes amb cartolina volumètrica.
- 4t. Màscares africanes d'escuma.
- 5è. Màscares africanes en fang.
- 6è. Carnestoltes ritual.

Tots. Mapa d'Àfrica; 5è i 6è confeccionen dos mapes. Un serveix de base. De l'altre es retallen els països i se n'adjudica un grup d'ells per classe. Cada curs estudia els països que li ha tocat i dibuixa o enganxa les característiques principals al seu territori. Cada país és d'un color diferent, no hi pot haver dos països

fronters que tinguin el mateix color. Després de treballar-hi intensament, es decideix un dia per muntar el "trencaclosques". Per a l'ocasió, Gè ha pintat un mural de sanefes i hem fet un gran collage amb fotografies que omple totes les parets de l'entrada. El grup de 3r, que habitualment treballa el cos humà, ha relacionat escultura i retrats d'artistes contemporanis amb els models africans que els han inspirat.

Maig de 2002

Art i artistes

M. Àngels Rigat Coll

C.E.I.P. Dr. Robert. Camprodon

Joan Busquets Tenas

ZER la Vall del Ter. Sant Pau de Segúries

El teu pensament és limitat. No obstant i això, tot el que tu ets capaç d'imaginar pot existir. No hi ha res que sigui impossible.

Fung Chang

... És important que no es malmeti res d'aquelles possibilitats inicials d'expressió i representació que té l'home en el primer estadi d'infant.

Mentre el nen tingui iniciativa cal respectar-la, i només intervenir en el moment que se sent desorientat; és aleshores quan l'ajudarem a escorcollar les seves possibilitats d'expressió.

Cal que l'infant, a l'entrar a l'àmbit social estructurat, hi arribi amb el màxim desenvolupament personal de les pròpies condicions individuals.

Un dels objectius principals de l'experiència és apropar als nens i nenes al món de l'Art, un món gratificant, ple de sensacions, formes, textures i colors.

Aquest contacte, és una ajuda important en el seu procés educatiu, el qual li durarà tota la vida. És per això, que es considera important preparar a un **públic** interessat a conèixer en un món que sovint parla sense paraules.

Aquest públic ens emociona amb les seves descobertes, amb les seves produccions i amb la seva fresca espontaneïtat. Les joves habilitats, amb el pas dels anys sovint es perden. La **por** i la nova visió que ens dona la vida ens fa dubtar davant del que fem i del que representem. Sovint ens inhibim i tanquem la porta al llenguatge representatiu i plàstic.

A l'aula intentem fer treballs senzills, sense dificultats afegides i que ens portin als objectius amb agilitat i efi-

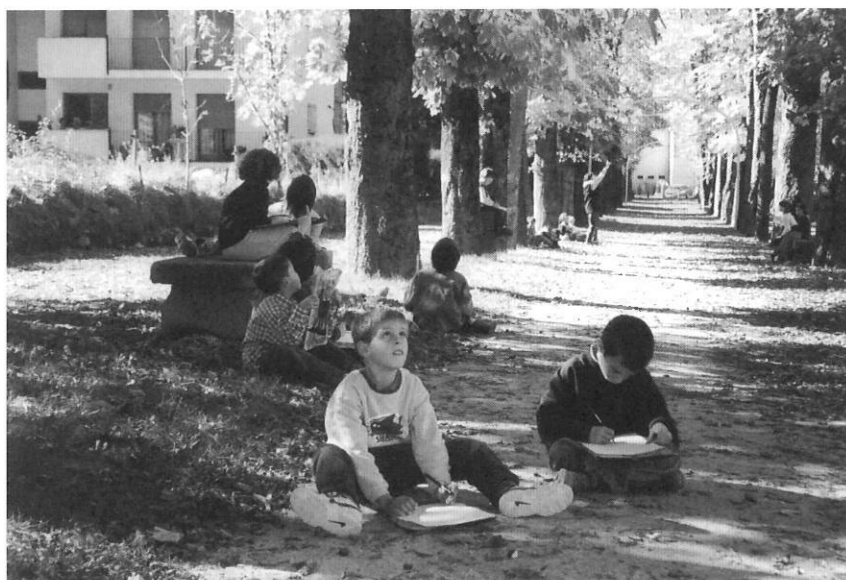
Partim sempre dels **Coneixements Previs**: els mitjans de comunicació i el fet de rondar pel món ens dóna ja molta informació, a vegades, sense ni tan sols adonar-nos-en. Sovint, el personatge escollit, no és del tot desconegut per tothom. Aprofitem totes les aportacions; ens seran molt útils per despertar el cuquet a l'hora d'endinsar-nos en la **vida i l'obra del nostre artista**.

Dediquem unes sessions a aquesta tasca de **descoberta i recerca d'in-**

càcia. Treballs que ens facin observar experimentar, pensar i decidir.

A partir de l'estudi de dos o tres pintors, escultors o arquitectes de diferents èpoques històriques, treballem el nostre programa d'**Educació Visual i Plàstica**, basant-lo en els tres grans blocs del currículum d'aquesta àrea: **línia, color i volum**.

Quan comença el curs, informem als nens i nenes de quins seran els artistes que treballarem; d'aquesta manera, ells i les famílies poden anar guardant **informació i material** per quan arribi el moment d'utilitzar-lo.

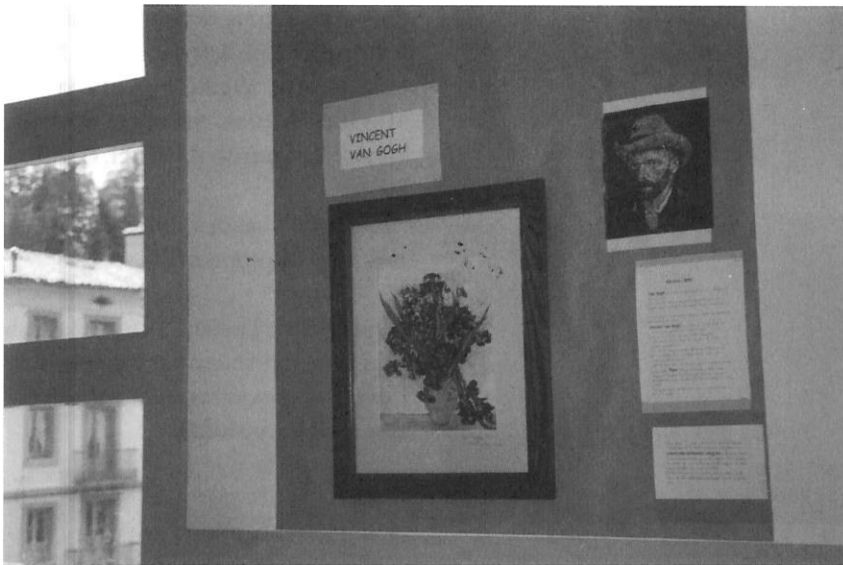

formació. Portem material (llibres, diapositives, contes...), fem entrevistes i visitem exposicions i museus, si és possible.

Tota aquesta informació s'exposa als suros dels passadissos de l'escola.

A mesura que anem filtrant tota aquesta informació realitzem les **diferents activitats i treballs plàstics i artístics** (dibuixos, pintures...).

Intentem, sempre que és possible, **globalitzar** aquest treball artístic amb

les altres àrees; això fa que puguem treballar amb més intensitat i de manera més enriquidora.

A l'àrea de **música**, treballem simultàniament els artistes amb compositors que han viscut durant la mateixa època: Murillo/Monteverdi, Degas/Brams...

Una vegada a l'any celebrem el que en diem a l'escola el **Dia de l'Art**. És una experiència en la qual coneixem, si és possible, a l'artista que estem treballant o normalment a una persona propera o relacionada amb el tema. Simultàniament escoltem peces musicals del compositor estudiat interpretades per músics que ens ajuden en l'experiència.

A l'àrea de **llengua**, busquem informació; lectures, textos, dictats, inventem contes, històries...

A l'àrea de socials, bàsicament ho globalitzem amb les festes populars (Carnaval: ens vam disfressar de Meninas, de Monna Lisa, de Guerrers-Xemenies del terrat de la Pedrera, de Muses de l'Art...!).

Fins avui alguns dels artistes triats a les nostres escoles han estat: **Miró, Van Gogh, Picasso, Velázquez, Murillo, Tàpies, Surroca, Sorolla, Degas, Leonardo da Vinci, Gaudí...**

Artistes de vegades universals i d'altres locals i propers a l'escola.

Depenent de l'artista, es treballa amb més o menys intensitat cada un dels tres blocs esmentats anteriorment (**línia, color i volum**).

Línia:

Tècniques: dibuix d'observació del natural, dibuix d'imaginació i fantasia, dibuix de memòria i retentiva, dibuix narratiu...

Materials: Paper d'estrassa, làmines blanques o de colors, retoladors, llapis, grafits, tinta xinesa...

Color:

Tècniques: Gouache, col·lage (paper de seda, paper de revista), ceres, aquarel·les, acrílics...

Materials: Pintures, pinzells, esponges, paletes, diferents papers...

Volum:

Tècniques: Modelatge amb fang, paper maché, escultures metàl·liques, escultures material de rebuig, relleus...

niques i conceptes i l'actitud davant el treball.

A final de curs alguns treballs es porten a casa i els altres han servit per ambientar l'escola i convertir-la en un petit museu que esperem ens hagi ajudat a **sensibilitzar-nos** i a estimar cada dia una mica més el món de **L'ART**.

Materials: Fang, cartró pedra, diari, fil de coure, fil de llautó, material de rebuig...

Una vegada les obres i creacions dels nens i nenes estan acabades, s'**exposen** a les classes i als passadissos de l'escola. Això ens permet analitzar totes les obres i gaudir-ne mirant els propis treballs i els de tots els companys.

Anem **avaluant** durant tot el curs les creacions dels nens. Es tracta d'avaluar els exercicis mirant què es demanava a cadascun i tenir present que els aprenentatges són acumulatius i que cal tenir en compte allò que s'ha après anteriorment. Es valorarà la participació en tot el procés; es tindrà molt en compte els **riscos** que els nens han pres en la realització del treball(defugir dels estereotips o de la repetició d'un mateix esquema), la **creativitat, l'aprenentatge de tèc-**

Museu d'art

Equip de mestres

CEIP Llagut. Sant Pere Pescador

PRESENTACIÓ

Som l'escola Llagut de Sant Pere Pescador. El nostre poble és un poble petitet situat a la plana de l'Empordà, concretament de l'Alt Empordà.

La nostra escola és d'una sola línia i els alumnes provenen de Sant Pere i d'un poble veí que és Torroella de Fluvià. Els nostres alumnes són nens de tarannà de poble, però darrerament s'han incorporat per raons de feina moltes famílies d'origen magrebí i senegambians.

PRESENTACIÓ DEL PROJECTE

- **Com va sorgir la idea**

A principi del curs 1999-2000, mentre s'anava dissenyant el currículum de Plàstica, ens va semblar oportú treballar grans obres mestres de diferents artistes d'èpoques diverses de la Història de l'Art.

- **Com es podia portar a la pràctica**

Disposàvem de moltes reproduccions en color de pintures conegudes de les quals en podíem fer

Aproximadament són 110 alumnes i 12 mestres entre tutors i especialistes. Entre aquests mestres comptem amb la mestra d'educació especial que fa una tasca molt important d'integració d'aquests alumnes.

ús. Teníem la idea de portar els nens a un Museu per treballar quadres en la realitat. Ens vàrem anar engrescant i tots els tutors vàrem decidir **fer un projecte d'escola**, per tant es va destinar tant a Educació Infantil com a Educació Primària.

- **Temporalització**

Una vegada dissenyat el projecte va ser l'hora de posar-ho en pràctica. Es va decidir fer un petit recorregut cronològic de la Història de l'Art. Cada quinze dies els mestres ens vam reunir per fer una selecció de quadres a treballar per a cada cicle amb tots els alumnes. A més a més, vam crear un racó d'art a cada classe del qual els alumnes disposaven lliurement d'una selecció diferents reproduccions de pintures que podien elaborar durant hores lliures. S'acordà també que a final del curs aprofitant la festa que organitzem juntament els mestres de l'escola i l'A.M.P.A., es donaria a conèixer el treball elaborat durant el curs però en forma de Museu.

DESCRIPCIÓ DEL PROJECTE

1. Curs 1999-2000

Durant aquest any, amb el projecte d'art es pretenia que l'alumnat gaudís de l'obra d'art, tot parlant de la mateixa, analitzar-la descrivint-la i finalment, que fossin capaços de poder-la plasmar a la seva manera. Aquesta idea és extreta dels propis artistes, doncs el propi Miquel Àngel va reinterpretar quadres de Massaccio, o Picasso amb Velázquez. Tot això sense la intenció de buscar unes tècniques o materials específics de treball, que anaven sorgint a mesura que es treballava el quadre en concret. Pensàvem que això ens aniria molt bé per anar a veure el Museu d'Art de Girona, visita que teníem programada.

D'altra banda, durant tot el curs es va intentar estimular els hàbits de respecte i estimació de la pròpia obra d'art i la dels companys.

- **Avaluació del projecte del curs 1999-2000**

Els resultats van ser molt positius tant per part del treball dels mestres (a tots ens va semblar que ens havia enriquit i havíem aconseguit un projecte d'escola) com per part dels nens que vèiem molt engrescats. Per tant vàrem decidir continuar-lo l'any 2000-2001.

2. Curs 2000-2001

A començament d'aquest curs, el claustre reunit va decidir continuar el projecte. Amb tot es va pensar aprofundir més en diverses tècniques tot utilitzant diversos materials. També ens va semblar oportú fer relacionar la plàstica amb d'altres àrees donat l'ensenyament globalitzat que és la primària. També es decidí que es treballaria sobretot dos pintors. A final de curs, igual que l'anterior, es faria l'exposició del Museu d'Art que explicarem més endavant.

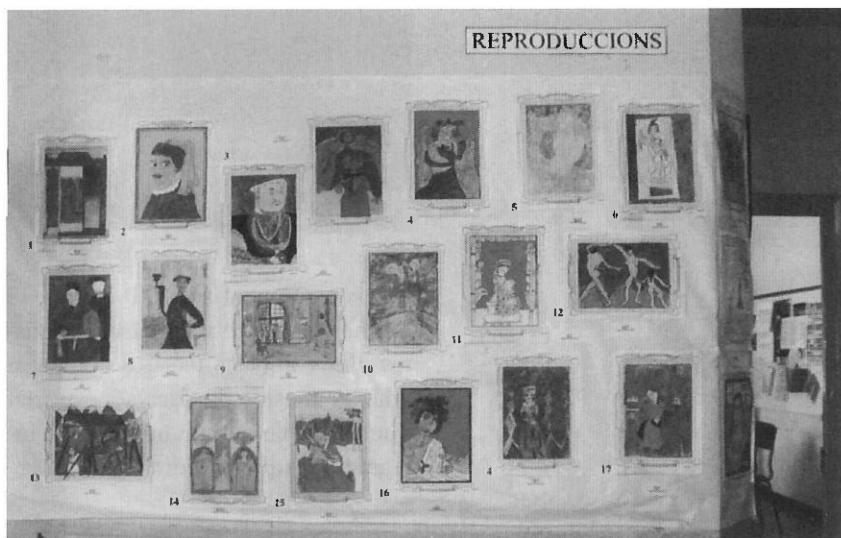
- **Avaluació del projecte durant el curs 2000-2001**

Els resultats continuaren essent positius, però vam constatar que es va guanyar en creativitat per part de l'alumnat donat que va poder utilitzar molts més materials, se'ls va donar més tècniques de treball, i ells portaven un bagatge d'un any d'experiència.

3. Exemple de didàctica de treball

Àrea de Matemàtiques

Els nens i les nenes d'Educació Infantil de la nostra escola treballaven

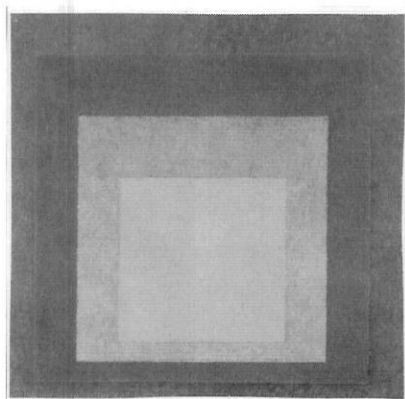

la plàstica dintre dels tallers setmanals que es desenvolupaven la tarda del dimecres durant el primer curs, i la del dijous durant el segon. Es dividia a tot el parvulari en tres grups heterogenis, on es barrejaven els cursos de P3, P4 i P5. Per tant es feia un quadre al llarg d'un mes.

El quadre que ens ocupa, com podeu observar, es troba ple de formes geomètriques que es treballen a l'Educació Infantil, com són el quadrat, el triangle i el rectangle. La reproducció del nen va consistir en situar aquestes formes (en gomets) a dins l'espai (la cartolina).

Pel treball del quadrat i de la tonalitat, s'escollí aquest quadre de Josef Albers, treballat a l'Educació Infantil, fent servir la tècnica del "collage", tot superposant quadrats de diferent mida.

Al Cicle Inicial, es va treballar aquest quadre de Vasarely tot retallant unes línies de color. Posteriorment es van superposar a les mateixes tota una sèrie de gomets amb formes geomètriques com el triangle, el rectangle i el quadrat. En aquest cas havien de seguir una seriació que ells mateixos s'inventaven des del principi fins el final de la línia.

Josef Albers. *Study to told.*

Amb d'altres cicles es va treballar les Matemàtiques amb la línia i superfícies planes de MONDRIAN, la perspectiva amb diversos paisatges de KLEE, SCHIELLE, etc.

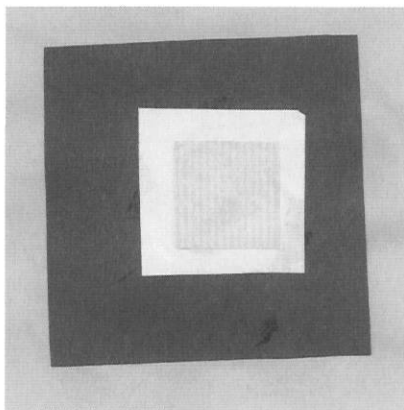
Àrea de Coneixement del Medi

Al Cicle Inicial es varen treballar les estacions de l'any quan s'esqueia amb

aquesta aquarel·la del pintor francès.

Utilitzàvem el mètode del puzzle de quadres. Consistia en dividir el quadre que se'ls donava ja dibuixat en quatre parts, perquè a l'hora de pin-

tar-ho es possessin d'acord en la tonalitat que farien servir, sobretot, en els punts de coincidència. Va ser interessant com a treball de grup i com a observació dels colors de cada estació de l'any.

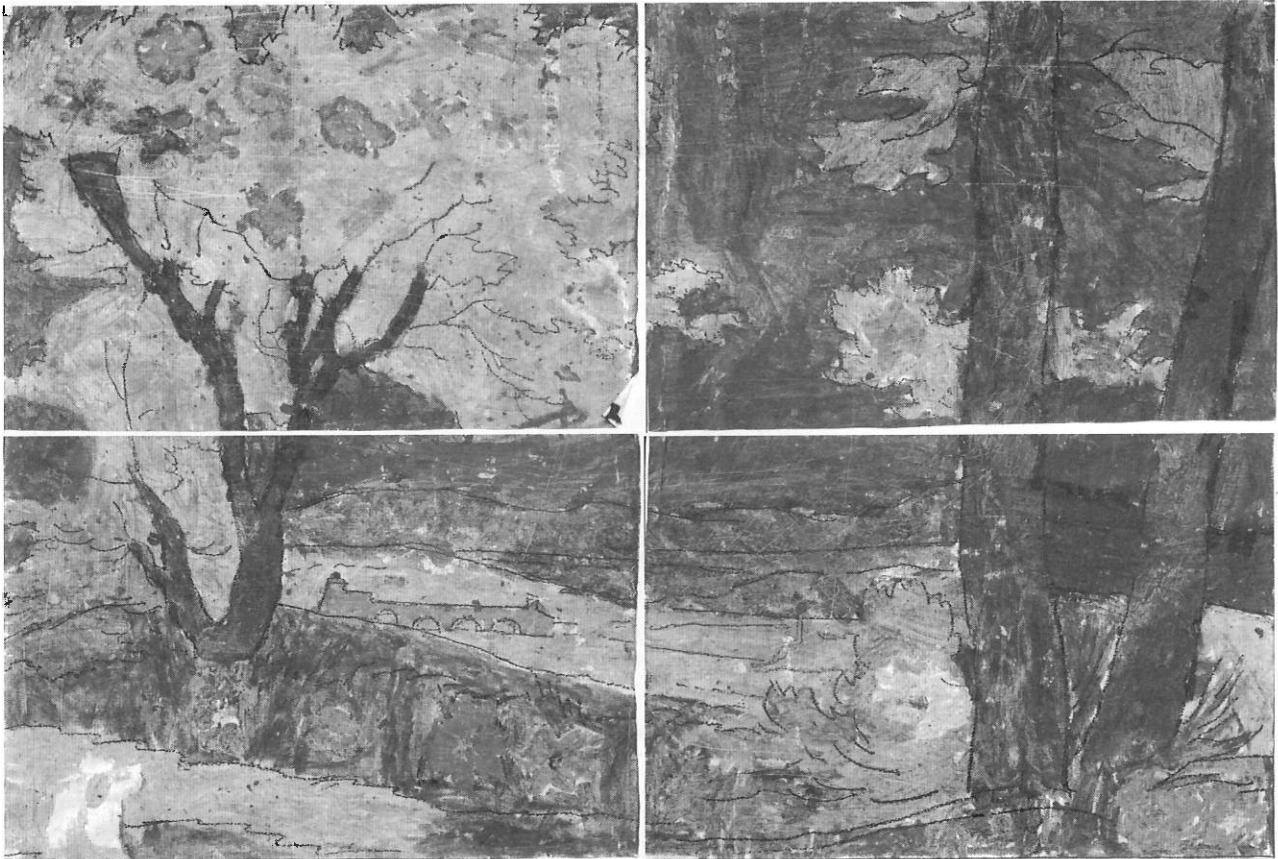
Al Cicle Superior es va treballar el mateix quadre, però els alumnes havien de dibuixar-lo posant-se d'acord

amb els altres companys perquè es feia servir la tècnica del "puzzle de quadres".

Àrea del Coneixement del Medi social

Al Cicle Superior, i aprofitant que havíem treballat la prehistòria a classe i a una sortida a Serinyà a les Coves del Reclau Viver, es va intentar reproduir alguna de les pintures prehistòriques més conegudes.

Es va utilitzar terres dels tres colors vermell, negre i groc i com a aglutinant greix de porc. No es podien utilitzar pinzells, sinó que es van usar branquillons d'arbre del pati de l'escola. Sabien que no es podien barre-

jar colors i, la temàtica, va ser animals prehistòrics i escenes de cacera.

Àrea de llenguatge i comunicació

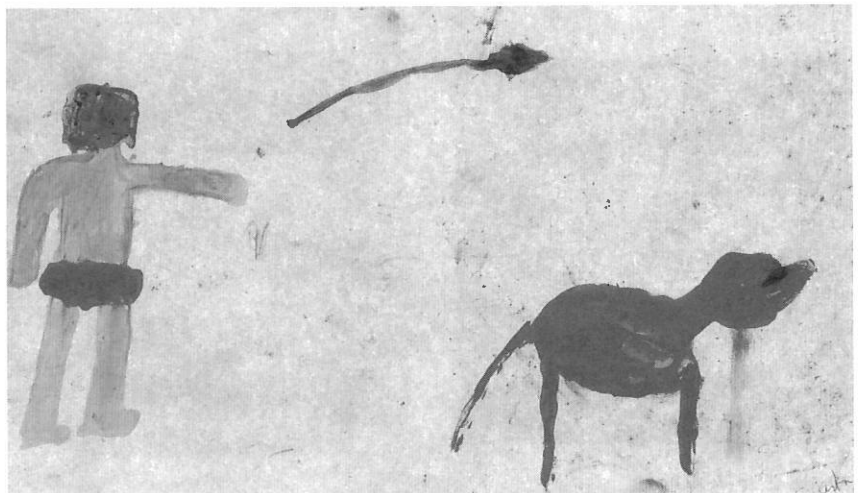
- **Mirem Miró**

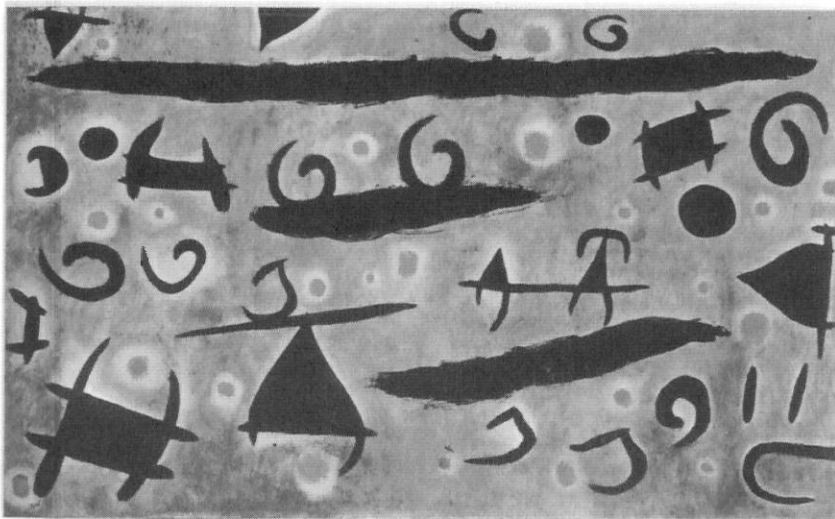
Al Cicles Mitjà i Superior, després d'haver estudiat en Miró i d'haver-lo representat diverses vegades amb

diversos quadres, els alumnes saben els colors, les formes, els noms poètics que Miró posava a les seves obres. Per tant, un exercici va ser donar-los un quadre i que s'inventessin el títol, naturalment poètic.

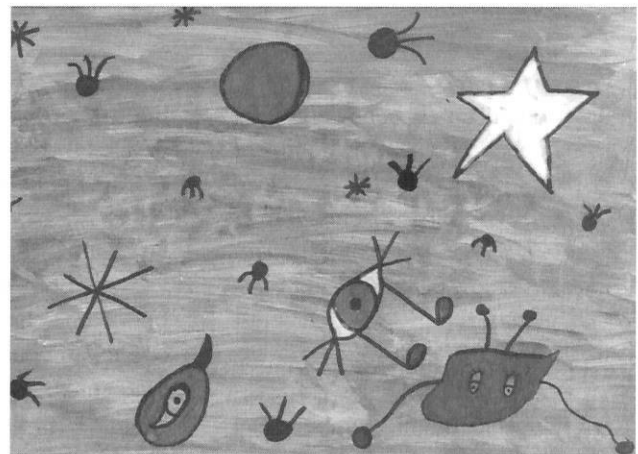
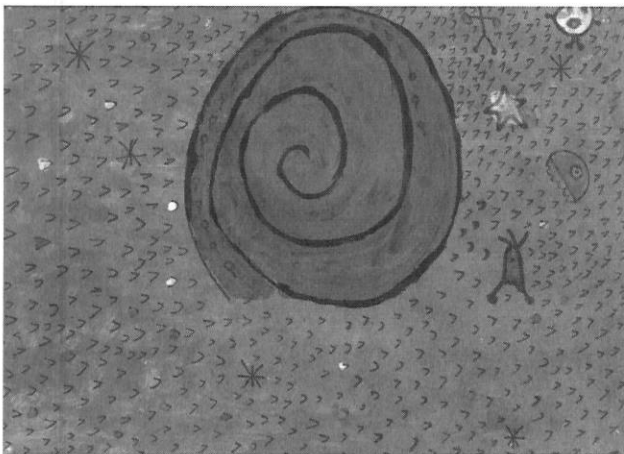

Art rupestre. *Pintura de les Coves Lescaux.*

Joan Miró. *Vol d'ocells al clar de lluna.*

tic i en va sortir "EL PALLASSO QUE MIRA ELS OCELLS QUAN VOLEN I L'ESTRELLA QUE CAU"; i l'altre va ser al revés, se'ls va donar el títol de quadre de Miró "VOL D'OCELLS AL CLAR DE LA LLUNA", i ells el varen haver de representar.

Els resultats varen ser molt sorprenents i ells es divertiren molt veient que moltes vegades no tenia res a veure la seva reproducció amb el quadre real. O que Miró va posar un títol ben diferent del seu.

• **Inventem un conte**

En aquest cas, dins els tallers d'Educació Infantil, i després de la visita

al Museu d'Art de Girona, on es van poder observar els retaules gòtics que en disposa; se'ls va mostrar als nens el retaule de Santa Cristina. Després de recordar-lo i observar-lo, van començar a inventar-se una història tot aportant una part cadascun dels alumnes. La història necessitava d'un inici, d'un desenvolupament i d'un final; fent servir les frases fetes que se solen posar als contes i rondalles tradicionals.

Als altres grups se'ls va donar d'altres retaules, tot sorgint històries molt divertides i fins i tot sorprenents,

donada la imaginació dels alumnes de tres, quatre i cinc anys.

Àrea de Plàstica

• **Puntillisme**

Al Cicle Inicial es va experimentar el puntillisme mirant varis quadres de SIGNAC i SEURAT com ara "DONES AL POU" i "TARDA DE DIUMENGE A L'ÎLE DE LA GRANDE JATTE". Se'ls va donar diferents materials: temperes, pinzells i retoladors de diferents gruixos; i com a suport cartolina. Després d'haver estudiat el quadre, la tutora va retallar el quadre i va donar un fragment del mateix a cada nen. Aquest

Art Gòtic. *Retaula de Santa Cristina.*

havia d'utilitzar els personatges del mateix però representant lliurement el paisatge tot utilitzant la tècnica de punts combinant punts grans i petits amb la barreja de colors. Treballs dels nens varen ser molt bons i els mateixos nens es varen sentir molt satisfets dels resultats.

A l'Educació Infantil també es va treballar aquesta tècnica, però utilitzant taps de suro per fer els punts omplint la mascota de cada grup. Al Cicle Mitjà i Superior es va fer servir la mateixa tècnica però amb dibuix lliure.

- **Collage**

A varies etapes es va treballar el collage, amb quadres de Henri MATISSE com "L'HABITACIÓ VERMELLA" o "LA PISCINA" entre d'altres. A "L'Habitació Vermella", un quadre molt espectacular en sí mateix i que els nens se'l varen fer seu, utilitzarem ceres pel fons de l'habitació i els mobles. Llavors cada alumne podia parlar la taula amb trossos retallats de revista d'alimentació; posar les cortines a la

LA PRINCESA I EL PRÍncep

HI HAVIA UNA VEGADA UNA PRINCESA QUE ESTAVA EN UNA HABITACIÓ AMB D'ALTRES DONES QUE CANTAVEN. ESTAVEN ASSEGUDES I PORTAVEN VESTITS ELEGANTS. ESTAVEN REUNIDES PERQUÈ TENIEN POR D'UN PRÍncep QUE ANAVA VESTIT DE SARGANTANA I ELS FEIA MOLTA POR; PER AIXÒ ES VAN TANCAR EN UNA HABITACIÓ DEL CASTELL. LA PRINCESA VA OBRIR LA PORTA I EN VEURE QUE ERA AQUEST MONSTRE LA VA TANCAR AMB CLAU. EL PRÍncep VA TORNAR A LA PORTA I ES VA TREURE LA DISFRESSA, VA TORNAR A TRUCAR, I NO SENSE RECEL, LA PRINCESA OBRÍ I S'ADONÀ QUE ERA UN PRÍncep. LLAVORS ES VAN FER UN PETÓ I ES VAN CASAR. I CONTE CONTAT JA S'HA ACABAT.

finestra, posar un gerro a la taula, i el que ell volgués, però respectant el fons i la taula.

En quant al quadre "La piscina" se'ls va donar als alumnes de Cicle Superior una cartolina on havien de delimitar la part superior e inferior amb ceres. En quant a les figures, l'aigua i les gotes es basaven en Matisse i era més lliure amb paper blau de xarol.

- **Mirar per un forat**

Aprofitant que a la classe de cinquè de cicle superior hi havia un llibre de Klimt molt ben il·lustrat, i que els alumnes el miraven molt sovint, vàrem triar "El petó" per fer la tècnica que anomenàrem Mirar per un forat.

Se'ls sonava una cartolina negra amb un forat quadrat retallat que l'havien de situar damunt del quadre de Klimt. Els alumnes podien escollir el tros de quadre que volien fer i havien d'intentar que no n'hi haguessin massa d'iguals. També s'havia d'intentar que el color i

les formes fossin el més fidedignes possibles. Es va fer amb ceres perquè la seva textura dóna més lluminositat.

Els resultats varen ser espectaculars.

També es va fer la mateixa tècnica amb el quadre "DONES A LA PLATJA" de GAUGUIN.

- **Dripping**

Agafant la idea del color i de la forma lliure d'aquest artista nord-americà, els nens i les nenes d'Educació Infantil i de Cicle Inicial van procedir a utilitzar la tècnica de "dripping", inventada pel pintor.

En primer lloc vam observar i descriure el quadre (els nens veien taques o "pasterades" de color). Després observarem una foto de l'artista a l'estudi tot utilitzant pinzells o gots foradats per portar a terme la seva obra. Per tant, vam decidir utilitzar el pinzell i la "taca lliure", però tenint en compte que l'alumne havia de tenir una lleugera idea de l'objectiu seva obra. Per diferenciar el fons de les "taques", vam utilitzar diferents colors en paper (taronja, negre, lila, etc.).

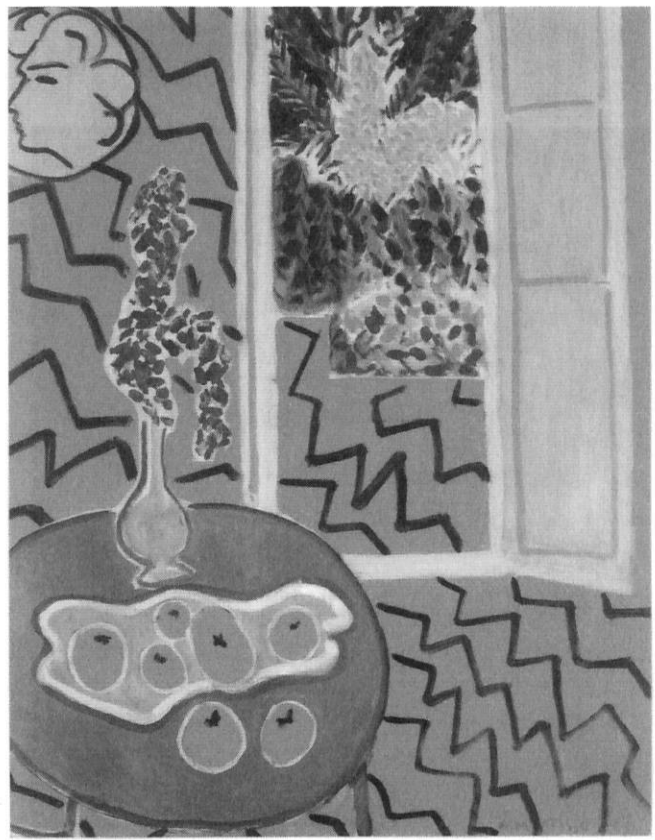
Quan acabaven la seva petita obra d'art, podien col·laborar a fer un gran mural col·lectiu amb l'estil de Pollock.

- **Tècniques mixtes: Paper de cuina**

Aprofitant que vam comprar una col·lecció de llibres de plàstica, en la qual es treballava el paper de cuina. Els alumnes d'Infantil i de Cicle Inicial i Mitjà van experimentar la seva textura tot pintant amb

Georges Seurat. *Tarde de diumenge a l'île de la Grande Jatte.*

Henri Matisse. *L'habitation vermella.*

retoladors. Els alumnes van escollir per portar-ho a la pràctica quadres de Van Gogh, Matisse i Schielle. El paper de cuina absorbia la tinta del retolador, fent ressaltar el color i alguns es varen adonar que havien d'utilitzar la línia per delimitar les formes.

• **Altres**

Al llarg dels dos cursos també vàrem fer altres tècniques molt interessants i us en passem una petita mostra. Utilitzàrem el paper d'alumini arrugant-lo i pintant-lo amb tempera, la plastilina tot estenent-la amb el dit per configurar el quadre treballat, el sabó de rentadora barrejat amb tempera per elaborar el mural d'una tempesta, el sucre saturat amb tempera per elaborar siluetes, el paper de vidre amb ce-

res fent un mural de grup amb la tècnica del "puzzle de quadres", el carbonet.

Tot això treballant artistes com Miró, Nolde, Picasso, Klee i Matisse.

4. Museu d'Art, Museu Interactiu i Col·laboració dels pares

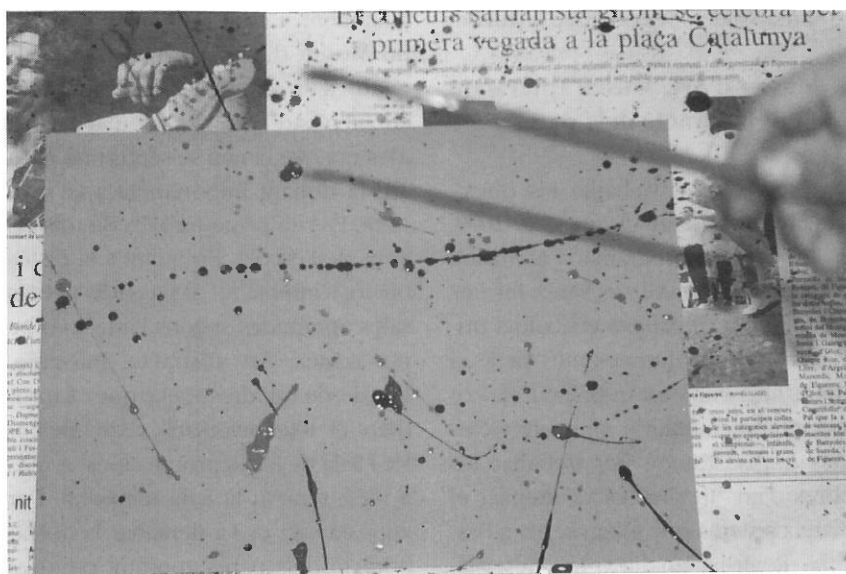
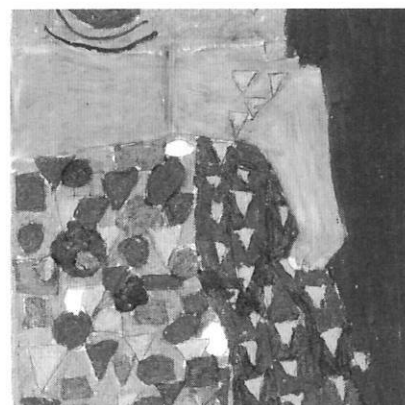
Després d'haver treballat els objectius pretesos durant el curs 1999-2000, es feu la visita programada al Museu d'Art de Girona. Allà es varen fer uns tallers on es treballava els colors primaris amb els alumnes més petits, i anant més enllà tot treballant els colors complementaris amb els cicles més grans. També per treballar les obres d'art "in situ" es va utilitzar el mateix sistema que fèiem servir a l'escola: llegir-la, analitzar-la i refer-la.

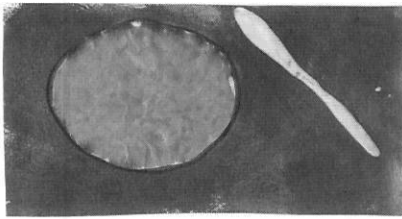
Entre aquest treball, es va observar un quadre i se'l va "canviar de color" càlid a color fred tot posant una cel·lofana a sobre.

Finalment, i com que ja havíem vist un Museu d'Art i la distribució dels quadres en diferents sales, vam muntar el nostre propi Museu d'Art. La idea era que el nen se sentís una mica artista donant importància a la seva obra. Es van posar treballs de tots els nens de l'escola. En quant a la distribució, s'intentà fer al passadís petites sales agrupades segons l'artista, o be per temes: Art abstracte, Paisatge, Puzzle de quadres, Velázquez (aprofitant el 400 aniversari), Canvi de color i Sala de les Reproduccions. A més a més, teníem la Sala temporal. Per aquesta sala es va demanar la col·laboració dels pares aportant pintures

Gustav Klimt. *El Petó.*

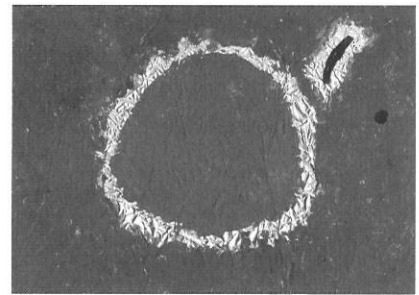
originals seves per exposar-les al nostre Museu.

Com que pràcticament a tots els museus es van a veure les obres però també a fer, pensàrem en la possibilitat de fer uns tallers a dintre del nostre Museu. Aquests tallers estaven destinats a pares i nens dintre de la visita del museu que es va incloure a la festa de final de curs de l'escola que cada any es porta a terme a finals de maig. Aquestes activitats eren: fer puzzles amb de fotos de quadres, un joc d'aparellar el quadre original amb la reproducció del nen, el taller d'informàtica on es podien observar amb detall gràcies al CD-ROM museus importants de tot el món, i, finalment un taller de pintura on s'elaborà un mural col·lectiu entre pares i nens.

A final del curs 2000-2001 es va tornar a fer el Museu d'Art Llagut. En aquest cas, les sales es van disposar per tècniques. Es podia trobar les tècniques que s'han descrit amb anterioritat. Aquest curs el Museu Interactiu disposava dels tallers que van tenir més èxit del curs anterior i, a més, vam crear un taller de pintura de pedres de riu inspirades en Miró i un altre de buscar un ull mironià extret d'una obra del pintor i distribuït a vàries reproduccions dels alumnes.

Estem molt satisfets dels resultat final, d'haver aconseguit que tota l'escola s'aboqués en aquest projecte i, com a conclusió, voldríem acabar la nostra exposició amb unes paraules que resumeixen l'esperit de la nostra tasca portada a terme i que, naturalment, continuarem el present curs a la nostra escola. Són del gran especialista en art **Gaspere de Fiore:**

“Cap mètode de comunicació didàctica resulta més eficaç i convincent que el que es basa en les experiències i teories dels mestres (pintors). Els procediments per aprendre d'ells comencen, per tant,

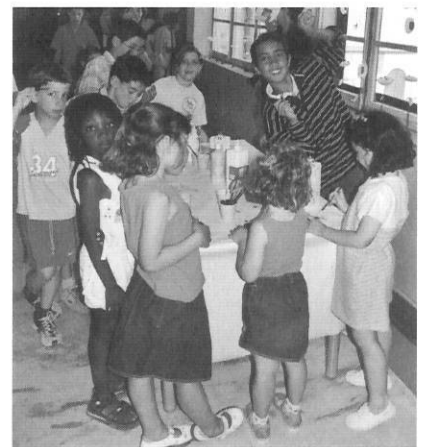

dels seus testimonis: els seus escrits i les seves obres.

*El primer procediment consisteix en **llegir** tot el que han escrit, en la majoria dels casos més per a sí mateixos que pels altres, amb la intenció d'aclarir el misteri i la fascinació d'aquest procés creatiu que és el dibuix.*

*El segon procediment consisteix en **analitzar i examinar** les seves obres per a descobrir les raons i els mètodes de la seva gènesi.*

*Però existeix, a més a més, un altre procediment per a seguir les seves ensenyances: consisteix en **“refer”** els seus dibuixos, quadres,... i dibuixar-los novament,*

traient partit de les possibilitats de coneixement i aprofundiment en el dibuix que ofereix el camp de l'anàlisi directe de les obres d'art".

Moltes gràcies.

BIBLIOGRAFIA

- E. H. Gombrich (1950).
LA HISTORIA DEL ARTE
Novena Edición.
Editorial Debate.
Barcelona, 1995.
- Gaspare de Fiore (1983).
CURSO DE DIBUJO.
Editorial Orbis S.A.
Barcelona, 1984.
- Gotffried Fliedl. (1998).
GUSTAV KLIMT
Editorial Taschen.
- Ori (1986).
EL DIARI DEL SOL VERMELL
Col·lecció Art per als nens.
Editorial Edhasa.
Barcelona 1986.
- VV.AA. (2000).
PINTO Y DIBUJO
Colección de Técnicas.
Editorial Parramon.
Barcelona, 2000.
- VV.AA. (1999 - 2000).
DESCUBRIR EL ARTE
Revista d'art (diversos números).
Editorial Arlanza Ediciones S.A.
Grup R. C. S. Editori S.P.A., 2000.
- VV.AA. (1968).
GRAN ENCICLOPÈDIA CATALANA
Volums 1, 7 i 15.
Editorial Enciclopèdia Catalana
1980.
- VV.AA. (1998).
HISTÒRIA DE CATALUNYA
Volums 3, 4 i 5.
Editorial Salvat Editores, 1998.
- VV.AA. (1997).
GRANDES MUSEOS DE EUROPA
Col·lecció amb CD del nº 1 al 12.
Editorial EMME, 1997.

Coneguem Joan Miró: apropar les arts als infants de 2-3 anys de l'escola bressol

Montserrat Nicolás

Escola Bressol Xiroi. Barcelona

El que avui us presentem, és un trosset de l'experiència que en els darrers cinc anys venim realitzant amb els infants més grans de la nostra escola, al voltant de la persona i l'obra de Joan Miró.

D'aquesta experiència el que per nosaltres ha estat més important, és haver anat aprenent que l'obra d'aquest artista, ens ha servit d'excusa o de "leit motiv" per apropar als infants a l'art però sobretot, ens ha servit per aprendre ha proporcionar diàlegs, materials, objectes i situacions de descoberta per fer, d'aquesta aproximació entre els infants i a l'art de Joan Miró, alguna cosa més que unes estones dedicades a omplir fulls de colors.

És per aquesta raó que l'obra d'aquest artista, no només ha entrat ens els espais de taller d'expressió plàstica

pròpiament dits, sinó en molts altres moments i situacions de la vida quotidiana, que viuen els infants.

Hem procurat fer d'aquesta aproximació a l'art de Joan Miró una vivència de tallers en els que, si bé en algunes ocasions les experiències poden tenir una traducció en el pla, el més important ha estat convidar tots els llenguatges i les altres àrees de coneixement:

- Per descobrir i experimentar amb els colors, les formes i els volums.
- Per jugar amb la llum i les ombres.
- Per animar l'expressió verbal dels infants, per fer interpretacions del que veuen en l'es obres de Joan Miró.

sionada pels músics Bobby Mc. Ferri i en Yo-yo Ma i que hem anomenat "La dansa dels colors".

La descoberta dels colors s'orienta a partir de l'experimentació amb diversos materials com ara:

Les pintures temperes, les ceras i els llapis de color per investigar amb els colors primaris i posteriorment per descobrir l'aparició dels colors secundaris al barrejar el pigments. Aquestes activitats en fan damunt de diferents suports utilitzant diverses eines com les mans, els pinzells plans i rodons, les esponges, els rodets i els potets de dentífric.

- Per connectar amb la seva pròpia realitat al descobrir imatges conegudes o properes en les escultures o pintures de l'artista.
- Per enriquir el vocabulari referit als conceptes espacials, als materials que s'han utilitzat etc.
- Per poder experimentar amb el moviment del cos, amb la veu i els sons.
- Per conèixer diferents músiques.
- Per investigar amb objectes i materials i rebre informacions sensorials.
- Per compartir idees, pensaments i emocions.
- Per desplegar la fantasia i la imaginació mentre s'alternen el món imaginari, el món real i el món de relació.

afavorís de compartir amb les altres persones les descobertes i que desvetllés la curiositat.

Abans de presentar aquest artista als infants, a partir del mes d'octubre fins el mes de març, en sessions d'un dia a la setmana i de dues hores de durada, fem una colla de tallers oberts amb la finalitat que els infants descobreixin i experimentin amb els colors. Sempre, a l'inici dels tallers i al acabar, ballem una dansa al so d'una música del compositor Barrière, ver-

També juguem amb papers acetats i de cel·lofana per tal de descobrir a més dels colors i l'aparició de nous colors, el fenomen de la transparència i les ombres de colors. En el cas dels papers de cel·lofana, aquest material també permet descobrir els diferents sons que podem obtenir en funció de l'acció que fem sobre ells com ara estirar, arrugar, voleiar, fregar, estripar...

És a dir, hem procurat fer d'aquest contacte, un espai i un temps engrescador i generador d'aprenentatges, d'encontres i diàlegs que permetés a l'infant aprendre d'ell mateix, que

Pel que fa als papers també oferim els papers de seda, els vegetals i les cartolines de colors els quals, quan els combinem amb els papers de cel·lofana permeten explorar altres percepcions com l'opacitat, la rigidesa, la suavitat etc... i posteriorment poder elaborar un collage damunt d'un plàstic adhesiu.

Uns altres materials que fem servir, són les diapositives i els acetats colorejats i texturats amb laques de bombeta, els miralls amb filtres de colors per fer el joc de "La Rateta", les esferes de vidre tallat per descobrir el fenomen dels colors llum, les llanternes, el focus de l'aparell de diapositives i la llum del sol per experimentar la descoberta de les ombres i de la pròpia ombra.

A més d'aquests materials, n'hi han d'altres, confeccionats i comprats que utilitzem també, no només per descobrir els colors sinó també per afavorir i animar la mirada activa i que formen parts dels materials sensorials que utilitzem a la nostra escola com són:

- Els papers luminescents
- Les purpurines
- Les lupes
- Les finestretes visuals
- Les joguines d'aigua –proposades en la recerca feta per la Carme Cols–
- Els calidoscopis
- Els objectes de metacrilat
- Les baldufes
- Les esferes de vidre
- Els filtres de colors
- Els jocs de cartes de colors
- Les esferes de mirallets
- Els calidoscopis fixos i mòbils
- Les ulleres de sol
- Els miralls
- Els objectes de vidre

- Els objectes fosforescents
- Els mòbils
- Les espelmes...

- Poder mirar i veure fent intervenir altres parts del cos.

- Jugar al joc del "Veig veig".

També, en relació a la mirada i per tal de descobrir els ulls, fem una sèrie de jocs, com ara:

- Experimentar les emocions que poden expressar els ulls.

- Reconèixer i situar en quina part del cos tenim els ulls.

- Observar imatges de persones, d'animals, ocells, insectes, peixos... i observar com són els seus ulls.

- Experimentar les diferents possibilitats de moviment que tenen els ulls.

- Observar els ulls dels altres companys.

- Observar els propis ulls mirant-los en un mirall.
- Cantar cançons referides als ulls.
- Preguntar als infants quants ulls tenim i per què serveixen els ulls...

Tots aquest tallers, previs i alguns d'ells simultanis als tallers pròpiament dits "Coneguem a Joan Miró", faciliten als infants, cadascú al seu ritma, arribar a Joan Miró amb algunes coses a la butxaca com ara haver descobert als colors, la llum, las ombres; haver experimentat amb els pigments i las eines; haver-se familiaritzat amb determinades músiques, haver dialogat amb als materials, haver explorat al moviment i l'expressivitat del cos etc...

I quan arriba al moment de donar a conèixer a Joan Miró, per presentar-lo muntem un racó en al que hi ha diversos materials semblants als que Joan Miró fa servir, un àlbum amb fotografies de l'artista, postals i fotocòpies en color, d'algunes de las seves obres.

La selecció gràfica, pel que fa a les obres l'hem fet de manera intuïtiva, és a dir, ens hem deixat portat per aquelles que personalment ens han interessat pel color, per la composició o per la representació clara d'alguns dels signes més presents en l'obra de Joan Miró i que tenen a veure amb els signes i traços que fan als infants petits.

En aquesta selecció també hi ha algunes de les obres que veurem durant la visita que fem a la Fundació al finalitzar els tallers, las quals recoma-

nen els responsables del servei educatiu del museu.

Pel que fa a las fotografies de l'artista, hem anat seleccionat totes aquelles que ens han anat arribant, en les que hi ha retrats de primer pla de l'artista i algunes on es pot veure a Joan Miró mentre treballa en el seu taller.

Aquest material està des de l'inici a l'abast de les nenes i els nens i hi poden tenir accés en qualsevol moment.

L'àlbum de Joan Miró, que és així com l'anomenem, hem procurat que esdevingui un material estimat per tal de facilitar diàlegs i par afavorir la personalització, que ajudi a descobrir i conèixer qui ara i què feia Joan Miró.

A més de las reproduccions i fotografies de l'àlbum, tenim exposades a les parets de la classe algunes obres de l'artista en tamany gran.

El material gràfic i audiovisuals, als moments de conversa al voltant de las obres de Joan Miró, als jocs d'expressivitat motriu, el treball amb

als colors, amb la llum i de les ombres, la visita al taller de pintura de l'Escola d'Arts i Oficis, la visita a la Fundació Miró i és clar, les activitats de creació i expressió plàstica, són els mitjans que hem posat a l'abast dels infants per acostar-los a aquest artista.

Acostar-los a Joan Miró perquè el coneguin i sàpiguen qui era i que feia, perquè descobreixin què era el que més li agradava de pintar: la lluna, el sol, les estrelles..., perquè coneguin com pintava: amb les mans, amb pinzells, fent esquitxades, fent regalims... per saber identificar els colors que més li agraden a Joan Miró... entre altres coses.

Nosaltres el que hem après acompanyant als infants en aquesta aventura, és que les pintures, les escultures,

el tapís, l'espai de la fundació... tot aquest esclat de color que és l'obra de Joan Miró, és sobretot una invitació a la mirada.

Una invitació a la mirada:

- Que ha fet possible l'observació i l'atenció interessada dels infants per generar l'acció, la paraula i l'intercanvi amb les altres persones.
- Que ha permès les converses verbals i l'experiència artística per trobar, descobrir i investigar amb els colors, les formes, les taques, les línies i els punts.
- Que ha afavorit poder reconèixer, interpretat, comparar, establir relacions entre els traços i els signes més constants de l'obra d'aquest artista, i els propis signes i senyals

gràfics que fan els infants; perquè ells, com ho feia Joan Miró, (tot i que Miró no pintava com un nen) s'expressen amb signes, traços i colors i ens expliquen el seu món i allò que coneixen, sense allunyar-se mai del que els hi és pròxim.

Molt sovint també, aquesta mirada activa ha estat un acte de contemplació que s'ha traduït amb silenci i quietud quan l'infant capta la bellesa; aquest és un dels moments que més m'agrada assistir i és de les coses que més m'emociona i em plau d'haver après al costat dels infants, és a dir, que aquesta capacitat de la mirada atenta per contemplar, és genuïnament present en les primeres edats.

És la mena de contemplació silenciosa que a tots ens cal recuperar, per connectar amb la bellesa però sobre-

tot, per connectar amb nosaltres mateixos per poder conèixer les coses, per escoltar-les, per poder apreciar-les, sentir-les, estimar-les i explicar-les.

Voldria dir, per acabar la nostra intervenció que, acostar als infants petits als arts, comença per escoltar i atendre les seves necessitats més senzilles i totes aquelles petites coses de la vida quotidiana, amb sensibilitat i afecte. Perquè, les petites coses, aquelles que fem cada dia, aquelles que potser no es veuen tant, són les que tenen una influència important en el procés de creixement i d'aprenentatge d'un infant petit.

Moltes gràcies

Carnaval Delaunay

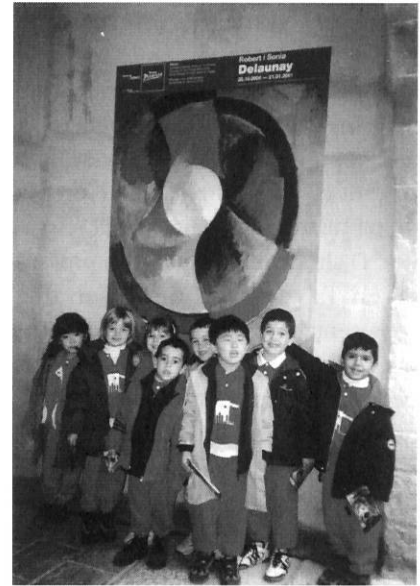
Maria Eugènia Huguet Ràmia
Escola Infantil Montserrat. Barcelona

1. Introducció: Visita a l'exposició *Robert i Sònia Delaunay*

El projecte *Carnaval Delaunay* va sorgir a partir de la visita que els alumnes de la nostra escola van fer durant el mes de Gener de 2001 a l'exposició *Robert i Sònia Delaunay* (Museu Picasso, Octubre 2000-Gener 2001).

A la visita van participar alumnes dels dos cicles d'Educació Infantil, amb edats compreses entre els 2 i 6 anys. En principi, el nostre objectiu amb l'activitat era posar als nens en contacte amb la força expressiva dels colors i les formes creades per Delaunay i anar treballant a partir de les seves reaccions, els seus suggeriments i les seves preguntes que acostuma a ésser un mètode de treball força eficaç per treure profit de les visites a exposicions i museus. El contacte directe amb l'obra afegeix sempre a l'experiència de la contemplació artística un element motivador de gran qualitat, però aquest principi és doblement significatiu en el cas del nen petit per al qual la visita a una exposició té encara l'al·licient d'allò poc conegut. D'altra banda, les mides de l'obra exposada i les grans superfícies plenes de color s'adapten molt millor a les seves capacitats perceptives que les reproduccions que habitualment tenim a l'aula.

La visita va resultar molt engrescadora per als nens i va encetar un seguit d'activitats a classe. Aviat els colors i les formes creades per Delaunay començaren a rodar per les aules per

Visita a l'exposició *Robert i Sònia Delaunay*. Museu Picasso. Gener 2001.

acabar inspirant l'elaboració de les disfresses de paper que, com cada any, preparàvem per la nostra Rua de Carnaval.

2. Treballs a l'àrea de plàstica entorn a l'obra de Delaunay

2.1. Els Discos Delaunay

Abans de fer la visita a l'exposició amb els nens, les educadores havíem triat una sèrie de peces que per les seves característiques ens semblaven idònies per posar en marxa les reflexions i l'activitat creadora dels nens. Entre elles, hi havia un parell de representacions dels famosos "discos" de Delaunay. Amb els seus discos Delaunay intentava transmetre la for-

ça expressiva del color en estat pur, alliberat de la servitud del descriptivisme. Els nens van entendre molt bé el treball d'investigació sobre el color que hi ha darrera els discos de Delaunay i s'hi van interessar força. De fet, la tasca de cerca entorn del color que tant va interessar a Delaunay es pot posar en relació amb la que sovint ocupa les primeres actuacions plàstiques del nen petit quant té la oportunitat d'expressar-se mitjançant el color amb l'ajuda d'un pot de pintura de dits o un senzill retolador. D'altra banda, els discos presentaven l'avantatge de ésser una representació gràfica molt accessible per a ells; tots els educadors de nens petits coneixen molt bé l'afeció amb que els nens es lliuren a la producció de formes circulars entorn als dos anys. D'aquí que immediatament sorgís la iniciativa d'imitar els discos de Delaunay amb pintura o *collage*, treballant sobre models o improvisant a partir de la idea bàsica, utilitzant motlles com a suport o amb traços lliures. Aquest tipus de produccions resultaven molt satisfactòries per als nens i donaven lloc a interessants comentaris sobre la força expressiva dels colors.

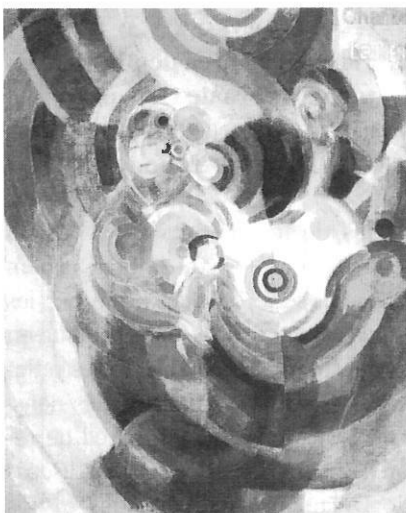
Cercles de colors. Rua Delaunay.

Aquestes sessions amb els discos ens van dur cap al plantejament de la mobilitat òptica dels colors i la seva relació amb els moviments del cos. Amb els seus discos Delaunay pretenia donar el màxim de moviment als colors la qual cosa es potenciava per l'acció recíproca d'uns sobre els altres al disposar-los en forma de disc. D'altra banda, a la teoria de Sònia Delaunay la mobilitat òptica dels colors es relaciona amb l'arabesc cor-

poral que es dona en els moviments de la dansa. Evidentment, els nens de seguida van comprendre que els discos de Delaunay es podien "ballar". Així, a les sessions de psicomotricitat, tot aprofitant, la forta motivació que el treball entorn a Delaunay estava aportant, es van organitzar danses a les quals els discos es posaven en moviment moguts pels mocadors de colors que els nens feien volar tot gaudint d'una veritable festa de colors amb els efectes diversos que obtenien dels colors en moviment.

2.2. La descomposició de la imatge

L'itinerari artístic de Robert Delaunay i la seva forta implicació en l'ambient avantgardista de principi de segle (cubisme, ultraïsmes, futurisme) fan de la seva obra un material idoni per apropar els nens al significat de la ruptura que l'art d'aquest període porta a terme. Les seves produccions són un exemple excel·lent per ajudar als nens a comprendre el sentit de l'art modern i també, potser, contrarestar els comentaris pejoratius que de vegades senten dir als adults ("això

Sonia Delaunay: Chanteur Flamenco. 1915.

Treballant amb els discos.

es molt fàcil, fins i tot tu sabries fer-ho més bé" "aquest pinta monigots", etc.). Efectivament, la ruptura de la visió figurativa, la descomposició de la forma, la utilització de múltiples visions de l'objecte, són tan magis-

ment, de la visió d'un món complex que s'adequa a la experiència de l'home modern tot expressant-la amb més autenticitat del que podia fer-ho l'art figuratiu.

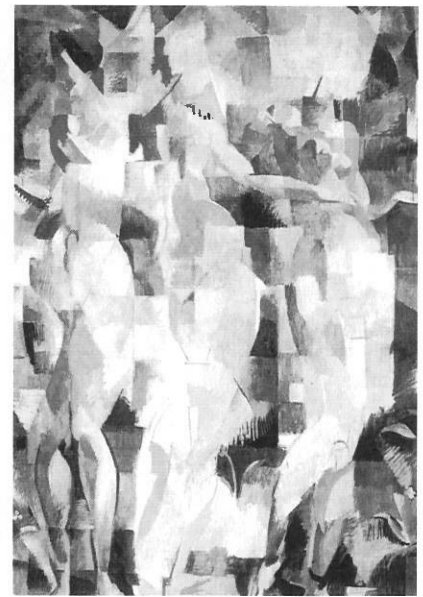
ta finalitat vàrem portar a l'aula reproduccions en gran format de *Les Tres Gràcies* de Botticelli i Rubens. L'observació detinguda d'aquestes produccions representatives del més pur classicisme va donar il·loc a inte-

Botticelli: *L'al·legoria de la Primavera*, 1487

Rubens: *Les Tres Gràcies*, 1620

Robert Delaunay: *Les Tres Gràcies*, 1911

trament tractades a la seva obra que els nens petits van comprendre sense dificultat que servien a uns propòsits concrets i aviat van ser capaços de gaudir de la impressió de simultaneïtat, de la idea de velocitat i movi-

En el procés d'anàlisi d'aquest grup d'obres que podríem anomenar "cubistes" va sorgir la iniciativa de mostrar als nens les imatges figuratives que Delaunay havia utilitzat com camp d'experimentació. Amb aques-

ressants reflexions i comparacions. Una de les activitats que més els va interessar va ser la confecció d'un puzzle a partir de les representacions figuratives de *Les Tres Gràcies* que vàrem retallar en peces. La manipulació de la imatge figurativa els permetia experimentar la ruptura de la imatge tot comparant els efectes als aconseguits per Delaunay.

Treballant amb els discos.

Amb *La Tour Eiffel* es varen fer jocs similars utilitzant fotografies de la Torre Eiffel, que, per cert, va resultar ésser un element arquitectònic que atreïa amb gran facilitat l'atenció dels nens. La motivació que els nens mostraven en aquest tema ens va permetre fer diverses sessions de treball d'observació, d'orientació espacial així com múltiples exercicis de memòria visual.

Robert Delaunay: La Tour Eiffel, 1911

D'altra banda, les activitats que es poden portar a terme amb el material que obtenim al retallar les reproduccions en peces quadrades a la manera de "puzzles" són molt interessants també per fer treballs del àrea de plàstica amb els alumnes dels últims cursos d'Educació Infantil. Un cop tenim *Les Tres Gràcies* fetes a trosos, podem repartir les peces per

grups i proposar als nens pintar les nostres pròpies *Tres Gràcies* per equips. És molt recomanable partir el cos de les figures atenent a la idea bàsica que el nen petit té de l'esquema corporal: caps, troncs amb braços i cames. Com al quadre que treballem hi ha tres figures, obtenim nou peces que repartim a un grup de nou nens per tal de que cada nen

reprodueixi una de les peces de manera independent, utilitzant uns suports materials comuns però sense tenir accés al treball dels seus companys mentre el treball està inacabat. Quan les peces pintades pels nens són a punt, arriba el moment de compondre novament la imatge la qual cosa resulta un exercici no sempre evident però que dóna un gran plaer als nens per tractar-se de les seves pròpies produccions i uns efectes estètics sempre sorprenents i, sovint, dotats d'una forta expressivitat i bellesa. Molt interessant també és la conjugació de les peces creades pels nens amb les peces dels "puzzles" que hem elaborat amb les reproduccions de Botticelli, Rubens o del mateix Delaunay. Aquest material, degudament protegit, s'incorpora a l'aula i pot donar moltes estones de joc component i descomponent figures amb tot un ventall de possibilitats que els nens i els educadors poden anar descobrint dia a dia.

Els efectes expressius de la ruptura de la figuració van ser àmpliament comentats a les aules arran d'aquestes activitats. En funció de l'interès que mostrava cada grup, els nens van tenir accés a reproduccions d'altres artistes contemporanis a Delaunay que es trobaven dins una línia de ruptura formal similar. Entre ells va sorgir, evidentment Picasso i el seu *Gernika* que ja en projectes anteriors havíem comprovat que exerceix una enorme atracció entre els nens i que, en aquest cas, ens completava molt bé tot el que estàvem aprenent sobre la descomposició de la figura.

Donat que el gruix del treball entorn a Delaunay es va fer entre Gener i Febrer del 2001, ningú no pensava a l'escola que els nens recordessin gaire el projecte del curs anterior quan

al Setembre del 2001 vàrem encetar un nou curs. Ens va sorprendre enormement constatar que el dia dotze de Setembre, quan els nens van arribar a l'escola amb els ulls plens de les imatges que havien estat veient a la televisió durant la tarda anterior, els dibuixos amb els quals reproduïen les torres caient, els avions encastrats als edificis, les cares de la gent, els carrers i els arbres, empraven la tècnica de la descomposició de la imatge tot produint uns mosaics de destrucció i horror amb els quals a nosaltres ens feien pensar que els nens refeien la drecera que havia portat a Picasso a pintar el seu *Gernika* seixanta anys abans. En aquest cas, el treball d'observació i l'anàlisi sobre l'obra d'un artista havia funcionat eficaçment per tal de dotar als alumnes d'una eina expressiva que van tenir a mà per utilitzar conscient o inconscientment quan les circumstàncies ho van fer necessari.

2.3. Rua Delaunay: disfresses "simultànies"

El cos bàsic del projecte, però, va sorgir del concepte d'arts aplicades de Sònia Delaunay. Els Delaunay defensaven la idea de l'Art Total: pensaven que calia que el color sortís dels límits que l'imposen els quadres per tal de omplir tota la vida d'art i de color. A més, en un context com el que ells vivien, que apreciava poc l'art d'avantguarda, els semblava que el treball en el camp de les arts aplicades podia fer molta feina en favor de la difusió de l'art contemporani. Per aconseguir-ho Sònia Delaunay va posar en marxa el seu projecte d'arts aplicades i es va especialitzar en la creació de vestits, ambients, objectes de la vida quotidiana que va omplir amb les formes i colors característics de l'obra dels Delaunay. Aquesta ac-

Sònia Delaunay: Vestit simultani, 1913

tivitat va guiar la major part de la seva vida creadora i va donar lloc a la inauguració de diverses botigues a París, Lisboa i Madrid que aviat van suscitar l'interès de l'alta societat de l'època. Sònia va decorar les cases de l'aristocràcia a Madrid, Barcelona Lisboa o París i va omplir Europa de les seves famoses armilles i dels que ella anomenava "vestits simultanis". A l'exposició del Museu Picasso hi havia una important mostra d'aquesta vessant d'arts aplicades dels Delaunay. Lògicament els nens van

Sònia Delaunay: Armilla simultània, 1913

interessar-se molt per les tasses i plats pintats de vius colors, els paraigües, els mocadors, les peces de roba amb atrevits dissenys basats en els discos Delaunay, les fotografies dels salons decorats per Sònia o les seves pròpies fotografies vestint els seus dissenys. El que més positivament els va impressionar, però, va ser arribar a la sala on hi havia exposats els maniquins vestits amb les armilles i les indumentàries dissenyades per Sònia amb la voluntat d'alliberar les formes i els colors creats per ella i el seu marit de l'esclavitud de les quatre línies del marc i posar-los a l'abast de tothom envoltant els cossos i prenent moviment. La reacció de tots nosaltres va ser immediata: les formes i els colors dels Delaunay podrien servir-nos de pretext i inspiració per la confecció de les nostres disfresses de paper de la Rua de Carnaval que ja teníem molt propera.

Ens vam posar mans a l'obra. Per la confecció de les disfresses les mestres dels diferents grups van partir

Disfresses amb armilles.

El Senyor Carnestoltes.

Rua Delaunay.

d'una única consigna comuna: prendre Delaunay com motiu d'inspiració. A partir d'aquí, cada grup en funció de l'edat dels nens, dels suggeriments i idees que anaven sorgint va realitzar la confecció de les disfresses de manera independent. Els més petits, enganxaven cercles que prèviament havien pintat de manera col·lectiva i que l'educadora havia retallat a la manera Delaunay. Alguns dels grups

de dos anys van triar l'opció de elaborar armilles a partir del collage perquè aquesta tècnica afavoria obtenir bons resultats tot adaptant-se a les possibilitats dels nens d'aquesta edat. Els grups de tres anys optaren per fer grans discos Delaunay que ells podien omplir de color sense barrejar-los massa perquè treballaven amb grans superfícies. Els grups de P-4 i P-5 van produir creacions amb fortes

diferències individuals on s'apreciava intensament la presència dels discos Delaunay però molt personalitzats i barrejats amb altres motius presents a la seva obra; de vegades els discos es combinaven amb algunes mostres de experimentació amb la descomposició de la imatge. El resultat va ser una autèntica festa del color que per a nosaltres va fer realitat per unes hores aquella idea tan suggeridora de l'Art Total que els Delaunay van defensar.

3. Conclusió

A la valoració del treball, l'equip educatiu va mostrar la seva satisfacció pels resultats obtinguts. Pel que fa a l'àrea de plàstica s'havien cobert tots els objectius i els nens havien realitzat produccions molt espectaculars. Ens va semblar una bona línia de treball per treure profit de les visites a exposicions temporals que tot sovint fem amb els nens.

Tanmateix, el rendiment més valuós de la proposta el centràiem en la

Rua Delaunay.

manera com l'obra dels Delaunay havia actuat com catalitzador d'emocions i experiències produint un corrent altament positiu de col·laboració entre educadors, nens i famílies. Efectivament, l'impacte dels colors i de la proposta plàstica dels Delaunay va ser tan fort que va aconseguir interessar enormement als pares, la gran majoria dels quals va visitar l'exposició

amb els seus fills. Molts van fer-se amb el catàleg i altre suport material i confessaven molt contents que, gràcies als petits, havien descobert que l'art contemporani els agradava més del que es pensaven. Els nens demanaven als pares veure junts les reproduccions de Delaunay perquè per a ells eren imatges plenes d'experiències i, al mateix temps, aquestes ses-

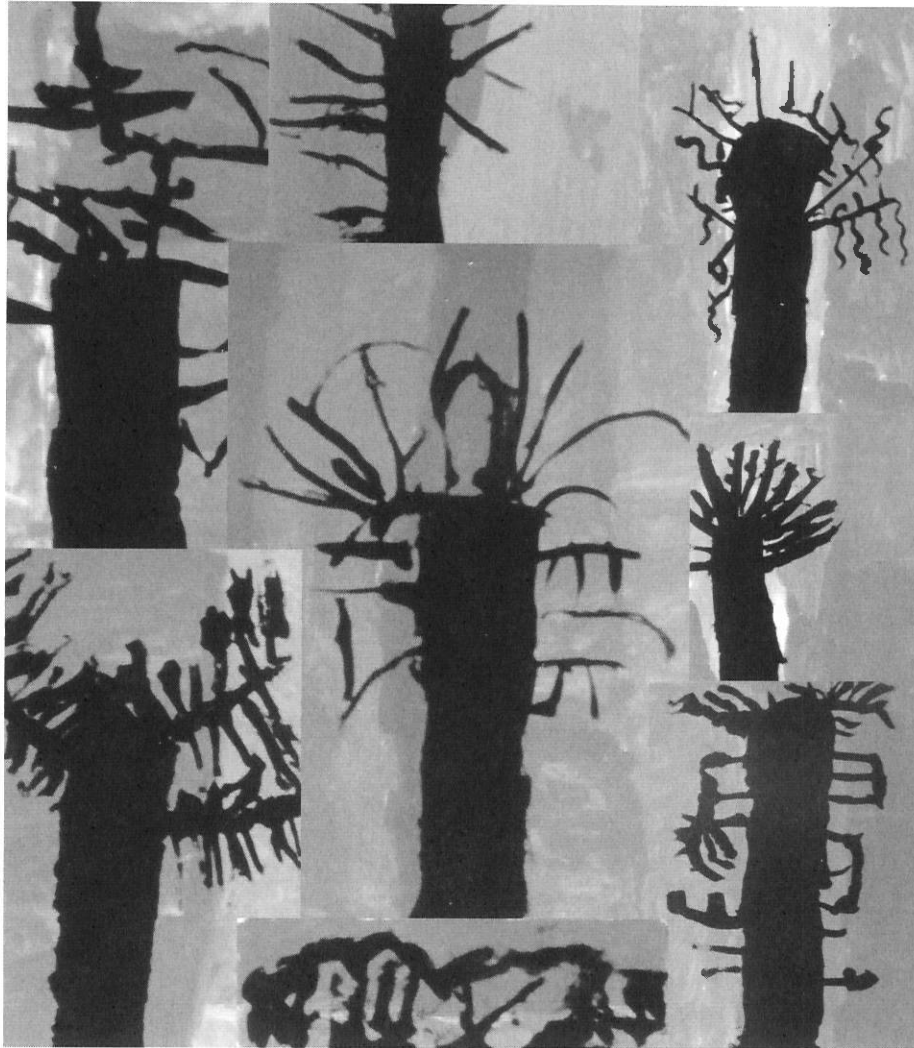
sions familiars enriquien el treball de classe l'endemà. Un corrent d'emocions positives circulava de casa a l'escola i de l'escola a casa entorn a Delaunay.

En definitiva, aquell desig de difusió de l'art que guiava a Sònia Delaunay en el seu projecte d'arts aplicades, es feia realitat a la petita escala de la nostra escola i un cop més l'Art manifestava la seva capacitat per traspassar les barreres de la rutina, la seva força evocadora i tot el seu potencial educatiu.

Rua Delaunay.

XIV TROBADA DE PLÀSTICA
Infantil i Primària

**L'art, generador
d'aprenentatges**

PÒSTERS

La música d'un quadre

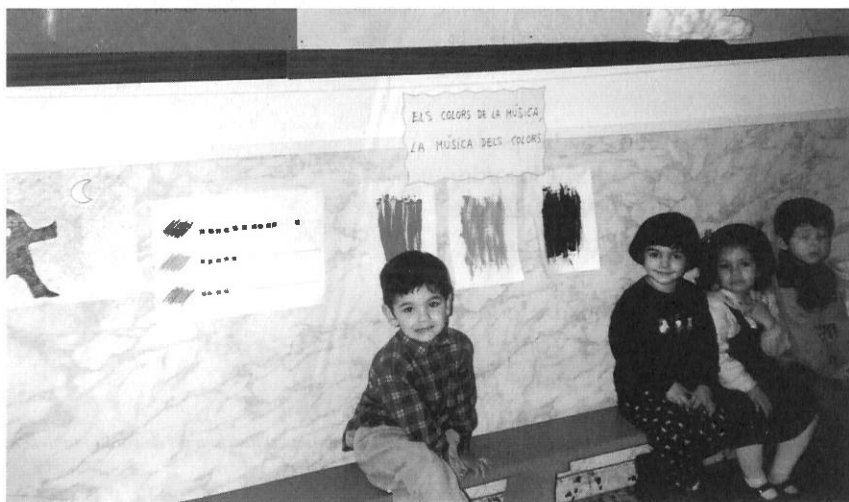
Beatriz Perez Seara
Escola Tic-Tac, Tarragona

Com a mestra d'educació infantil i Graduada en Arts Aplicades, crec que és molt important, inclús necessària, l'educació artística dels infants des dels primers anys. Va ser, doncs, molt interessant l'experiència d'agermanar dos llenguatges artístics com són la *pintura* i la *música*.

Vaig proposar un seguit d'activitats amb l'objectiu de que la canalla pogués aprendre a analitzar i a expressar. Quadres i peces musicals es treballaven simultàniament, perquè tant uns com els altres representaven la mateixa sensació o sentiment. Es tractava, doncs, de descobrir que dos

Anem a una exposició de pintura i observem els quadres: el quadre de colors calents té línies ondulades (movilitat) i el quadre de colors freds té línies rectes (rigidesa).

Fem una votació del color que més ens agrada com sona. Els va entusiasmar la música del negre.

Pintem amb color blau mentre escoltem la música que el representa.

llenguatges diferents venen a dir la mateixa cosa.

L'experiència va ser duta a la classe de P-3. Vaig tenir molta cura a l'hora de triar els quadres i les peces musicals, havien de ser clars i descriptius. En tots els exercicis era prèvia una representació vivencial amb el cos, que fèiem a la sala de psicomotricitat (nosaltres érem part del quadre). Després fèiem la composició amb elements reals a l'espai i, finalment, ho representàvem al paper.

Els exercicis proposats van ser els següents:

- “Els elements d'un quadre poden sonar sense cap pauta” (desordre visual). Quadre: “Núm. 2” de Jackson Pollock. Música: “Zíngaro”.
- “Els elements d'un quadre poden tenir un ritme marcat” (ordre visual). Quadre: “Los sonidos congelados” de Adolph Gottlieb. Música: una marxa “Viejos camaradas”.

- “El so fluix creix per convertir-se en un so fort”. Quadre: “Cantabile” de Kenneth Noland.
- “El silenci d'un quadre fa un parentesi en l'espai”. Quadre: “Ómicron” de Morris Louis.

Escoltem música d'instruments de corda i pintem a terra amb colors calents (vermell, taronja, groc).

- “Els colors també s'escolten” (només vam triar tres):
 - **Vermell:** Quadre de Mark Rothko. Música: “Hot ice” (CD “El sueño de una noche de verano”)
 - **Blau:** Quadre de Pep Trujillo. Música: “Bilitis-Genèrique” (CD de Sarah Brithman).
 - **Negre:** Quadre de Tàpies. Música: “Montescos i Capuletos” (CD “Romeo y Julieta” de Prokofiev.)
- “La taca és un instrument de percussió. El traç és un instrument de vent”. Quadre: “L'esperança del condemnat a mort” de Joan Miró.
- “Els instruments també tenen colors”. Escoltem música d'instruments de corda i pintem a terra amb colors calents (vermell, taronja, groc).
- Escoltem música d'instruments de vent i pintem a terra amb colors freds (blau, verd, morat)

Escoltem música d' instruments de vent i pintem a terra amb colors freds (blau, verd, morat)

Veure el món a través d'uns altres ulls

Cristina Vallès Orianne

CEIP Barrufet, Barcelona

Els nens i nenes de quart de primària coneixen Robert i Sonia Delaunay al Museu Picasso.

a) Treball previ amb l'alumnat

A l'escola la mestra va presentar a **Robert i Sonia Delaunay**, va explicar breument l'època en que van viure, la seva relació, com pintaven...

Unes **transparències** fetes a partir de fotografies del catàleg de l'exposició, van servir per familiaritzar-se amb els autors.

Les transparències van donar peu a comentar l'obra i sobretot l'evolució pictòrica de Robert i Sonia Delaunay.

El visionat de les transparències també ens va servir per, basant-nos en com havien passat d'etapes més figuratives a més abstractes generalitzar l'evolució de l'art contemporani.

b) Visita a l'exposició

La visita va tenir tres parts:

- **visita col·lectiva**, amb poca explicació de la mestra, doncs ja n'havien parlat a l'escola, van ser més ells i elles que van poder comentar i reconèixer moltes de les obres que havíem vist abans a l'escola i que al natural eren molt més impactants.

- **observació individual de les obres**, durant una estona van poder recórrer i observar lliurement les obres exposades.

- **presa d'apunts individual del natural**, cada nen nena va triar l'obra que més li va interessar i va fer un treball de pressa d'apunts, no tant com a copiar un quadre, sinó com a recull d'idees per després treballar a l'escola.

c) Treball posterior a l'aula

- **Reflexió conjunta** del que els havia suggerit la visita i de què els havia interessat més.

- **Tapadora de l'àlbum**: Individualment i segons les pautes observades cada alumne fa un dibuix de tema lliure que ha de servir com a tapadora de l'àlbum del trimestre. El material, ceres, llapis de color... era de lliure elecció. La consigna donada va ser intentar **fer el dibuix com si el pensessin Robert i Sonia Delaunay**.

- **Construïm un fris**: treball amb dues vessants, col·lectiva i individual.

Va ser un treball amb un resultat sorprenent i que els va interessar molt.

El **fris** consistia en un seguit de dibuixos individuals fets amb ceres, que

s'ajustaven a partir d'unes petites marques de llapis fetes per la mestra o per ells mateixos, als treballs dels companys/es anterior i posterior en l'ordre del fris. Cada alumne s'havia de posar d'acord amb dos altres companys/es per ajustar en forma i color els límits dels seus dibuixos, però a l'interior del full tenia llibertat per decidir formes i colors.

d) Exposició dels treballs elaborats

- El treball col·lectiu va servir per decorar l'entrada de l'escola, i va motivar a que els més petits de l'escola, els i les alumnes de quatre anys, fessin un treball de color inspirat en el fris dels grans.

Aprenem història de l'art fent d'artistes

Judit Padró i Pons

CEIP Mare de Déu de Montserrat, Súria

NIVELL: 5è i 6è DE PRIMÀRIA

Què preteníem amb l'experiència

L'experiència va sorgir de la motivació d'introduir als nens en l'aprenentatge de la història de l'art i la història d'una manera més activa (que no es limités al treball de contemplar l'obra d'art del llibre de text o de la sortida feta a l'escola) i que fossin els matei-

“clixés visuals” i que aquests, els ajudaven a situar conceptes, estructurar, en la memorització i pensament.

D'entrada l'experiència està molt relacionada amb l'aprenentatge de les Ciències Socials (Història) però donat que els llenguatges artístics sovint comporten i desenvolupen d'altres capacitats en aquesta experiència també es treballava Geometria

Observació de dibuixos de Miró.

xos nens els que fessin d'artistes per tal que d'aquesta manera; al fer-ho més vivenciat l'assimilació de tots els conceptes històrics, socials, i culturals que es fa en l'assignatura de Ciències Socials fos més efectiva.

Sovint, l'experiència de l'ensenyament d'assignatures com les Ciències Socials, Geometria... em va dur a veure que els nens funcionaven molt per

(espai), Llengua (expressió oral), i relacions interpersonals (cooperació, ja que molts treballs s'han d'ajudar per parelles).

Metodologia de l'experiència

Ha consistit en l'organització d'un taller setmanal d'Història de l'Art en petits grups de nens de Cicle Superi-

Treball amb fusta.

Reproducció de pintura rupestre.

or (era rotatiu cada trimestre), estructurant el contingut en dos anys (primer any; de la Prehistòria fins al Gòtic, segon any artistes moderns representatius: Picasso, Gaudí, Miró) de manera que en acabar el Cicle, l'alumne tingués una visió històrica del que havia estat la història de l'art a Catalunya.

Es van triar uns treballs plàstics representatius de la història de l'art i de moments històrics (pintures rupestres, escriptura dels ibers, ceràmica grega, romànic, vitralls gòtics...) i que fossin fàcils d'imitar pels nens i que tinguessin l'oportunitat de veure referents al natural a prop; de manera que en visites, comprovessin que el que havien reproduït existia realment.

Abans de començar el treball plàstic es situava a l'alumne en l'època a que pertanyia el treball plàstic (pintura rupestre, ceràmica grega...) i mitjançant diapositives o murals es contemplaven obres d'art representatives de l'època.

A través de l'observació els nens havien de deduir quines eren les característiques comuns que s'anaven repetint (figures de perfil, color...). Així com les tècniques i materials que empraven (carbó o fusta etc). Un cop feta l'explicació que era conduïda pel mestre, intentant que fossin els alumnes a través de l'expressió oral que arribessin a la conclusió, es començava el treball plàstic. S'intentava utilitzar el material i les tècniques emprades en cada època (segons les possibilitats) donant models per copiar o seguir.

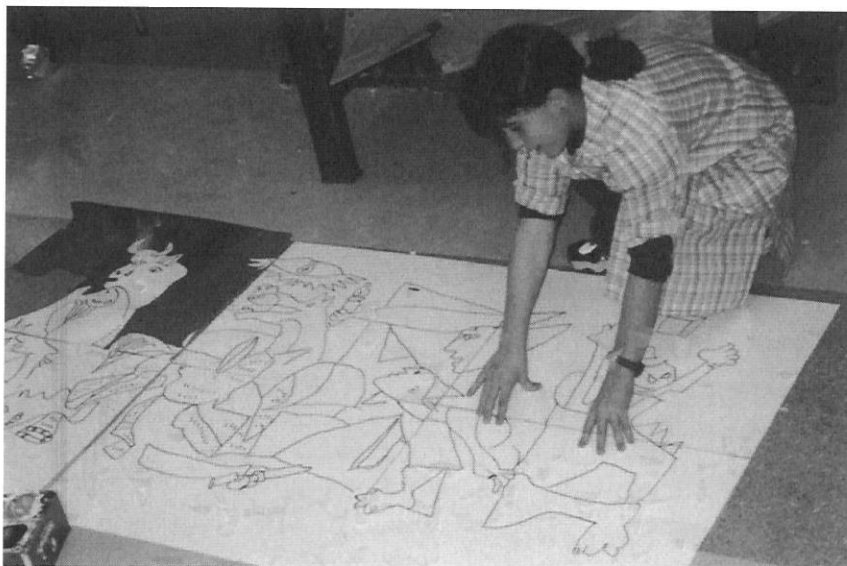
Primer bloc:

- La Prehistòria: confecció de pintures rupestres amb terres pedres i carbó.
- Els ibers: Escripció dels ibers sobre una planxa d'estany.
- Ceràmica grega: Reproducció de ceràmiques vermelles trobades a Empúries.

- Romànic: Reproducció d'un fragment de la Deu d'Urgell (Sant Pere) pintura sobre fusta.
- Gòtic: Confecció d'un vitrall sobre vidre i plom adhesiu seguint la forma d'arc apuntat i les simetries.

Segon bloc:

- Picasso: Treball de collage, quadres de l'època blava, treball en petit grup de confeccionar un Guernica gegant.
- Miró: estudi dels quadres i formes reproducció sobre roba (amb una samarreta).
- Gaudí: Tècnica de "trencadís" de rajoles, composició lliure amb material ceràmic.

Puzzle de Guernika.

Què ha suposat l'experiència al nostre centre

D'entrada vam veure com els alumnes es motivaven molt no només per la realització del treball plàstic sinó pel que implicava (reconeixien obres d'art i relacionaven fotos i visites escolars o notícies artístiques o fets històrics amb el que ells feien a tallers).

Els va ajudar a fer un fris cronològic de les etapes històriques.

Els va ajudar a ser més autònoms i cooperatius a l'hora de fer feines de destresa cinètica (prendre mides, fer servir eines martells i materials nous, estructuració espacial...).

La llista podria ser molt més llarga però el fet és que l'experiència em va animar a presentar una mostra del treball fet a la convocatòria de Premis "Baldiri Reixac" (juny 1996) i el treball va estar premiat.

Això va fer que el centre els plantejés de mostrar l'experiència a Europa en la convocatòria de Projectes Comenius (programa Socrates) sota el títol "La vida social i cultural de la mà de l'Art".

Durant tres anys (1998-2000) hem estat el centre coordinador d'aquesta experiència amb un centre de Bordeaux (França), Trikala (Grècia) i Skive (Dinamarca), intercanviant-nos diversos materials artístics que ells han adaptat a la seva història artística i cultural.

Trencadís de rajoles.

L'art i les instrumentals: apropament de l'art a les matemàtiques i a la llengua

Mila Torres

Anna Serrano

CEIP Teresa Claramunt. Sabadell

A partir de l'escultura del Port Olímpic d'Andreu Alfaro es va treballar a 1r E.P. les matemàtiques i la llengua, sense oblidar les arts, apropant-nos a la música i a la pròpia creació artística per part dels alumnes.

El primer pas va ser anar a veure l'escultura in situ i a partir d'aquí es va treballar tant durant la sortida com posteriorment a classe.

A matemàtiques es treballà, aprofitant la forma de l'escultura, els diferents tipus de triangle (equilàters, isòscels, escalens) en diverses tècniques i sobre paper, a l'ordinador i amb re lleu, amb canyes i plastilina.

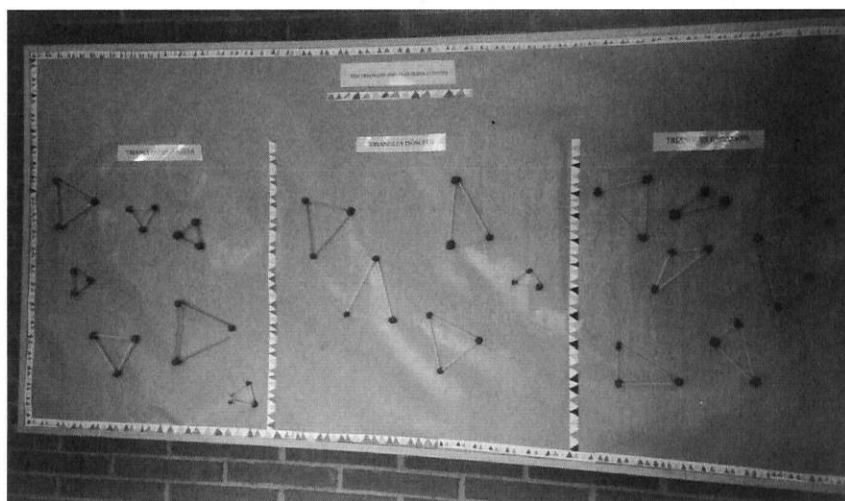
Duran la visita es va treballar el càlcul aproximat de l'alçada i dels costats del triangle comprovant amb el

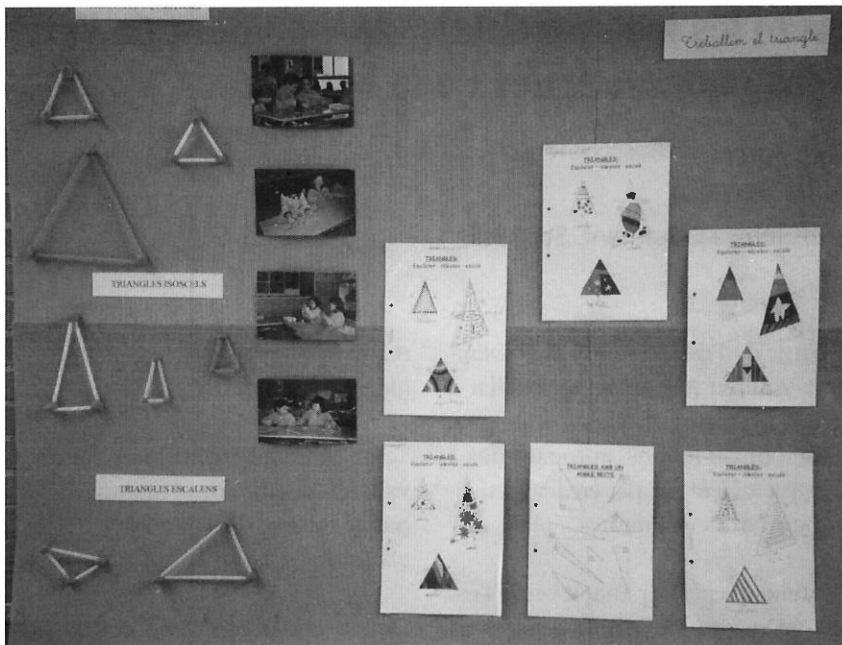
metre les mides exactes (d'un triangle).

També durant l'excursió els alumnes van fer un dibuix al natural, i van parlar davant de l'escultura del que els suggeria la seva forma.

Dins el treball de llengua i després de reflexionar sobre el que s'havia vist, els nens van fer frases expressant el que l'escultura els hi havia suggerit.

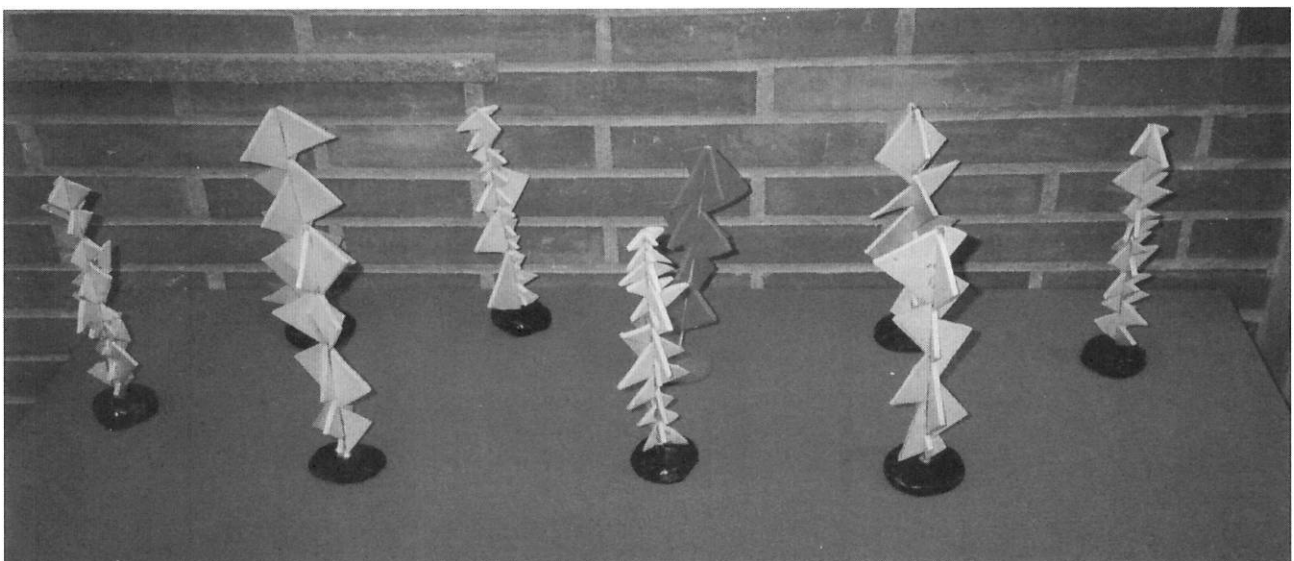
Des de música es treballà la cançó que el cantant Raimon va dedicar al seu amic Andreu Alfaro. La van cantar i la van aprendre de memòria. Després, inspirats en la cançó, els alumnes van escriure petits poemes, i tot el material va ser exposat a l'escola.

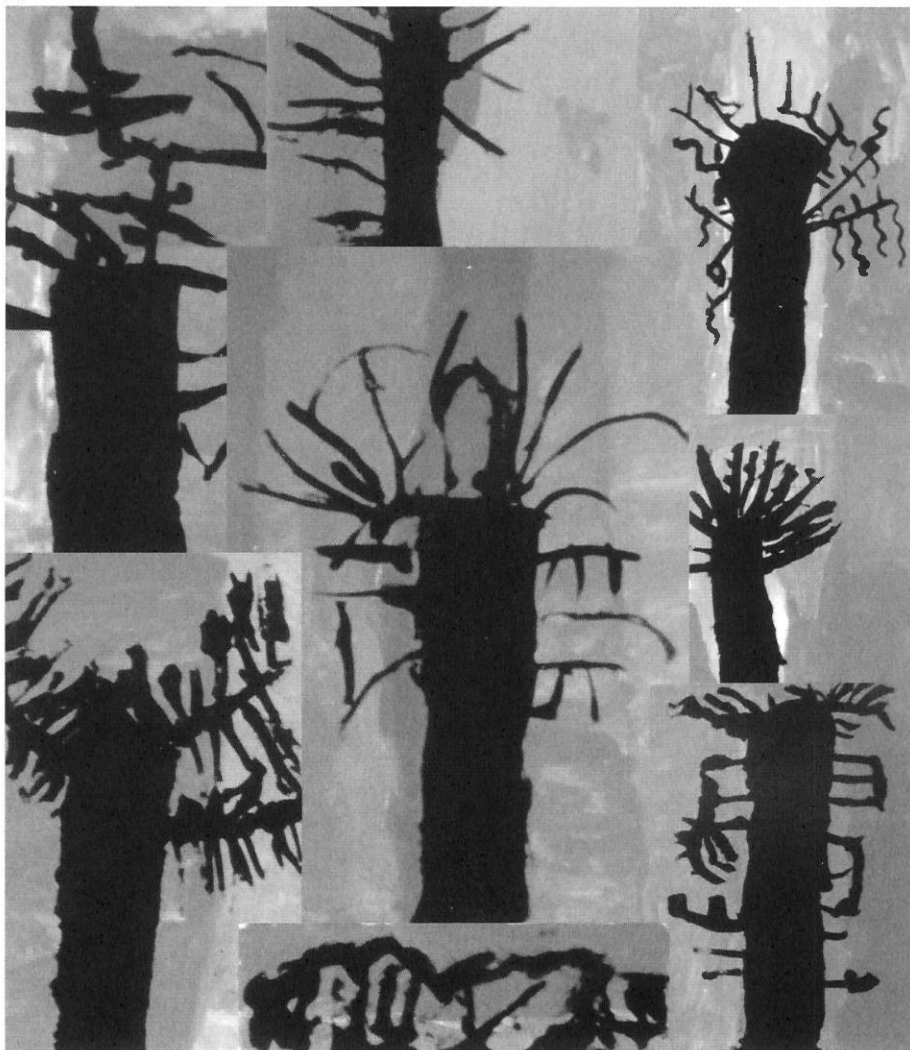

Finalment i com a cloenda del treball efectuat, es va passar a volum el dibuix que de l'escultura van fer els alumnes durant la sortida.

Amb aquesta experiència ens va quedar clar que mitjançant l'art com a eix motivador es poden treballar totes les matèries.

XIV TROBADA DE PLÀSTICA
Infantil i Primària

**L'art, generador
d'aprenentatges**

EXPOSICIÓ

Un món de dracs

Equip d'Educació Infantil

CEIP Joan Miró, Barcelona

El contingut de la nostra exposició és una petita mostra del treball que vam realitzar, al Parvulari, amb motiu de la celebració de la Setmana Cultural. Coincidint amb la festa de St. Jordi vam creure oportú proposar als nens treballar la figura del drac. Ens vam centrar en conèixer produccions de dracs de diferents dibuixants i il·lustradors:

El petit monstre té por

Il·lustrador *Timun Mas*

Pau i Pepa i el cavaller St. Jordi

Il·lustradora *Marta Balaguer*

Todo sobre los dinosaurios

Il·lustradora *Anna Interbothan*

Revista **La llegenda de St. Jordi**

Il·lustradora *Fina Rifà*

Revista **Menta** (Abril 2000)

Il·lustradora *Ruth Estevez*

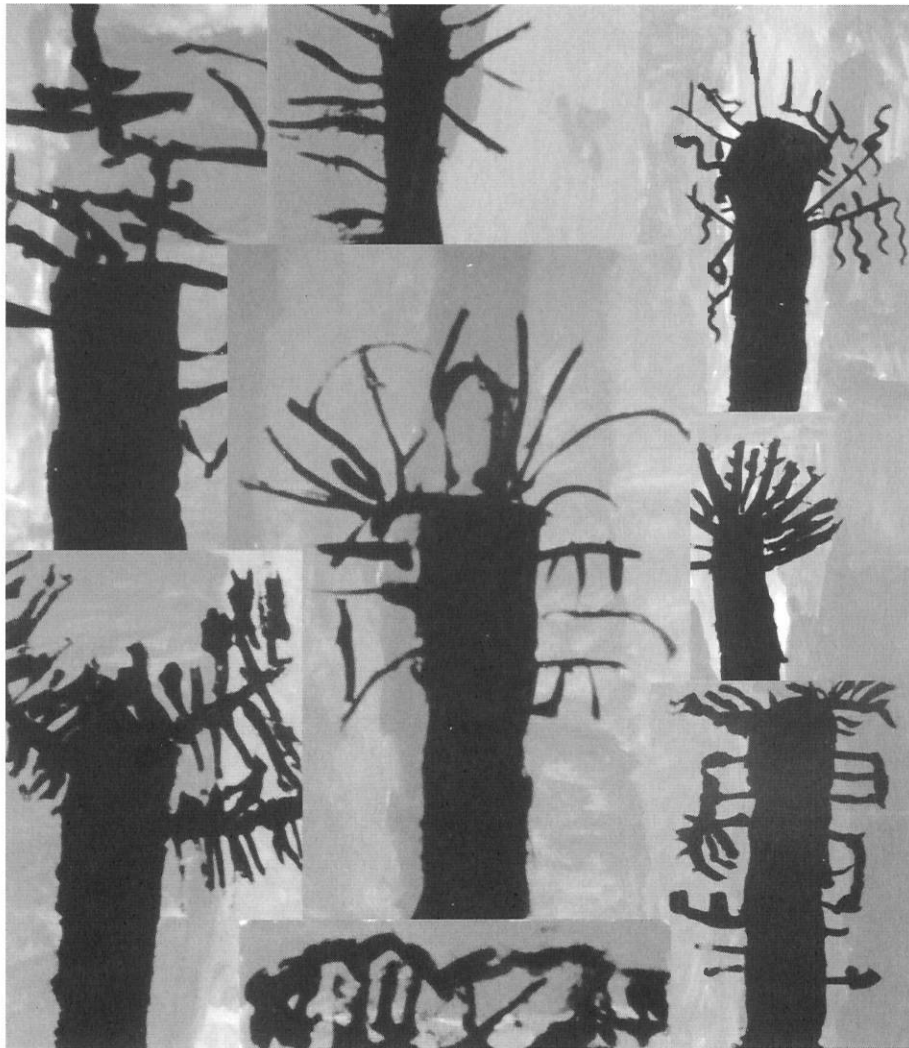
Després d'observar i analitzar el material vam realitzar dracs utilitzant diferents tècniques plàstiques:

1. Moldejat de fang
2. Tempera sobre paper d'alumini
3. Guix i ceres sobre paper de vidre
4. Pintura plàstica sobre paper acetat
5. Tempera sobre pasta de farina i sal
6. Tempera sobre cola transparent
7. Pasta de sal i pigments
8. Collage amb punta de llapis i plastidecors
9. Estampació

Tots els treballs realitzats van formar part d'una gran exposició que es va realitzar a l'Escola durant la Setmana Cultural.

XIV TROBADA DE PLÀSTICA
Infantil i Primària

**L'art, generador
d'aprenentatges**

TAULA RODONA

L'art, punt d'encontre de disciplines

Participants:

Sílvia del Amo, professora del CEIPM "Turó Blau" de Barcelona

Enrica Casademont, professora de Didàctica d'Educació Visual i Plàstica de la Universitat Autònoma de Barcelona

Rosa Toruella, directora del departament de Didàctica d'Educació Visual i Plàstica de la Universitat de Barcelona

Pere Falcó, artista

Moderadora:

M. Carmen Pérez Rodríguez

Moderadora

Bona tarda, donem inici a la taula rodona, d'aquesta XIVa Trobada de Plàstica que té com títol: "L'art, punt d'encontre de disciplines".

Abans d'iniciar la taula rodona, voldria agrair la vostra presència en aquest acte i disculpar l'absència del senyor Ferran de Cea que no ha pogut assistir-hi causes familiars.

Aquesta tertúlia girarà al voltant de les següents preguntes: Quina influència ha tingut, i té, l'art a la vostra vida personal, com a creador i com a espectador? I com s'ha traduït aquesta influència en la vostra tasca professional?

Donem la paraula a la senyora Enrica.

Enrica Casademont

Bé, si la pregunta se'm fa des del punt de vista de la meua vida personal, la vida comença a la infantesa i els meus primers models, les meves primeres influències en l'art, comencen dins la meua família: amb el meu pare i la meua mare. Concretament, és d'ells

de qui vaig rebre la meua sensibilització artística. La meua mare era una dona molt pràctica que tenia recursos per a tot, nosaltres érem una colla de germans i, en qualsevol cas, la mare, a través de recursos manipulatiu, ens portava a una joc creatiu de fer i desfer, que ens encantava. Passàvem tardes senceres manipulant joguines i materials, i transformant-los. Això a la mare li agradava i ens deixava fer, nosaltres fèiem pinya i ens hi entreteníem. Penso que em va ser un estímul molt fort. El meu pare era una persona molt amant de la terra, apreciava molt tot el que era art popular. Li agradava la música, el cant... El recordo portant-nos a veure alguna exposició, cosa que li plaïa; crec que tenia una vena artística amagada. Aquests fets van constituir una base sòlida que contrastava amb la grisor de l'escolaritat de la postguerra. De fet, durant la meua infantesa i adolescència, l'escola, en quan a art, no em va aportar quasi res.

Encara no havia arribat l'EGB, que va contemplar l'àrea de Plàstica per a tots els alumnes, ja que, fins aleshores, la classe d'art existia solament per aquells que pagaven una quota ex-

tra; jo, malgrat les dificultats econòmiques, perquè a casa érem molts germans, vaig assistir-hi durant un temps curt. Recordo amb afecte com em plau agafar els estris de dibuix i pintura, i fer alguna còpia; a mi, però, m'agradava encara més crear lliurement ninots a les llibretes, cosa que no era pas ben rebuda pels professors.

En acabar els estudis de Primària em vaig alliberar de les còpies fidedignes de les làmines que es donaven en aquell temps. El pare, en veure en la meua germana i en mi la nostra afeció a l'art, ens va portar al taller d'un bon artista i gran pedagog: el Sr. Esteban. Aquest artista, aquest mestre, a més de fer-nos observar, ens feia pensar, ens convidava a inventar. Ens proposava a tots els alumnes –entre els quals n'hi havia de diferents edats– temes que havíem de treballar en composicions personals. Sempre representava un estímul veure què en sortia dels temes plantejats. Els resultats els comentàvem i això ajudava el nostre sentit crític. Aquest procés va representar per mi un salt qualitatiu molt important. D'una banda, el professor treballava dins d'un concepte clàssic d'art, de l'altre tenia un criteri pedagògic evolucionat i deixava fer, estimulava, posava una base que equilibrava l'estudi de la naturalesa i l'expressió del pensament.

Durant aquest temps d'aprenentatge jo m'interrogava sobre el meu futur professional, el magisteri m'interessava d'una manera especial, poder ensenyar m'atreia i, en sentir-me còmode dins del món artístic, em vaig plantejar unir la docència amb el que em feia feliç, l'art. Vaig ingressar a l'Escola de Belles Arts on en aquell temps hi havia una major preocupa-

ció pels aspectes pràctics, la manipulació de materials i l'aprenentatge de les tècniques, que per la reflexió crítica Tot i això, recordo que hi havia un professor d'Història de l'Art: Sr. Subias, que ensenyava a entrar dins l'obra de l'artista i comprendre-la. Per a mi, era una gran descoberta, em fascinava, era un camp riquíssim.

Durant un temps en el qual vaig simultanejar l'estudi amb la docència, vaig tenir ocasió de relacionar-me amb persones interessades en l'ensenyament artístic i vaig conèixer els escrits de Herbert Read, Lowenfeld, pedagogs que apostaven per la lliure expressió de l'infant. Amb d'altres companys, malgrat que érem encara estudiants, vam fer les primeres incursions en l'ensenyament plàstic a nens i nenes d'escoles de barris de la perifèria de Barcelona. Vam donar-nos compte de com els infants eren capaços de produir obres interessants des del punt de vista de l'aspecte expressionista, que era el que primava en l'educació artística avançada d'aquell moment.

A partir de les meves experiències vaig impartir alguns cursos sobre Plàstica a Escoles d'Estiu, on vaig constatar la set i el desig d'aprofundiment dels mestres per superar esquemes rígids i reproductors que imperaven en un temps de dictadura, cercant camins pedagògics d'una major llibertat i espontaneïtat en les formes plàstiques dels més petits.

Dins dels diferents nivells on exercí la docència, vaig sintonitzar sobretot amb l'Etapa Infantil, sigui perquè la col·laboració amb mestres i educadors va ser molt enriquidora, sigui perquè aquesta etapa m'atreia especialment. Posteriorment, he treballat a l'Escola de Mestres de la Universitat Autòno-

ma, en l'Ensenyament de l'Educació Visual i Plàstica, especialment amb futurs mestres de les Etapes d'Educació Infantil i de Primària.

Etapes que han sofert grans canvis en relació a l'àrea de Plàstica, que començà a contemplar-se amb la implantació de l'EGB, dins d'una orientació expressionista que, emparant-se en el respecte envers el treball de l'infant, es limitava en la pràctica a un «deixar fer» sense pautes ni camins. A la llarga es veié que la no intervenció del docent es traduïa en una manca de suport que conduïa l'alumne cap un empobriment en la seva expressió plàstica.

Sense menystenir en tot moment el respecte que suscita i mereix l'expressió espontània i rica de l'infant de l'Etapa Infantil –etapa d'or del llenguatge plàstic– una anàlisi a temps de la situació, va conduir a la recerca de l'equilibri entre la intervenció necessària del mestre i la llibertat d'expressió de l'infant.

Amb la posterior aplicació de la LOGSE, l'Educació Visual i Plàstica es normalitza amb un currículum propi que inclou, juntament amb els continguts d'ensenyament plàstic, d'altres de visuals, encara que la capacitat perceptiva i l'apreciació artística no queden suficientment reforçades. Crec que és des de l'Escola Bressol que l'infant s'ha de familiaritzar amb les imatges d'art.

Personalment, la integració de l'art en la meua vida ha suposat un enriquiment en l'aspecte qualitatiu d'aquesta. He anat a diferents països i m'he trobat amb diverses cultures, a tot arreu l'art ha fet que em trobés a casa. He viscut doncs, l'art, com una necessitat de l'home, un medi de co-

municació que permet entendre'ns per mitjà d'aquell llenguatge intel·lectual emotiu que ens facilita la connexió amb (obra i ens permet gaudir-la. I, encara més enllà de l'aparència visual, la comunicació ha esdevingut més completa quan he aprofundit en les anàlisis a que es presta l'obra d'art: d'aspectes formals, tècnics, culturals, d'èpoques, de civilitzacions...

Moderadora

Seguidament donem la paraula a Rosa Torruella.

Rosa Torruella

Mentre l'Enrica explicava la seva relació amb l'art, anava pensant quina influència ha tingut i té l'art en la meua vida personal. Jo he tingut èpoques en què he estat bastant d'esquena a l'art. Bé, segons en quin tipus d'art pensem. Per exemple, la mare era pianista i a casa vivíem envoltats de música, vinc de família de músics. I quan em van obligar a estudiar solfeig, i piano i... ho passava molt malament, molt! Perquè no tinc gens d'oïda, fins que sembla que se'n van donar compte i es van aturar els estudis musicals. Tenia 6 anys.

De fet jo mai vaig dir: "jo no vull ser pianista, vull ser artista plàstica"... L'afecció em va venir poc a poc, sempre dibuixava les mateixes formes, sabates, cares... jo que sé! ja no me'n recordo. Llàstima que ara aquests dibuixos ja no hi són, m'agradaria tornar-los a veure. El fet és que quan era l'època d'estudiar, la meua trajectòria no va anar dirigida cap a les arts plàstiques. Quan vaig acabar el batxillerat elemental a casa em van encaminar cap a estudiar un batxillerat que ja no existeix, el batxillerat laboral, i vaig començar a treballar de

secretària. Llavors als 16 anys ja tenia moltes ganes d'entrar a l'Escola Massana per dibuixar "figurins" que en dèiem; segons com, podríem dir que anar a Belles Arts ni se'm va ocórrer.

Del primer curs a la Massana, recordo un professor que em va donar molts ànims, el senyor Turó, un senyor baixet, petit, que estava sempre empipat, que sempre ens donava unes bronques de "cal déu". Però aquest professor ens va anar molt bé a molts de nosaltres, ens feia reflexionar i reafirmar-nos en allò que cercàvem. Vaig entrar a l'especialitat de Publicitat, vaig acabar sent dissenyadora gràfica.

Per altra banda, de petita, anàvem amb els pares molt sovint a veure museus. La Virreina me la sabia de memòria! I la vaig arribar a odiar. Aquestes imposicions familiars –jo ho vivia com una imposició–, en algun moment em van marcar més aviat negativament. Durant uns quants anys, després, no vaig trepitjar un museu. I en canvi, voldria afegir que ara em sento orgullosa d'uns pares així, quines contradiccions...

Després de treballar uns quants anys com a dissenyadora gràfica a Brussel·les i a Barcelona, vaig aturar en sec. Ja feia un cert temps que estudiava gravat, a Les Arts del Llibre, a la Massana, a Urbino (Itàlia)... i vaig instal·lar un taller de gravat, per fer els meus gravats i tiratges d'altres artistes. Poc després vaig començar a donar classes de dibuix: els conceptes de l'espai, del color... em veia capaç de poder-los transmetre. Primer vaig començar amb gent gran que volien aprendre a dibuixar. Fins que un dia va venir una mare a l'estudi i em va proposar de començar a treballar també amb nens. Jo no te-

nia fills, no coneixia aspectes del dibuix infantil, i tot plegat em feia molta por. Però em va animar la confiança amb que aquella senyora em va portar la seva filla.

Vaig començar amb set o vuit nens i nenes que anaven des dels cinc anys fins els catorze, em preocupava sobretot de fer-los veure i mirar les coses... d'una altra manera. I aquí em vaig començar animar, m'hi trobava bé entre ells. Al mateix temps havia llegit alguns llibres sobre l'ensenyament artístic i havia copsat allò que em semblava bàsic i vaig agafar una mica més de confiança en mi mateixa, anava notant que podia transmetre algunes coses. Fer observar, situar bé els treballs a fer, insistir en alguns aspectes, donar confiança als nens i nenes en allò que estaven realitzant... Llavors va ser quan vaig decidir estudiar Història de l'Art, que em va anar molt bé perquè vaig omplir moltes llacunes. Vaig reconciliar-me amb la música, vaig entendre moltes coses... Continuava fent exposicions, a tall individual i participant en col·lectives i biennals... Vaig entrar a l'escola concertada com especialista de l'educació plàstica i pretecnologia a la 2a etapa d'EGB...

I he anat seguint... Vaig entrar al departament de Didàctica de l'Educació Visual i Plàstica de l'Escola de Mestres de la Universitat de Barcelona. I des d'allí he procurat transmetre la meua concepció i les meves vivències sobre l'art i la seva educació a les generacions que han anat passant per l'Escola de Mestres des del vuitanta-sis... Al llarg d'aquests anys m'he trobat amb situacions ben contradictòries, a vegades les persones que semblaven més interessades per la matèria resultaven un xic decebedores, i en canvi, alumnes que

començaven sense massa interès per les qüestions artístiques després, motivats, eren capaços de fruir l'art: bé perquè ho observes o bé perquè ho vius, el contemples o hi treballes.

Moderadora

Sílvia, quan vulguis.

Sílvia del Amo

Jo començaré amb una frase del Josep de l'Amo, que és el meu pare. Com deia, el meu pare es presentava al començar una conferència "Jo sóc estudiant de la vida, només això", i el seu camí per expressar-se era la paraula.

Jo com ell, també em sento estudiant de la vida, però el camí que he triat ha estat l'Art.

Art, camí que com un calidoscopi s'ha esmicolat en petites ramificacions, amb l'afany que sempre he tingut de tafanejar, mirar, observar, tocar, manipular, ensumar... Sempre he anat, de ben petita, remenant-ho tot, i sempre amb aquest afany de copsar totes aquestes coses, he transmès i he anat deixant, crec jo, una petita petjada de les meves empremtes i dels meus sentiments.

Un art que sempre m'ha commogut molt i que em va portar a ser alumna de Massana i del senyor Turó, per després deixar la Massana i estudiar Magisteri per poder conèixer la forma de transmetre tot això que estava vivint i que estic visquent, i que m'agrada passar-ho.

Ara estic d'especialista de Plàstica, que és l'àmbit que sempre defensaré i he defensat. Estic en un ambient magnífic, perquè faig les dues coses que

més m'agraden: estar dins de l'educació, que per mi és ensenyar al mateix temps que aprenc o aprenc ensenyant; i fent participar el nen, o l'ésser humà, des de molt petit en una forma de desenvolupament que sense aquestes vessants, l'observació, la manipulació, les arts, la seva formació quedaria coixa, doncs s'ha d'educar en l'art igualment com es fa amb les matemàtiques o el llenguatge.

No em refereixo d'ensenyar només dibuix o pintura. Per a mi, això són instruments que té l'infant, el nen o la noia, o la persona per expressar-se. Per a mi el dibuix és un altre llenguatge, un llenguatge per mitjà del que puc expressar-me. El dibuix és el primer llenguatge que té l'ésser humà d'expressar-se ja des de petit, simultani a l'aparició dels primers sons i que durant l'educació infantil fa una gran explosió, essent un llenguatge molt ric, i que per raons de lleis i de ministeris, de poders i de diners, a la que arriben a la primària i a l'ensenyament de lecto-escriptura es talla una vessant de l'expressió humana.

Estic convençuda que cal fer una aposta decidida perquè l'educació Visual i Plàstica formi part de l'educació de qualsevol infant, el meu compromís i la meva lluita està en fer veure la importància de què una nena s'embolica amb un tros de paper d'embalar, el rebrega, escolta el soroll, el so que fa, toca, nota la textura, nota la sensibilitat d'aquell paper, nota la temperatura, si és calent si és fred; s'aïlla de la resta de nens de la classe o, al contrari, participa amb un company o companya per que s'hi posi amb ell dins d'aquest joc del paper i que, al mateix temps, estan treballant l'espai, si ho mirem tècnicament o si ho analitzem des del llen-

guatge plàstic està treballant un espai, està treballant la forma entre altres continguts. Tots aquests processos desemboquen en un aprendre a compartir i a desenvolupar les seves capacitats perceptives.

Quan ajudem a observar, o quan ens posem a mirar, a llegir tot el que tenim davant —el món és molt visual—, actualment el nen i la nena neixen en un món molt visual, de fet tots estem sempre davant d'imatges que constantment ens estan bombardejant. Aleshores hem d'entrar en aquesta sensibilitat per poder veure i desengranar i poder entendre això que estem veient. Al mateix temps tota aquesta anàlisi ajuda després a altres matèries, i dins dels estudis de primària ens ajudarà amb el llenguatge, a entendre l'abstracció del llenguatge o a entendre la matemàtica.

Amb aquesta idea, encara que m'agrada pintar, he dedicat tota la meua energia a l'ensenyament. Tant sigui amb nens i nenes des de petits, com per adults, per poder transmetre i compartir tota aquesta riquesa, perquè a mi l'art em dona vida, llibertat i no sé viure sense ell.

Moderadora

Pere, et cedim la paraula.

Pere Falcó

Bé, ara em toca a mi explicar l'experiència personal. Cosa que és la primera vegada que ho faig així, en públic, i tinc una mica... no sé, de recança. El fet és que jo, sóc d'un mitjà rural, d'un poble del Baix Ebre. D'allà on ara, precisament, ens trauran l'aigua cap al sud... Vaig néixer allà. El meu pare era treballador del camp i la meua mare cosia. A casa no hi ha

via ni un llibre, no hi havia res. Però jo vivia molt a prop del riu Ebre, aquest Ebre que de tant en tant feia una riuada...

D'aquella època, recordo experiències de quan jo era petit. Teníem el foc al terra, agafava els carbons i dibuixava a la paret. Sempre he tingut aquest neguit de construir, de fer coses que ningú m'havia ensenyat. Anava al riu, agafava el llot i, juntament amb uns amics, jugaven a pasta i forat. Allò que feies una cassoleta de fang i en alçar-la amb la mà l'esclafaves amb força sobre el pedrís i s'esbotzava fent un forat que el contrincant havia de tapar com a penyora. Aquesta experiència del fang va ésser una de les primeres de la meva infantesa. Hi juguem hores i hores.

Allò em va donar la capacitat de treballar el volum i després em va servir per fer escultures. Jo feia escultures, feia unes Pepes, unes Mares de Déu molt xates; però eren escultures per a mi.

És clar, de petit, també anava a l'escola. Em va tocar, aquells anys després de la guerra, en què em vaig atipar de dibuixar José Antonios, Francos, perquè el mestre no sabia dibuixar i jo sí. Jo sortia a la pissarra i dibuixava. Aquesta va ser la meva desgràcia, i com a més era escolà, també, feia els cartells de l'església, o sigui feia publicitat ja des d'un bon principi, i ningú me n'havia ensenyat.

En aquell moment jo tenia aquelles iniciatives, i la meva mare es preocupava molt de què no s'estrangués la meva capacitat artística, i va aconseguir que pogués entrar als Salesians de Sària, aquí a Barcelona. I aquí vaig estudiar uns anys de decoració, pintàvem sants, imatges i coses d'aques-

tes, me'n vaig atipat molt, i sobretot, dibuixaven.

Des de sempre, he mantingut aquest afany de saber, no tant de fer art, perquè això de fer art és molt hipotètic. Miró diu: "no s'ha de fer art, s'ha de fer, després veurem si és art o no és art". Jo remarcaria aquesta situació, perquè moltes vegades, l'art queda com inassequible, UNA OBRA D'ART! Un ha de treballar, ha de generar idees, ha de sensibilitzar-se i després si allò queda reeixit, i algú diu que és art, doncs, serà art.

No m'agraden aquests noms, com fer art. Fer art és com una religió. Per tant, si que reclamaria la motivació per fer, especialment amb els nanos amb els quals vosaltres treballeu. Que sempre tinguin aquesta necessitat de fer i facilitar-los el fer i l'experimentació. I a vegades observar que aquest fer pot acabar en un mal fer, en un fracàs, però cal entendre que l'equivocació també és possible. Sóc professor de Belles Arts i no interessa tant arribar a un model de perfecció i si a la "reflexió" sobre el que un està fent. I a partir d'aquí és quan un arriba a enriquir-se.

Després de l'escola aquesta professional, jo vaig quedar-me a Barcelona. Treballava i a la vegada anava a l'acadèmia Baixas. Després vaig estudiar a la Llotja, allà vaig conèixer a professors molt interessants, com el professor Labarta. Després vaig fer Belles Arts, a la Facultat i vaig guanyar una beca de l'Institut Francès que en aquells temps, em va servir moltíssim. Em va possibilitar anar a París, i a París vaig veure tot el que aquí no es podia veure. Perquè penseu que quan aquí Picassó feia una exposició a la sala Gaspar; com Picassó era comunis-

ta, la gent hi anava amb una mica de recança, i no tenia aquell èxit que podria tenir. Aquí hi havia un marasme extraordinari, però el fet de poder sortir a fora, va obrir-me molts camins per pintar d'una forma actual.

Penso que l'art modern s'ha d'aprendre com un procés que es va construint fins arribar a l'actualitat. S'ha d'entendre aquest procés i s'ha de mostrar als alumnes. Jo he anat a veure l'exposició de Rotko a la Fundació Miró amb els meus nets i he pogut constatar que sense ensenyar-los res, només posant-los davant de l'obra, ells tenen la capacitat de poder veure com estava pintat, com una pintura estava darrera o davant d'una altra, com creava un determinat clima. Els nens en saben molt, en sabem molt, l'únic que podem és mostrar-los el camí de l'art, i en tot cas reconduir-los.

És veritat, com a senyalat l'Enrica, que hi hagut un moment en què tot era expressió i sobretot no dir-los res, tampoc és això. Hi ha un llibre de Bruno Bettelheim (Bettelheim, Bruno., **Educación y vida moderna, un enfoque psicoanalítico**, Barcelona, Grijalbo 1989.) que parla d'aquest procés, i diu que és important l'inconscient, és important que cadascú s'expressi, però després ha de venir un procés de reconducció d'aquesta obra i veure quines són les possibilitats i quines són els efectes aconseguits, per poder anar una mica més lluny cada vegada. No és només expressar-se sinó que també l'art és comunicació i és coneixement, com diu Gadamer. (Gadamer, Hans-Georg. *Verdad y método. Fundamentos de una hermenéutica filosófica*. Salamanca, Editorial Sígueme, 1977). I això és una de les coses que possiblement

l'administració, el ministeri no entengui gaire, que sigui coneixement. El fet d'obrir els ulls als nens des de petit, fer-los entendre la llum, el color, el vent, el soroll de les coses com s'han explicat aquí; això és fonamental. Jo crec que un nen s'està obrint i està creixent dintre d'una cultura. Una cultura que nosaltres li estem fent assequible.

Quina ha estat la influència de les vivències artístiques en la tasca professional. Jo, en aquest sentit, he sigut feliç perquè he pogut sempre treballar en un mitjà artístic, envoltat d'artistes, com he estat a Belles Arts.

També vaig ser professor d'Arts Aplicades de la Llotja, des de l'any 68. Vaig estar treballant amb un grup de professionals, arquitectes sobre l'espai, sobre l'espai interiorista. Això em va donar peu a fer una sèrie d'experiències que es van concretar en la meua tesi doctoral sobre l'aprenentatge de l'espai, que el més difícil de percebre.

I bé, darrerament jo no crec que la meua vida fos possible sense estar lligat a l'art com sempre, i ara continua igual. M'interessa veure totes les exposicions, no només aquestes que es fan a La Caixa o a la Fundació Miró, sinó totes les exposicions. Picassó, i molts altres artistes també, deia que aprenia de les pintures que eren dolentes. I això és important també, perquè no només hem de buscar el paradigma, el model i la gran obra, sinó veure tot el procés del que s'està fent. Aquest procés de creació que no sempre és brillant, que no sempre arriba a tenir èxit i una adequació exitosa; sinó que a vegades costa moltíssim portar-lo a terme.

En aquest sentit heu de tenir una certa paciència, especialment els que sou educadors. Moltes vegades les coses no surten com haurien de sortir, però hem de creure que amb el temps la gent es va formant. Recordo el cas d'un alumne que suspenia reiteradament. Al cap d'un temps, el xicot va fer unes obres extraordinàries i vaig donar-li un excel·lent. Vaig demanar-li que m'expliqués com va arribar a fer aquest canvi: "És que abans no ho entenia, i ara entenc el que és el dibuix i ara en gaudeixo" Crec que moltes vegades aquesta relació positiva no s'estableix de bon principi sinó que triga un temps. Jo crec que és important seguir el procés de maduració del propi alumne.

Estem en una civilització que sempre ens demana resultats, èxits. Doncs, a vegades les coses humanament costen molt. Aquest fet l'hem d'acceptar així i ser conseqüents. Treballar perquè aquest ensenyament, aquesta descoberta de la sensibilitat, de la imaginació creadora, de crear en els alumnes un univers propi, personal, de treballar cap el desenvolupament de les capacitats individuals de cada alumne sigui una realitat. Aquestes fites, em sembla, que són els objectius de l'educació actual.

Moderadora

Bé, fins aquí les intervencions de la taula. I ara obrirem un torn de paraules per als assistents, perquè puguin opinar... i els participants de la taula puguin puntualitzar o matisar el que s'ha dit fins ara.

Assistent

Una de les coses que m'ha cridat l'atenció és que durant les intervencions d'aquest matí s'han vist i co-

mentat obres de gent coneguda, cosa que es contradia amb el que acaba d'explicar en Pere Falcó en el sentit que no tot es brillant, que les obres no només són el resultat final que, sinó que també cal considerar el procés de treball, que no només es tracta d'ensenyar allò que està acabat i que es coneix.

M'agradaria que els altres membres de la taula o ell mateix, aprofundís una mica més sobre aquesta idea, perquè a vegades les obres que s'ensenyen a la mainada són aquelles obres acabades, conegudes; i potser seria interessant mostrar tot el procés d'obres que ningú coneix, que ningú sap i que estan als calaixos d'artistes o d'obres d'artistes que aquestes normalment no s'ensenyen o no es treballen. I potser no només els esbossos sinó obres acabades, però que no estan tan ben acabades o reconegudes com "bones".

Pere Falcó

Aquesta observació lliga amb una tendència actual que menysprea el dibuix, o amb la opinió de certs crítics de la modernitat que el menyspreen, la qual cosa és falsa. Ara es comencen a programar exposicions de dibuixos d'artistes. I agafa aquesta valoració que té el dibuix, com la primera expressió de la idea, o l'apunt.

Evidentment en aquesta societat hem creat un món de resultats, de paradigmes... i s'ha estalviat tot aquest procés de treball especulatiu, íntim de l'artista. Es va fer una exposició, fa molts anys, a La Caixa sobre Picassó cubista, que tenia dibuixets fets al restaurant, en un tovalló de paper. Mostrar això és impressionant, perquè aquesta especulació directa és la

més important, perquè és la que fa treballar el cervell, la imaginació i després en Picasso fa l'obra.

Sempre estem posant imatges esplèndides, paradigmàtiques, i això fa que l'alumne pensi que "a això no arribarem mai". Jo crec que s'ha de facilitar aquesta altra mirada, perquè sobre la producció d'art, ningú pot dir "faig art!". No hi ha ningú que s'aixequi pel matí i digui avui faré art! No ho pot fer ningú. Amb humilitat pots anar fent coses i, a vegades, dius això no està malament o potser penses que està pitjor que el vas pintar ahir. Però no pots dir avui faré unes "Meninas", perquè això és impossible.

Si em permeteu explicaré una anècdota d'un alumne que tenia a Belles Arts, ell deia: "jo seré més gran que el Velázquez". Indignat li vaig dir "Mira, ja pots marxar d'aquí, ja pots marxar..." Ell insistia en què "Potser seré més famós que el Velázquez". Finalment, el meu consell va ser: "No, tu has de ser tu, el Velázquez és impossible que ho siguis".

Sílvia del Amo

És cert que el he trobat a les exposicions són obres que sempre hem vist, de pintors i artistes que sempre hem posat en un pedestal, però a la vegada, per l'educació que hem rebut nosaltres, són les obres que menys por ens fa transmetre.

Sempre dic que d'artistes en naixem tots; i després és possible que al llarg del nostre camí en fem d'artistes, o potser no, però en principi, ho som tots en una cosa o en una altra. Es tracta d'anar fent camí, d'anar omplint, veient, observant... Ens hem d'atrevir! I no solament davant d'un Matisse, o d'un Picassó, sinó també davant dels

artistes contemporanis, siguin escultors, pintors, video-artistes o es dediquin a les últimes tendències de l'art contemporani. Això no ens ha de donar por, perquè pels nanos és el seu art, és el seu món... i l'entenen més que nosaltres.

Posar un nen, una nena davant d'una obra d'art i començar a llegir, a mirar, a entendre, a parlar, són capaçes d'explicar el que veuen. Ells munten el seu conte, munten la seva història, però mentre ho fan, estan treballant l'art contemporani molt més.

Som nosaltres els adults no hem estat educats, o l'educació que hem tingut ha mancat aquesta vessant. Sempre ens han inculcat que com que no ets artista, o que no tens mans, nosaltres mateixos ens tallem. Els nens NO els passa això.

Crec que la vessant artística de la persona es pot educar, tothom pot arribar a dibuixar... Mireu, tothom pica una pilota, però Rivaldo és el que guanya els milions. És cert que hi ha diferències; però és educable.

Ens hem d'atrevir agafar obres d'artistes contemporanis, sigui instal·lacions, performances, sigui el que sigui. I que els nanos també coneixien els artistes, perquè sinó tenen el concepte, la idea, de que tots són morts. Els nens, quan tenen la oportunitat de parlar amb un artista, el primer volen saber és si té dona, si té fills, com es guanya la vida, etc. I després s'interessen pel seu art. Però d'entrada, és el quotidià, és la vivència, és la vida; el que el nano reclama, és la manera d'entrar i després ja vindrà tot l'altre.

Enrica Casademont

És veritat que, com es desprèn de les paraules de la Sílvia, l'art contemporani és un camí d'entrada a la comprensió d'aquells elements essencials de l'art, però la porta d'entrada a l'art contemporani pels més petits, és la manipulació expressiva de materials.

I en referència a les imatges, jo aniria amb compte amb les reproduccions que es posin a l'aula, ja des de (Escola Bressol. Crec que han de ser de qualitat. Penso que és molt important per a la formació estètica i cultural dels infants. El context en que es viu educa o deseduca. Refusaria les formes estereotipades. Prefereixo una bona il·lustració d'un llibre, que l'original mediocre, o la pintura llepada, que s'exposa a la sala d'art més propera a l'escola.

Les bones imatges generen molts aprenentatges, en canvi segons quin tipus d'aquestes pot malmetre l'apropament a l'art. Les obres de qualitat interessen als infants quan l'educador sap actuar de pont entre ells i l'art. Però, per això, cal que sigui sensible i sàpiga discernir allò que té valor artístic del que no en té.

Sé que us demanem molt als mestres i que els especialistes no som a les escoles per donar-vos el suport necessari, tal com hauria de ser. Però, mentre la Llei no contempli aquesta presència, hauríem, uns i altres, de fer una esforç per establir connexions. Vull expressar que valoro la bona tasca que, en la formació artística dels infants, porta a terme un cert nombre de mestres en determinades escoles.

Pere Falcó

Si em permets, potser aclariria una mica això. Jo diferenciaria dues coses: una la informació sobre l'art, l'altre el coneixement d'allò que és quotidià. Crec que és tan important veure una obra, una obra, per exemple de Miró o Tàpies, com portar el nano davant d'un arbre, perquè entrar al món de l'art pels grans artistes no l'ajudem a descobrir-lo a partir d'ell mateix i el seu entorn, del seu món més pròxim, sinó que l'estem obligant a fer un salt en el procés de artístic inassequible per a la seva edat; perquè l'obra comença per aquí, per tenir una vinculació, una relació més familiar, amb les coses més pròximes. Mirar un arbre, com es belluga, com és... És clar, si aquest món que ens és proper no el fem transparent per a ell, doncs aquest nano estarà motivat sempre per grans fites, però descobrirà el que tindrà davant del nas.

Rosa Tarruella

Jo entenc molt bé el que dius tu, Enrica, i també entenc el que diu ell, en Pere, perquè mentre estàveu parlant, m'he preguntat, què són bones imatges? I em plantejo si no ens trobem amb una mena de disjuntiva, com entre dues aigües: potser ens cal distingir entre el que ens fan pensar que és "bo" i el que realment ens agrada a nosaltres. A vegades, ens agraden coses que potser no són tan "bones".

I aquí, voldria apuntar un fet curiós: molt sovint els nens connecten amb coses que ells no saben si són o no són bones, però els arriben a atraure –un cop em va passar amb els meus nebots quan eren petits, cinc o 6 anys, que es van entusiasmar amb una peça de Miró, i en canvi a mi aquella peça ja no em sorprenia–. Però bé, aquest

és un cas obvi en què hi ha connexió entre l'artista i l'espectador. El que vull dir és que pot existir un punt mig en tot això que comentàveu.

Possiblement tots hem entès l'Enrica quan diu: "aquelles coses llepades" però també s'ha de pensar que ens movem en un món de modes, per exemple, el conegut il·lustrador Ferrandiz que alguns de nosaltres críticàvem molt... ara sembla ser que es podrà considerar un símptoma molt interessant d'una època. És a dir, si t'ho mires des d'una perspectiva històrica te'n dones compte que varia molt.

Enrica Casademon

Però, és diferent, és un tret d'una determinada cultura; una altra cosa és què portem a l'aula, segons quins tòpics o segons quins Ferrandiz.

Rosa Tarruella

Compte! El que hem d'intentar és que el nen, poc a poc, arribi a ser crític i que se'n doni compte de què vol dir ser crític.

Primer de tot, intentem d'oferir-li l'espai en què sigui possible aquesta discussió, que pugui defensar si li agraden, les figures del Walt Disney. Continuament estem dient: aquests dibuixos amb aquests ulls tan tòpics! això no són cares!... Però, ho diem perquè aquests ulls o aquestes cares no ens agraden o perquè no "funcionen" com formes "correctes"?... Hem de poder arribar a la situació en que els alumnes reflexionin sobre això, al mateix temps que els podem estar ensenyant uns models X, els que a tu t'agradin o els que a mi m'agradin.

Per altra banda, voldria comentar un aspecte referent al dibuix, que se'm fa palès anant a veure instal·lacions, exposicions o mostres d'escultura on també s'exposen els esbossos que ha fet l'artista. Són dibuixos que potser no siguin bonics però notes que allò és el sentiment d'aquell artista, d'aquell creador. Allà hi ha una informació que no és exactament la visual, que és el que et fa entrar en aquella dinàmica d'estimar el dibuix o d'estimar l'obra posterior d'aquella altra persona.

Recordo molt bé, que el curs passat en el MACBA hi havia una sèrie de muntatges audiovisuals de Tacita Dean. Abans d'entrar a les sales on es veien les seves pel·lícules, hi havia uns dibuixos fets en guix damunt pissarra. Eren una meravella aquells dibuixos. Per un cantó l'artista podia demostrar que sabia dibuixar, que és una de les primeres coses que molta gent valora: sembla que si no es sap dibuixar, ja no es té sensibilitat artística. Val a dir que després notaves que no l'interessava ni l'importava que el seu discurs anés pel dibuix. Però a la vegada, aquells traços de guix blanc que de sobte ja van captar el meu interès ajudaven a entrar a la seva obra per altra banda hermètica i difícil, dons vaig haver de comprar el petit llibre de l'artista que acompanyava l'exposició, per entendre més tot el que mostrava.

Per això crec que els dibuixos, les imatges o les obres que poden tenir els nens a l'aula i que nosaltres hem de facilitar que s'hi fixin, també ens han d'agradar a nosaltres. Sobre el gust, crec que en general estem en un nivell no massa desencaminat, dins de la gamma de coses acceptables. Per tant, penso que cal tenir confiança en nosaltres, en el que apreciem i

valorem, i serà a través del nostre exemple que ells aprendran a apreciar i valorar. A tots els nens no els agradarà allò que ens agrada a nosaltres, però si els hi proporcionem les ocasions on ens puguin mostrar el que els agradaria a ells, suposo que ja obrim un camí.

Assistent

De la manera que s'ha enfocat aquest tema des de la taula, em sembla que es important destacar que per muntar aquesta petita exposició que hi ha aquí fora, nosaltres mateixos, què hem agafat? Hem agafat el primer que hem trobat a la classe? Penso que no, que hem portat el millor que han fet els nostres alumnes, hem escollit les millors obres. De la mateixa manera, quan hem de mostrar obres d'art als nostres alumnes, també escollim les millors obres. Hi ha moltes obres de Picasso, però seleccionem aquelles que considerem les més bones. Crec que no ens podem arriscar a portar a classe una obra de l'avi d'un nen que li agrada pintar, però que està mal resolta perquè resulta que el riu s'eleva perquè les ombres estan mal fetes. Penso que s'ha de mostrar allò que els motivarà o els donarà una formació positiva, perquè crec que no qualsevol cosa que caigui a les nostres mans és art.

El mateix passa quan un nen et fa un home tant alt com una casa, cal treballar les proporcions, fer-lo fixar en com són les persones i els objectes, les relacions que s'estableixen entre ells. D'acord que el nen s'ha d'expressar, però també és obligació nostra corregir i fer que se n'adoni dels errors, simplement perquè pugui avançar i millorar la seva capacitat d'expressió.

Enrica Casademon

Una minoria dels alumnes de primer curs de Magisteri –nois i noies de 18 anys– quan arriben per primera vegada a la facultat, mostren, respecte a les arts plàstiques, unes capacitats innates que han tingut ocasió de desenvolupar. Però la resta posa de manifest un desconeixement de l'experiència estètica i del gust i plaer que proporcionen les formes artístiques, ja que a l'escola, en general, no s'ensenya sobre aquests aspectes de manera qualitativa. Aquesta mancança els fa inconscients sobre allò que ells són capaços de fer i es tradueix en una actitud tímida alhora d'expressar-se plàsticament.

Estic convençuda que aquí, en aquesta sala, hi sou els professionals més interessats en l'ensenyament de l'art, i que ens podríeu donar lliçons a nosaltres. I segur que no és a vosaltres a qui hauria de parlar, però deixeu-me dir el que observo en les fotografies que els estudiants de pràctiques m'ensenyen d'algunes escoles. Al veure les imatges estereotipades que decoren les parets de les aules dels més petits, no puc deixar de pensar que aquestes formes limitaran l'expressió espontània dels infants, els quals es fàcil que tendeixin a imitar-les. I que les conseqüències d'aquesta situació, si no es reconduïx, es farà notar amb més força a Primària. L'educació artística ha d'actuar com a matèria interdisciplinària que eduqui el gust pels diversos tipus d'imatges de les diferents àrees. Els gustos poden ser diversos, però els criteris per analitzar les imatges han de ser clars.

S'ha posat èmfasi en dir que l'Art pertany al món de la sensibilitat i de les emocions. Això ha fet més mal que bé perquè, erròniament, hi ha perso-

nes que consideren que les emocions estan lligades només a persones impulsives, que no raonen objectivament i que tal vegada no tenen massa capacitat. Però, deixant al marge aquestes consideracions, afirmem que l'art és un fenomen complex, que presenta moltes i diverses facetes, i que es nodreix de diferents fonts experiencials procedents dels contextos cultural, de la família, de l'escola, de vivències personals... tot això abasta, a més dels aspectes emocionals, la intuïció, la intel·ligència, la capacitat de desenvolupament...

L'àrea d'Educació Visual i Plàstica és (única que té com objectiu específic l'educació de la mirada. Des d'un punt de vista artístic, quan posem un infant davant d'un arbre, allunyem de la seva ment els estereotips. Quan aquest arbre es un pollancre i l'infant el percep diferent d'un cirerer, d'un ametller, d'un pi... entra en contacte amb els continguts de l'àrea. Hi ha connexió directa entre l'educació de la mirada i l'educació artística i estètica.

Pere Falcó

Parles de l'emoció com si fos una cosa nefasta, i avui dia es valora la intel·ligència emocional, es considera que l'emoció ja és intel·ligència, que per a la formació de l'individu, l'emoció és fonamental.

Enrica Casademon

Crec, Pere, que socialment no es valora prou l'aspecte intel·lectual de l'art. Penso que per desconeixement.

Assistent

Bé, jo tinc un dubte, perquè abans ha dit que l'art és coneixement i da-

vant d'exposicions et trobes que no et diu res, encara que tinguis una certa sensibilitat. Això m'ho ha fet pensar quan has explicat que una exposició que havies vist, si no compres el llibre no haguessis entès res.

Aleshores com s'entén aquesta comunicació? com ens arriba? perquè si no tens un cert interès o una certa curiositat et quedes només en què no has entès res i que és un avorriment.

Rosa Tarruella

Fa uns quants anys que uns quants professionals estem lluitant perquè aquesta por i aquest avorriment cap a l'art contemporani desapareixi. Perquè penso que precisament l'art contemporani el que està mostrant entre altres coses és per exemple l'avorriment d'una societat. I és que entendre aquestes manifestacions a vegades costa, perquè no serveix el mateix patró que ens havien ensenyat per veure l'art que va fins el segle XVIII-XIX, que evidentment eren meravelles estètiques. És clar, com que aquest patró no ens l'han renovat, hem anat creixent pensant que l'art sempre havia de ser molt bonic.

Per això, si ens n'adonem que l'art contemporani està reflectint les preguntes que s'està fent l'home contemporani, moltes vegades no serà tan bonic com les representacions dels homes del Renaixement o del segle XIX que estaven allunyats d'una sèrie de situacions socials, les nostres actuals. L'art sempre ha reflectit la societat que el genera, perquè quan Napoleón es fa retratar, la seva imatge t'està mostrant el que està passant en aquell moment. I tu veus aquells quadres i et dones compte d'una societat. O quan veus en el Bosco aquelles quantitats de personatges que

estan corrent per darrere de les teulades i...

Enrica Casademon

Des de l'aspecte interdisciplinari de l'art, aquest plantejament parteix de la lectura social de l'art.

Rosa Tarruella

Evidentment, clar que sí. El que passa, i per acabar amb aquesta qüestió que em sembla molt important i que em preocupa molt, és que l'art contemporani no té només una vessant divertida. L'art, a vegades, ho és de divertit, però a vegades és terriblement hermètic. Crec que tots nosaltres hem de tenir presents aquestes preguntes: què vol dir? què s'està fent? i per què s'està fent? I aquesta és una reflexió que l'hem de dur a terme constantment.

Cal que ens posem a la feina si volem que aquesta generació que estem educant, si volem que aquests nens siguin els futurs constructors de la societat, no podem estar més temps girats d'esquena a l'art contemporani, que estigui completament allunyat de les escoles. Per això cal valorar el que estan fent alguns museus i algunes galeries, que es preocupen de mostrar coses difícils de gaudir. Perquè els ítems són uns altres i repetixo, a vegades, no són per gaudir.

Ara no començarem a discutir què pretén l'art contemporani. Això és un altre capítol. El que sí crec és que hi ha canals que podem fer servir per intentar comprendre una mica més les propostes que ens fan els artistes, ja sigui a partir de les crítiques del diari, o la mateixa informació que faciliten les sales d'exposició, la Fundació Tàpies, la Tecla Sala...

És veritat que a vegades vas a la Fundació Tàpies i no entens res. Si comences a mirar, vas veient allò que l'artista ha volgut transmetre; els artistes ens estan mostrant les seves pautes de treball que, a la vegada, són pautes per treballar a les escoles en els diferents nivells. Els nens petits, de tres, quatre i cinc anys, no fan preguntes: decideixen, actuen. I a partir dels sis, set anys, la quantitat de coses que podem fer perquè ells mateixos arribin a qüestionar-se si els avorreix o no... I fins als dotze, tretze, déu n'hi do la feina que hi ha per fer... I que hem de dur a terme per integrar l'art contemporani a les escoles. Moltes vegades tinc la sensació que tots plegats som una mica mandrosos.

Assistent

Tu, Rosa, parles d'art contemporani, i tu, Enrica, parles d'emocions. Però em sembla que a la Rosa no l'hem entès. Crec que l'Enrica està més a prop de l'escola infantil i de l'escola bressol. I si aneu a passejar per l'escola infantil i per l'escola bressol veurem, el que diu ella, que està plena d'una sensibleria, perquè allò no és sensibilitat. Està ple d'uns ninots i unes coses que estan fet pels mestres, a més, que arriba un moment que t'espantes. Jo l'he entès a ella que no té res a veure amb l'art contemporani.

Rosa Tarruella

Jo també l'he entès a ella, i molt!

Assistent

Jo també l'entenia, però parlàveu de dues coses diferents.

Pere Falcó

Jo parteixo sempre de l'individu, del desenvolupament de l'individu, del nen i quan tu poses exemples, paradigmes, automàticament ja tens una fita a aconseguir. Naturalment, que s'ha de valorar l'art modern, això no es pot negar. Ara, jo crec que seria fatal que els alumnes que tingueu vosaltres els hi plantegéssiu les obres que s'estan plantejant al MACBA, això és impossible perquè per arribar aquí...

Rosa Tarruella

No, no, no... Una obra d'en Chanchó la poden viure perfectament, i una obra de l'Hernández Pijuan. És clar que sí, i tant que sí.

Pere Falcó

Però no la poden fer.

Rosa Tarruella

I per què han de fer l'obra d'un altre? L'obra resultant de fer serà la de cadascun d'ells...

Enrica Casademon

A tercer curs, els alumnes de Magisteri que van a fer Pràctiques a les Escoles elaboren una Unitat de Programació que ha de contenir tant aspectes manipulatiu expressius com perceptius-artístics. Aquests últims també han de ser presents a l'Escola Bressol. Doncs, quants mestres, davant d'una activitat que pren com a punt de referència una obra de Miró, de Kandinsky... s'admiren, perquè no s'esperaven la reacció dels nens i nenes. Amb quina atenció, els infants miraven! com apreciaven formes i colors! com identificaven elements!

com s'explicaven! com disfrutaven! En acabar la sessió, el mestre s'ha adonat de tot allò que l'art pot ensenyar als infants i a ell mateix. I també de tot allò que ell pot aprendre dels infants.

Certament, també hi ha dificultats. Son molts infants en una classe, s'han d'ensenyar moltes matèries... però sabem de mestres que han portat a terme «Projectes» interessantíssims dels quals, a través de l'aspecte transversal de l'art, han sorgit continguts lingüístics, matemàtics, socials...

Assistent

La Rosa ha encetat un tema, que els que hem sentit moltes vegades a l'Eulàlia Bosch ens interessa molt. Tu has introduït el tema dels museus, i de les obres d'art contemporànies. Però avui he trobat a faltar aquesta contemporaneïtat, perquè a les xerrades sobre les experiències que ens han aportat, parlen de Picasso, de Miró, de Delaunay... I pensem en quina una època han viscut aquests artistes...

Ens interessa molt el tema de l'art i els mestres que estem aquí, un disabte a la tarda, em sembla que ningú és gens mandrós, tenim un gran interès en apropar l'art als nostres alumnes. Als mestres ens falten recursos.

Jo he sentit parlar moltes vegades a l'Eulàlia Bosch, però quins recursos tenim nosaltres per parlar dels artistes contemporanis que poden veure els nens al MACBA. Hi ha poca informació, miris cap on miris, perquè vas a parlar amb els serveis educatius de la ciutat, perquè no és només l'escola la que educa, i tampoc trobes gaires respostes. L'ajuda que tens és

mínima. Malgrat tot, em sembla que els mestres estem fent mans i mànigues.

Rosa Tarruella

Quan he dit que els mestres no hem de ser mandrosos, no he dit "heu", he dit "hem" perquè jo sóc la primera que em fa peñesa d'anar-ho a visitar tot. Jo no faig com el Pere, que diu que s'ho veu tot. Primer de tot et voldria dir que em sabia molt de greu que et sentissis ferida, perquè jo també em responsabilitzo d'aquesta manca d'informació que tu evidencies sobre l'art contemporani.

Els que estem en aquest terreny de rebre i transmetre coneixements, especialment en el de l'art, tenim diversos camins per obtenir informació, apropar-nos als museus, a les fundacions, per exemple el Museu de Vic i les sessions dutes a terme per La Caixa. Ara el servei pedagògic del MACBA no l'està portant l'Eulàlia Bosch però també durant molt de temps hi ha hagut sessions en què s'han fet tallers. A vegades ens falta informació, però crec que cada vegada és més fàcil obtenir-ne.

Silvia del Amo

M'agradaria reprendre un tema que potser ja està tan enrere, però com estem amb això de l'art contemporani, crec que val la pena posar-hi cullerada. Quan parlàvem d'aquestes imatges del Walt Disney, quan parlàvem d'aquestes imatges del Ferrandiz, parlàvem d'imatges de molts anys enrere i ara en tenim unes altres d'imatges.

Els nens i les nenes tenen unes altres imatges, tenen les imatges del Pokemón, del Xin-Xan... i ells les

volen dibuixar. Jo no les deixaré dibuixar cada dia, però si les prohibeixes, se'n fan fotocòpies i se les canvien com cromos. Doncs, parlem-ne, donem-li el mateix tractament que les altres imatges, si cal corregir, s'ha de corregir, crec que s'ha de normalitzar l'ús de tot tipus d'imatges. Oi, que quan estem davant d'un arbre, i fan l'arbre típic de xupa-xups, li dèiem no dibuixis l'arbre xupa-xups, doncs crec que el tractament d'aquestes altres imatges, dels mitjans, ha de ser igual de rigorós com ho fem en totes les altres matèries. De fet estem educant globalment.

A la nostra àrea, en certs moments, podem partir del material que ells senten tan seu. A mi, a la meva època, m'agradava l'Afrodita o m'agradaven els retallables. Què passa amb tot aquest material? Podem aprofitar aquest material perquè és el que pertany a la seva època, hem d'estar convivint amb aquests personatges i encara que aquests personatges ens semblin horribles, també tenen unes formes, uns colors... que podem aprofitar.

Crec que cada època té els seus mites, per a mi, Bambi era maquíssim i ara si els poso la pel·lícula als nens es queixaran perquè no respon a la seva estètica, no respon al món en què està el nen. A vegades, els adults estem ens costa molt baixar al nivell del nen i pretenem que l'infant o la nena pugi al nostre nivell. A cada edat li anirà tocant el seu context i cada edat té els seus referents. I per als mateixos infants, a mesura que van creixent les coses els van canviant, i van tenint altres punts de vista, van engrandint aquest enfoc o aquesta visió del món.

Quant parlàvem de l'art contemporani, i es deia que no ens l'han ensenyat, penso que la qüestió està en què quan et poses davant d'una cosa, sigui art, o sigui un aparador, o un vestit... tu també fas la teva reflexió. S'estableix una comunicació, que pot ser una comunicació agradable o de rebuig. El sol fet de que allò que tens davant sigui una obra d'art del tipus que sigui, una instal·lació, una performance, una fotografia, un vídeo, un video-art, una música... El sol fet de què tu t'estàs comunicant amb allò, sigui agradable o desagradable, amb rebuig o acceptant-ho; però estàs establint una comunicació, t'estàs preguntant una sèrie de coses: per què és així? què passa? què és? què deixa de ser?, ja estès establint que l'únic que pretén tot és aquesta comunicació.

Per a mi l'art és comunicació, compartir; aleshores hi ha aquest feedback que va endavant i enrere. Que tu pots no estar-hi d'acord i que a tu no et pot agradar, que només et poden agradar certs personatges o certes obres. Cadascú té els seus gustos. Crec que és entendre com pots posar-te davant de les obres per veure, discutir, analitzar...

Finalment entrar en comunicació amb els nanos, escoltar els seus comentaris, com deia en Pere, que sentia els comentaris dels seus nets doncs, i provocar-los amb preguntes per a què ells parlin i vagin traient tot el que senten i pensen sobre el que estan veient. Llavors la nostra feina és: agafar el que expliquen, ho reconduïxes, ho tornes a traspassar als nens, tornes a donar i fas que aquesta comunicació i aquesta observació de l'obra sigui cada vegada més rica.

Assistent

Crec que respecte a l'art contemporani si que és veritat que si tenim molta oferta, l'únic que passa és que patim de desinformació de com portar-lo a la pràctica a l'aula. A vegades també s'ajunta la comoditat, per part nostra, de treballar sobre aquells aspectes que ens són coneguts, però saber com pensem portar-les a l'aula els aspectes més novedosos de l'art contemporani més actual, com serien: video-arte, video-danza, performance. Perquè justament és el que els nostres alumnes es trobaren a la realitat. És a dir, tots els Picassos, tots els Kandinskys, tots aquests artistes són el passat, són història ja.

La realitat dels nostres alumnes serà una altra, seran els video-jocs, seran les comunicacions amb diferents països d'una forma ràpida. L'art possiblement no estarà vinculat a un museu sinó que apareixerà a través de mitjans digitals, la o mitjançant unes altres tècniques que encara no coneixem.

I volia saber com nosaltres preparem a aquests alumnes en l'època de la fotografia, del vídeo, del web-art, si ens atrevim a experimentar amb aquests mitjans. A mi em sembla un àmbit molt ampli, que t'ho plantejges quan vas a museus com el CCCB, o a Santa Mònica, llocs que et fan reflexionar cap a on va l'art, i que tot això s'ajunta amb la poca informació que tenim de com treballar-lo amb els alumnes.

Enrica Casademon

Penso que els infants van més endavant que nosaltres. Els adults tenim més por que ells; sobretot que aquell nen més petit (no és el cas de l'infant

de Primària) que davant de l'art contemporani se sent molt còmode.

És clar que preparar un Projecte, una Unitat de Programació o unes classes al voltant de l'art contemporani exigeix esforç. Encara que els museus i les entitats ens poden ajudar, fer-ho demana temps i no és fàcil, potser no estem prou preparats i, d'altra banda, hem d'atendre totes les matèries del currículum. Reivindico la figura de l'especialista d'art. Ja se que vosaltres creieu en el valor educatiu de les arts i esteu prou sensibilitzats respecte aquest tema; estic convençuda de que ens podeu donar lliçons sobre com treballar l'art amb la mainada. Però en general, l'art a l'escola no hi és gaire present, caldria un especialista que donés suport i coherència a la feina que s'ha de fer a Educació Visual i Plàstica. Un futur diferent passa pel reconeixement dels especialistes d'aquesta àrea.

Assistent

Una cosa que si s'ha de dir és que l'Institut de Ciències de l'Educació de la Universitat de Barcelona ha fet molt amb l'art contemporani perquè justament l'any passat es va muntar una sèrie de xerrades sobre l'Artista i la seva obra per introduir els mestres a conèixer l'art contemporani, crec que s'està treballant en aquest aspecte.

Assistent

Sóc professora de secundària i he donat assessorament durant molts anys a escoles de primària d'aquesta àrea. He viscut i he vist l'angoixa del professorat. El professorat ara se l'està educant. Però es fa necessària una formació per mantenir aquest contacte amb la cultura, no només amb les arts visuals i plàstiques sinó amb la

cultura en general. A part dels esforços que fa el professorat, falten molts recursos, i moltes vegades aquests recursos no arriben als mestres. Llevat de Barcelona, i alguns llocs a Girona, no hi ha institucions que es dediquin a divulgar i l'art contemporani. Hi ha moltíssima gent a Catalunya que dona classes a escoles rurals, dona classes a fora de Barcelona, Girona, Lleida, o Tarragona. Aquests recursos són minsos, per més que hi hagi catàlegs, i que ara puguem trobar molta cosa en Internet. Però no és massa conegut, crec que hi hauria d'haver-hi algun esforç per fer conèixer tot aquest material als mestres, que faciliti la seva consulta i la seva cerca.

Crec que s'hauria de trencar estereotips tant dels dibuixos de Walt Disney com els estereotips sobre els artistes que hem esmentat aquí, que són: blancs, morts, homes, i amb connotacions de geni. Jo reivindico que això es trenqui radicalment, i s'incorporin en el nostre discurs dones artistes, artistes homes d'altres cultures, no només europeus.

Com ho posem a la pràctica a les aules? És molt difícil, i ho és perquè si el professor o el mestre no té la formació específica, i no està assabentat del que ha passat durant l'època clàssica, l'època moderna i la postmodernitat, ens trobem amb un professorat amb unes mancances reals. Al mestre no se li pot demanar més, perquè jo fa bastants anys que vaig a conferències i congressos, i estic molt orgullosa de la quantitat de mestres i de col·lectius d'escoles que fan activitats "superinteressants". Cada vegada me n'adono que hi ha un focus important.

Què passa? Que fa falta una empremta important. En Jordi Caja, en el Congrés de València del 2000, va dir que d'aquell Congrés no en sortirà res. De València no ha sortit res. O bé si que han petites cosetes, globalment potser però algun dia petarà i sortirà.

Aleshores es lluita per l'especialista. Jo, en principi no lluito per l'especialista perquè penso que tots els mestres haurien de ser coneixedors de la importància de l'Educació Artística. Si no és així ha d'haver un especialista que ajudi als mestres de cada claustre a globalitzar-ho tot.

Per acabar voldria explicar una experiència que porto des de fa dos anys de, i us animo a que ho feu, es tracta de llegir els articles de cultura dels diaris: El País, El Punt, La Vanguardia, El Periódico. Aquests articles que parlen de la cultura donen pautes per conèixer quines exposicions es fan arreu del món, i donen informació al voltant d'aquestes exposicions; ja que no hi ha recursos si que hi podem trobar pautes per començar-nos a entusiasmar i a animar a veure què passa fora de les aules.

Us animo a fer aquest petit exercici quotidià, dia a dia, per prendre consciència del que s'està fent i aprofitar tot el que ofereix en nostre entorn, exposicions, llibres, conferències... i prendre consciència de les mancances que tenim, i llavors rebotar-nos amb l'Administració per reclamar-li els recursos necessaris per portar a la pràctica una Educació Artística de qualitat.

Rosa Tarruella

Crec que cal anar a veure les exposicions amb un esperit obert. Moltes vegades, si em pregunteu: què has

tret de l'exposició? potser només puc respondre que se'n pot treure una idea i gaudir-la. Si ens habituem a esbrinar què ens dona cada situació, què ens ofereix cada cosa, ja n'hi ha prou, la cultura la fem així... fent-nos preguntes...

Moderadora

Un minut per a cadascú... Pere, no volies parlar?

Pere Falcó

Crec que s'han dit coses importants però agafant el que ha dit ara la Rosa, de què quan vas a una exposició no cal encertar la diàna, sinó motivar-te. No cal entendre-ho, hi ha coses que no s'entenen, no s'entén res. En aquest món no s'entén res. I aleshores fer l'exercici aquest de voler entendre es fa feixuc.

A vegades hi ha exposicions que pots dir que l'has entès al cap de molts anys. No és una cosa que prems un botó i surt la solució. No. L'interessant de l'art és això, aquesta situació diguem-ne que obliga a la reflexió i moltes vegades no saps ben bé quin és la direcció correcta. Això és l'interessant perquè quan ja ho saps, doncs perds la curiositat, quan saps que això és una botella, s'ha acabat aquí el missatge. Quan aquesta botella és d'Afganistan i és sacral doncs, a les hores té interès...

Enrica Casademon

Em sembla interessant el que diu en Pere, però el problema apareix, no quan anem nosaltres a veure un exposició, sinó quan hi portem els infants amb la finalitat de que l'art els ajudi a créixer. Ens és necessari formar-nos contínuament en interès

d'aquest objectiu. Cal assistir a les manifestacions artístiques, llegir publicacions específiques d'art, les notícies culturals dels diaris com ens ha dit aquesta companya... Si som sensibles i porosos, tindrem necessitat de l'art. I si en tenim necessitat, estarem oberts a l'art actual, a l'art antic, a l'art clàssic, a l'art que se'ns avança... a l'art de totes les èpoques i cultures.

Sílvia del Amo

Només voldria dir que no us faci por anar a una exposició, que hi aneu amb els nanos. I que a vegades no cal donar gaires exposicions, només seient-los davant de les obres i preguntant-los què veus aquí o què passa aquí, ells t'ajuden.

Cada dia estic més convençuda que ensenyant aprenc molt i encara que em queda molt per aprendre. Ells t'ajuden a entendre allò que estàs veient perquè els nanos constantment estan llegint imatges. Ells t'estan ajudant a interpretar o a explicar allò que estem veient, i no és necessari donar gaires explicacions perquè ells es posen davant i comencen a dir jo veig això, veig allò altre o em sembla que passa això o passa allò altre. I al costat té company o companya que li comença a discutir li diu: no és veritat, perquè jo crec això, i al final et van donant una visió de les obres que al final del procés resulta que han parlat sobre el sentit de l'obra, sobre el seu títol si en té, i si no en té, perquè no el té. Parant atenció, us asseguro que aprenc molt dels meus alumnes.

Una altra qüestió, aquesta reivindicativa, ja que tots som ensenyants i estem motivats per la Plàstica. Fa poc hem legalitzat l'Associació d'Especialistes d'Educació Visual i Plàstica amb

la finalitat de demanar que l'Administració reconegui també aquesta especialitat a Primària.

Hem format l'associació per reivindicar la figura de l'especialista, de la persona que tingui els coneixements suficients per poder impartir o assessorar al centre sobre aquesta àrea. I si més no per tenir presència davant de l'Administració, de manera que sigui el col·lectiu d'especialistes qui reclami el reconeixement de l'especialitat, i no a títol individual.

Assistent

El professorat de secundària hi pot participar?

Sílvia del Amo

Evidentment, estem oberts a Secundària i us agraiem l'ajuda del col·lectiu de professorat de secundària i el seu recolzament. Però el problema, on el tenim? A Primària. A Secundària teniu una formació específica, teniu el lloc de treball específic... Però a Primària la problemàtica és ben diferent. El professorat no tenim una formació específica, i les persones que ens hem format és perquè ens ha interessat a nivell particular. Aquesta situació ens porta a no reconèixer el lloc de treball. Creiem que és un greuge comparatiu amb altres àrees que disposen d'aquest reconeixement.

Assistent

Aquests reivindicació ja la va iniciar la Sra. Rosa Gratacòs...

Sílvia del Amo

Mireu l'Associació està relacionada amb la Rosa Gratacòs, professora de

la Universitat Autònoma de Barcelona, amb la Pilar Sanz, de la Universitat de Barcelona. Pensem que la Universitat ha de reivindicar l'especialitat, des de la pròpia Universitat. Ens consta que tant una Universitat com l'altra tenen preparat el currículum per que en el moment que s'aprovi l'especialitat, poder-la impartir de forma immediata. Però encara que Universitat aprovi la nostra especialitat, si no existeix el lloc de treball, servirà de poc. Creiem que nosaltres com treballadors, com ensenyants també hem de reivindicar l'especialitat, com a lloc de treball. Per altra banda, quan s'ha demanat l'especialitat al Consejo de Universidades, la seva resposta ha estat que no la poden aprovar perquè no existeix el lloc de treball.

Assistent

Ja que estem reunits els professionals que estem interessats en aquesta especialitat, que estem treballant en aquest camp des de fa bastants anys i que sempre ens queixem de que no existeix. Proposo que des d'aquí es posi en marxa una plataforma per reivindicar la nostra especialitat; no si és ambiciós o no però crec que no ens podem aturar.

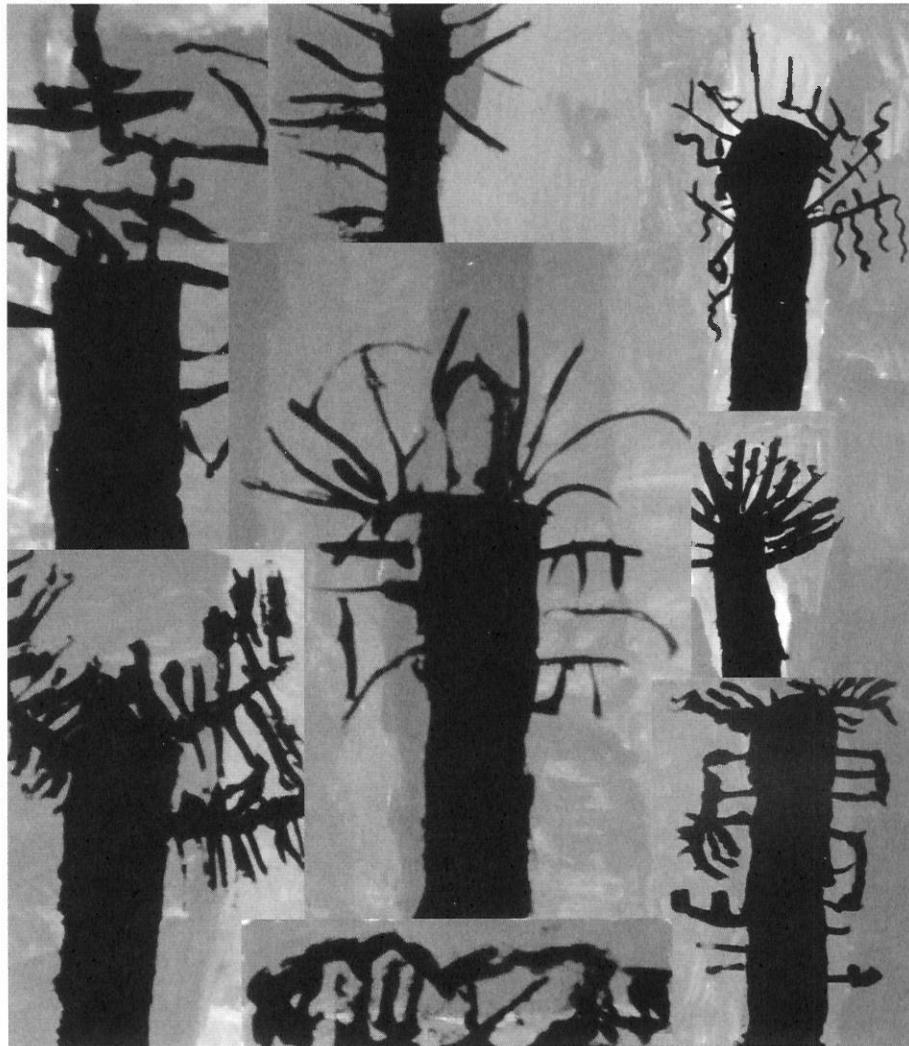
Sílvia del Amo

Mireu, hem enviat el manifest de l'Associació a totes les escoles de Primària de Catalunya ara fa un curs, i també una sol·licitud d'especialista. A nosaltres ens consta que unes 350 escoles que van fer aquesta sol·licitud al Departament d'Ensenyament. Com a resposta, el Departament d'Ensenyament va oferir una formació de 60 hores. Si no estic errada, les facultats de formació del professorat es van negar a fer aquest "cafè per a tots" perquè no tenia sentit quan les Uni-

versitats, tant la de Barcelona com l'Autònoma, tenen dissenyat el postgrau que capacita per desenvolupar aquesta feina. Crec que un altre tipus de formació no representaria cap salt qualitatiu per l'àrea.

De fet, no estem tant lluny. La feina que fan les universitats i les que s'està fent des de l'Associació de professors d'especialistes de Visual i Plàstica va en el mateix sentit, des d'àmbits diferents, però amb la clara voluntat de reclamar l'especialitat de Plàstica a Infantil i Primària.

XIV TROBADA DE PLÀSTICA
Infantil i Primària

**L'art, generador
d'aprenentatges**

US CONVIDEM A PRENDRE UN CAMEL

Us convidem a prendre un caramel

I a canvi us demanem un petit esforç

Marta Berrocal Capdevila

Instruccions:

- Agafeu un caramel per menjar-lo. I tantes butlletes com caramels hagueu agafat.
- Un cop hagueu desembolicat el caramel, guardeu el paper de cel·lofana.
- Degusteu el caramel, assaboriu-lo, paladegeu-lo i deixeu fluir les idees tal com vinguin...
- Utilitzeu la/es butlletes per escriure les idees que us hagin passat pel cap. Utilitzeu si us plau un bolígraf o rotulador per fer-ho.
- Arrugueu la butlleta i feu una piloteta de paper amb ella. Emboliqueu-la amb el paper de cel·lofana del caramel que us hagueu menjat.
- Dipositeu la idea-caramel en el pot corresponent.

Notes i puntualitzacions:

- No tenim cap inconvenient que agafeu més d'un caramel, sempre i quan us comprometeu a transformar-lo en una idea-caramel i retornar-lo.
- No cal que signeu les butlletes. Si ho desitgeu poden ser anònimes.
- Recomanem ésser breus en la redacció, cenyiu-vos a la mida de la

butlleta. Podeu escriure per davant i per darrera si és el vostre desig.

- Tenim interès per recollir idees, reflexions, propostes, preguntes, hipòtesis... que se us hagin acudit en el dia d'avui, arrel de participar en aquestes XIV Trobades.
- No es tracta d'avaluar el contingut de les jornades, sinó de deixar constància per escrit d'aquelles coses interessants que heu anat pensant al llarg del dia i que potser no ha hagut ocasió de compartir amb la resta d'assistents.
- S'admeten tot tipus d'idees-caramel, dolces, refrescants, embafadores, àcides, amargants, estimulants...

Alguns suggeriments:

- Per tal de donar-vos algunes pistes sobre com omplir les butlletes us oferim alguns exemples, que potser us poden ser d'utilitat:
 - Mentre sentia aquest matí a... m'ha vingut al cap que potser podria fer amb els meus alumnes...
 - Mentre sentia parlar a... de sobte he pensat que potser és possible...
 - Mentre dinàvem amb algunes companyes i comentàvem... hem parlat de... i hem decidit...

- No estic gaire d'acord amb la idea que... Des de la meva perspectiva potser caldria...
- El que ha dit... sobre que... m'ha fet preguntar-me...
- El que ha dit... sobre que... m'ha provocat el desig de saber...
- De sobte se m'ha acudit que podria treballar a partir de...
- No havia pensat mai en la importància de... Crec que a partir d'ara potser em plantejo...

No dubteu però a utilitzar altres models, el que ens interessa és allò que a vosaltres us vingui de gust expressar i no hagueu tingut ocasió de fer-ho. Ens assembla interessant intentar **compartir** el màxim nombre possible d'idees i per això ens comprometem a fer-vos-les arribar a tots a través de la vostra adreça electrònica.

**Esperem que gaudiu
de l'experiència
i dels caramels
i aprofitem per agrair-vos
la vostra participació.**

Idees-Caramel

Temes	Idees-caramel
Caramel	<ol style="list-style-type: none"> 1. Que bé això dels caramels. 2. Quin desengany! Quin disgust! Ecsss... m'encanta la idea, m'atreu el color, però... quina mala sort amb el GUST! 3. Muy buena la idea de los caramelos. Me ha gustado más el fondo que la forma, el interior que el exterior... el color también me ha gustado. 4. mmmm... ¡què bo! 5. Nunca creí que el hecho de deleitarme con el sabor de un caramelo pudiese transmitirme a la vez sensaciones tan urgentes y transmitir las a los demás. 6. ...PRIMER N'HE AGAFAT UN DE PAPER "BLANC"... DESPRÉS N'HE VOLGUT AGAFAR UN DE PAPER "VERMELL" PER VEURE SI TENIA EL MATEIX GUST! 7. ...ÉS CLAR, L'HE RECOLLIT DEL TERRA (M'HAVIA CAIGUT!)... I ESTAVA ESQUERDAT... BÉ ... ME'L MENJARÉ A TROSSETS... UI, UI, UI... AQUESTES PÓLVORES BLANQUES SEGUR QUE PIQUEN!...UI SI!, UMM BONÍSSIM, M'ENCANTA L'ÀCID, LA PICORETA ALS COSTATS DE LA LLENGUA... PERÒ UFF! SEMBLEN AGULLES DE CAP EN ELS QUEIXALS... DE TANT OMLIR AQUEST ESPAI BUIT INTERIOR I DESCOBRIR COM S'HA OMLERT... ÉS EMOCIONANT I FA PESSIGOLLES A L'ESTÓMAC.
Activitats	<ol style="list-style-type: none"> 8. El caramel és de llimona i com que a fora plou, tu pensant en un dibuix lliure de color blau, els fulls es penjaran al pati, "ha de ploure", segurament la tèmpera es correrà i tot quedarà amb aigües. Pot quedar molt bonic. 9. Fem núvols amb un suport flonjo i dels colors de la gamma dels verds com si fossin els núvols del fons del mar. 10. ALEATÒRIAMENT M'HA TOCAT UN CAMEL DE COLA FET NO AGRADABLE PEL MEU GUST m'agradaria poder encerclar en una experiència didàctica l'art amb els gustos i alhora introduir el concepte de gastronomies d'arreu del món (ex: cuina japonesa) 11. He menjat un caramel refrescant i alhora àcid... i la meua sensació és un tant d'excitació. Per tant la meua idea, seria realitzar alguna activitat relacionada amb el moviment exagerat, esbojarrat i un tant lliure, sense guia, sense fronteres. P.D. Gràcies per aquesta experiència. 12. Mentre degusto el caramel de poma em bé al cap embrotar-me les mans de pintura de dits i posar-la damunt

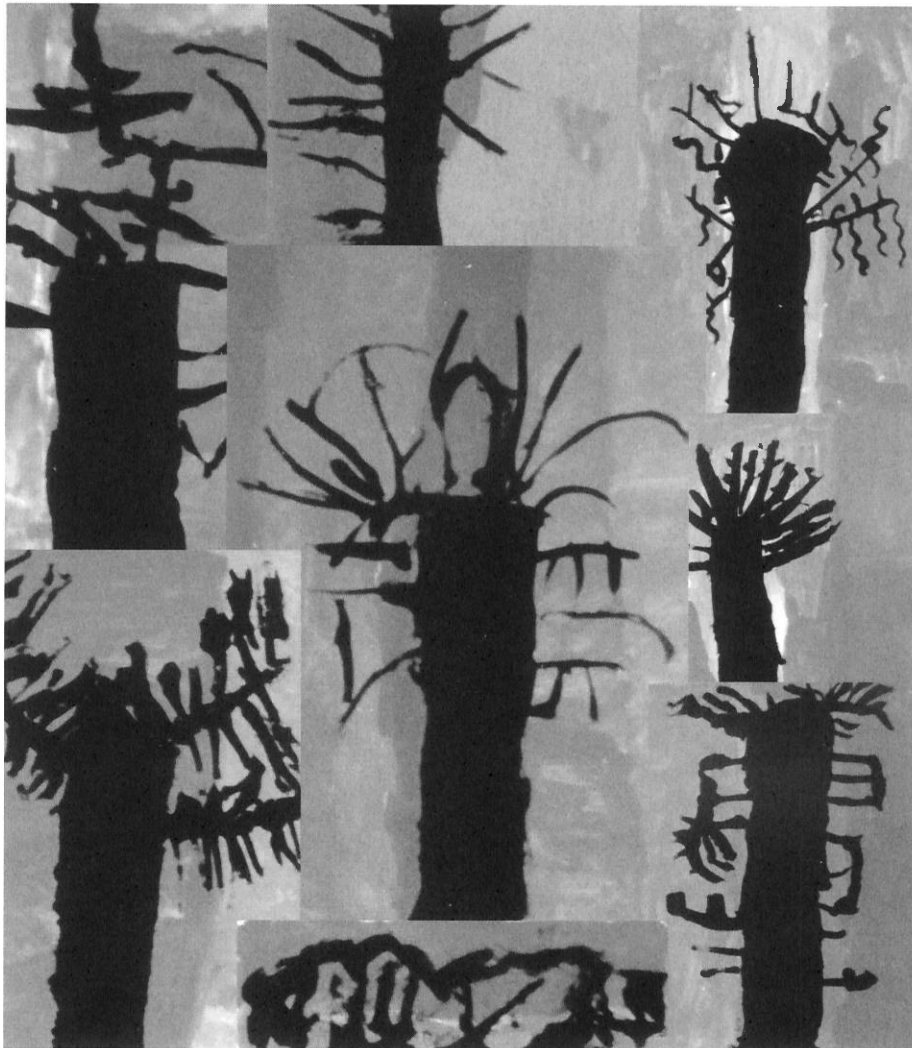
Temes	Idees-caramel
	<p>d'un paper gros, així crearia un animal utilitzant les formes de la meva ma i canviant el color de la pintura de dits.</p> <p>13. M'agradaria pintar amb gouache i colors càlids reproduccions d'edificis: cases, blocs... de diferents estils arquitectònics i ho faria com si fossin pastissos: les finestres d'un color, trossos de paret cornises etc... m'agrada l'arquitectura! I un caramel de maduixa a la boca m'hi fa pensar.</p> <p>14. Posar color als sentiments.</p> <p>15. Caramel de gust a piña. M'inspira frescor, realitzaria una activitat al pati, primer recolliríem fulles petites del terra, durant dos dies les posaríem entre fulles de diari, un cop seques i planes les enganxaria en un mural i cada nen dibuixaria un animal, sempre tenint en compte el cos com a fulla.</p> <p>16. El sabor suau del caramel m'ha donat la idea de experimentar el tacte de la pintura amb diferents parts del cos: mans i peus. I estampar en el paper.</p> <p>17. Pintaria de color groc perquè el caramel era de llimona.</p>
<p>Opinió jornades...</p>	<p>18. Tant els treballs presentats per els Centres de la Vall del Ter com les de St. Pere Pescador, els he trobat molt interessants, a pesar del poc temps que han tingut per exposar-ho. Rebin la més cordial felicitació per part meva, tan per a ells com per la resta del claustre que els recolza; ja que sóc totalment conscient del privilegi que aquest fet suposa.</p> <p>19. Durant les comunicacions, he vist i he sentit moltes coses amb les quals hi estic d'acord. Però heu de tenir en compte que l'especialista de plàstica no sempre està recolzat pel claustre i ha de preparar-se moltes coses pel seu compte sense que ningú no l'ajudi. Això fa que la tasca sigui molt més feixuga i estressant. Admiro molt la gent de St Pere Pescador que han aconseguit fer una feina d'equip amb tant d'èxit. Quina enveja!</p> <p>20. Ojalá hubiera más encuentros semejantes o parecidos. Por lo menos animan!</p> <p>21. Estic pensant que he gaudit molt durant l'exposició de l'Eulàlia Bosch. Feliciteu-la de la meva part.</p> <p>22. És un caramel RODÓ com un planeta en l'Univers, per tots estrany i real ja que hi som. És de color vermell com la ROSA de St. Jordi tan significativa de les coses senzilles i importants del que formen la nostra vida. Es dolç com aquest tros de CEL que sembla obrir-se en aquestes jornades del 2001.</p>

Temes	Idees-caramel
	<p>23. És fantàstic trobar-se amb tanta gent que pensi que l'Art és imprescindible com a generador d'aprenentatges com aliment creatiu. Llàstima que l'administració no s'hagi assabentat encara. O potser no l'interessa assabentar-se.</p> <p>24. Quina sort que un dissabte, dia no laboral, estiguem tanta gent interessada per l'art, per l'educació en l'art. Valorem i fem valorar l'educació visual i plàstica! Realment l'art genera aprenentatges. Felicitem-nos... i... endavant!</p> <p>25. PENSAVA TROBAR UN ESPAI MÉS AMPLI I MÉS IMPACTANT D'EXPOSICIÓ PLÀSTICA (TREBALLS PROJECTES ESCOLA BRESSOL</p>
Associacions	<p>26. TOCAR REFLEXIONAR TRANSFORMAR SENTIR OBSERVAR MIRAR.</p> <p>27. MÓN MÀGIC.</p> <p>28. DOLÇ, ENERGÈTIC, CROMÀTIC, FORMA. PLÀSTIC.</p> <p>29. "Limona frega / frega per la / llengua frega".</p> <p>30. Ahir vaig anar a veure la pel·lícula Moulin Rouge. El caramel m'hi ha fet pensar.</p> <p>31. Dolçor, pau, tranquil·litat, assaborir la vida.</p>
Reflexions	<p>32. Hem d'aprendre a ser PACIENTS, deixar espais buits... No acumulem (Eulàlia Bosch)</p> <p>33. Totes les arts són NECESSÀRIES per l'educació dels infants i dels adults: ens permeten expressar, comunicar, alliberar, sentir, construir... és a dir ens ajuda a créixer com a persones. Per aquesta raó crec que CAL L'ESPECIALITZACIÓ en aquesta àrea a les escoles de mestres!</p> <p>34. NO ES POT ENTENDRE L'APROPAMENT DELS NENS AL MÓN DE L'ART PRETENENT QUE TAN SOLS "FACIN". S'HA D'ENTENDRE PRIMER PERQUÈ MIRIN, OBSERVIN I ES CONVERTEIXIN EN ACTIUS OBSERVADORS.</p> <p>35. "No existeix l'art, només els artistes" E.H. Gombrich (Escola Llagut St Pere Pescador Girona).</p> <p>36. La imaginació ens l'han i ens l'hem acotat amb els anys, també l'hem anat gastant, gota a gota, en el fer diari. Aquest era un bon moment per reomplir el pot però no s'ha donat el cas.</p> <p>37. HEM DE SABER TRANSMETRE IDEES NO TAN SOLS "MANUALITATS".</p> <p>38. Aquest caramel pica molt!! Activa! La vida hauria de ser un caramel amb pica-pica!</p> <p>39. Mentre intentàvem que l'ordinador projectés els nostres quadres, olis d'arts i no funcionava o tardava molt, he descobert que prefereixo la meva imaginació...!!</p>

Temes	Idees-caramel
	<p>40. Les lletres són dibuixos. Aprendre a dibuixar a prendre a escriure... a pensar, sumar...</p> <p>41. Primer s'ha de fer, després ja veurem si és art o no.</p> <p>42. No hi ha tantes idees per què la gent se les emporti en lloc dels caramels.</p> <p>43. PER QUÈ VOLEM ENTENDRE SEMPRE EL QUE VEIEM? DEIXEM-NOS ENDUR PER LA MIRADA I ENTREM EN L'ART PER AQUESTA PORTA.</p> <p>44. Crec que la plàstica hauria de ser més pràctica.</p> <p>45. Penso que hem de lluitar per millorar i aconseguir la valoració de l'ensenyament de l'art per part de la gent no vinculada a l'escola.</p> <p>46. DIBUIX LLIURE. Moltes vegades oblidem demanar als petits que ens facin un dibuix lliure i que ens expliquin què han representat gràficament. És sorprenent veure com aquell dibuix de gargots incontrolats i cercles sobreposats representen no tan sols un objecte, una persona, normalment són moltes més coses, engloben un dia, una acció, una situació i fins i tot una idea. Tot allò en un full Din A-4 en blanc, tot allò en 10 minuts, tot allò en un moment i sense esforç. Tot allò que per els infants és un gest tant peculiar i per als grans ens consta tant i tant. Què difícil és per nosaltres mostrar una idea en un dibuix, encara que sigui abstracte o porti a l'absurd. I que fàcil és per els nostres menuts. (Àurea).</p>
<p>Proposta</p>	<p>47. La meua idea: M'agradaria que l'ICE, per exemple els / les que promouen les jornades de Plàstica, fes unes propostes suggerents dirigides a les escoles, que es podrien desprendre d'aquestes jornades. És a dir, una proposta per curs escolar, via internet. Aquesta proposta d'art podria impulsar a les escoles, a les quals costa que la gent s'engresqui amb tasques comuns, a plantejar-se com es resol i a participar-hi (i a parlar d'art en definitiva). El final seria muntar una exposició virtual amb un mínim d'explicació (edat dels nens que ho han fet, escola, format, tècnica,...) que podria aparèixer cap el tercer trimestre.</p>
<p>Idees curtes</p>	<p>48. APRENDRE A MIRAR.</p> <p>49. Del pensament a l'acció.</p> <p>50. L'art com a descoberta.</p> <p>51. "L'ART ET FA QÜESTIONAR".</p> <p>52. M'ha suggerit pensar com arribar a l'art.</p> <p>53. Miro observo i estimo.</p> <p>54. L'AMISTAT A TRAVÉS DE L'ART</p>

Temes	Idees-caramel
Altres	<p>55. A gairebé totes les escoles hi ha mil i una idees plàstiques i escèniques. Truqueu més portar i telèfons. Bona feina i bona dolçor.</p> <p>56. La tarda avança el desconcert és gran i el cansament apareix... (20-10-2001 18h 15').</p> <p>57. Dolç matí gris... un cafè, una estona... un projecte...</p> <p>58. Ara farem la taula rodona i no estic gaire inspirada, perquè estic cansada de tot el dia. Així que crec que la meva idea ara seria pot convenient, ja que voldria anar a dormir.</p>

XIV TROBADA DE PLÀSTICA
Infantil i Primària

**L'art, generador
d'aprenentatges**

VALORACIÓ

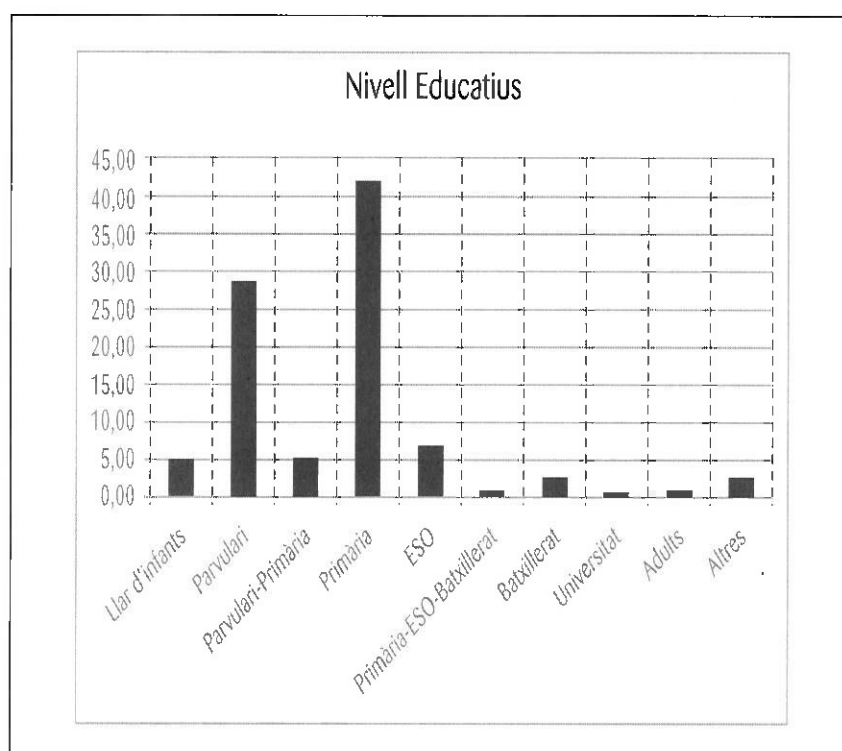
Valoració

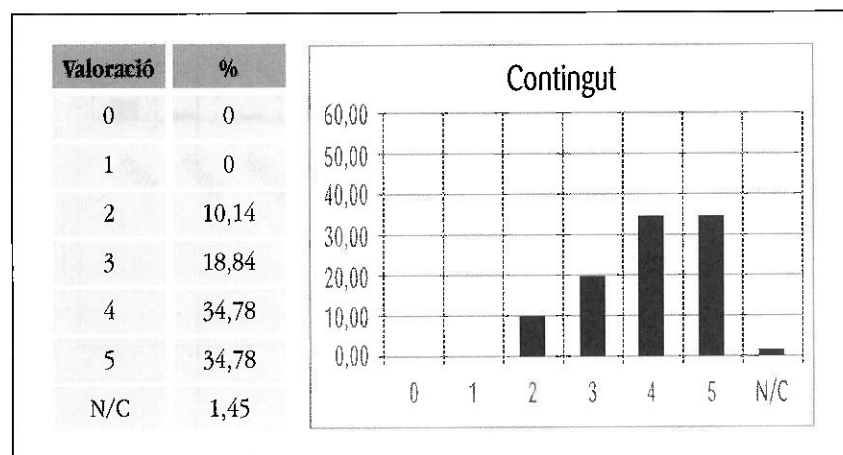
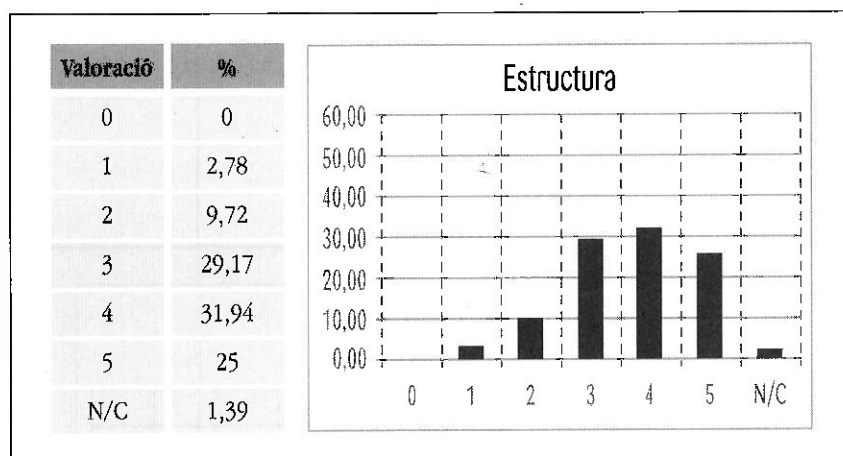
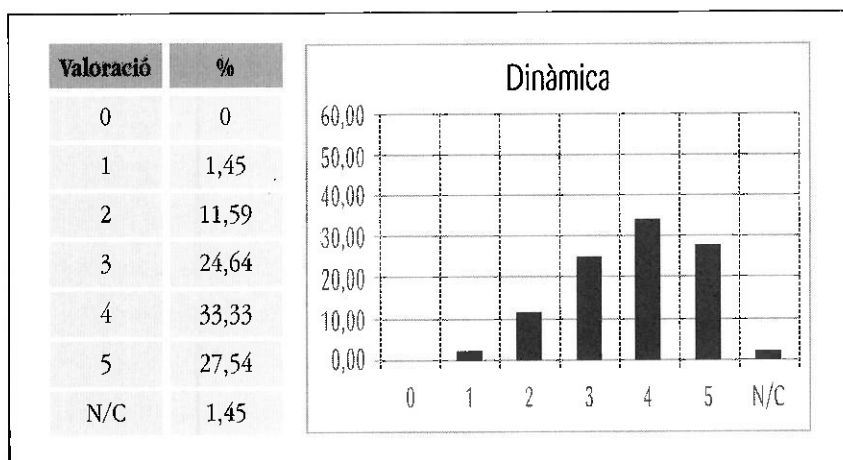
Assistents: 115,00

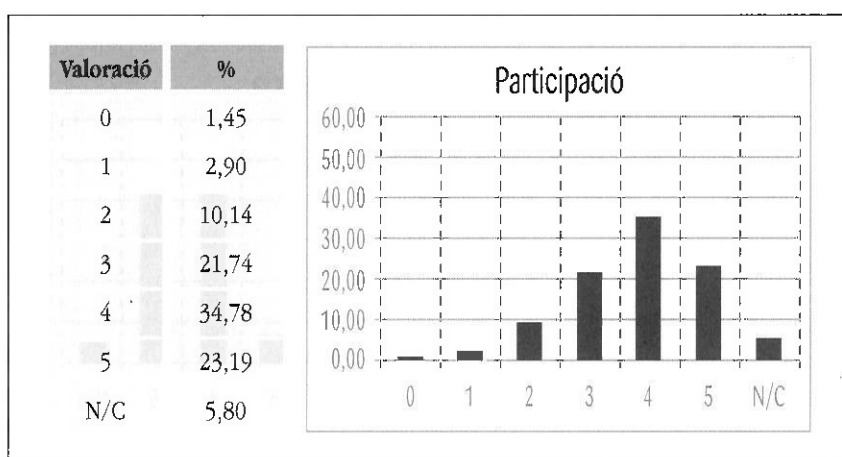
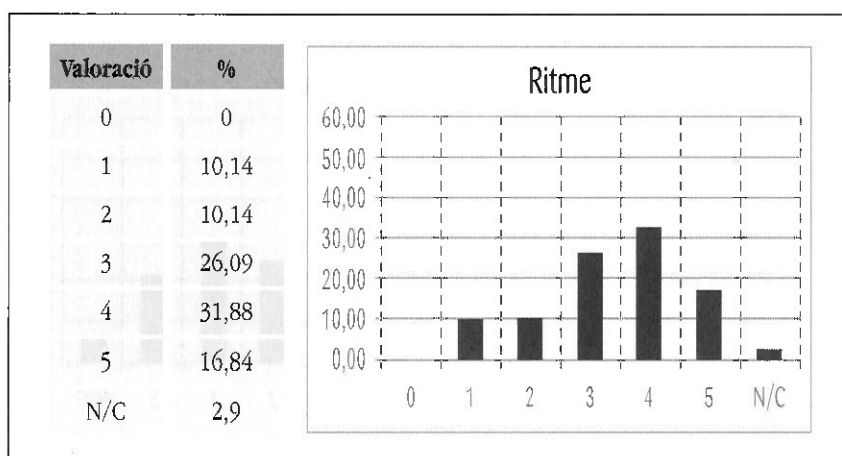
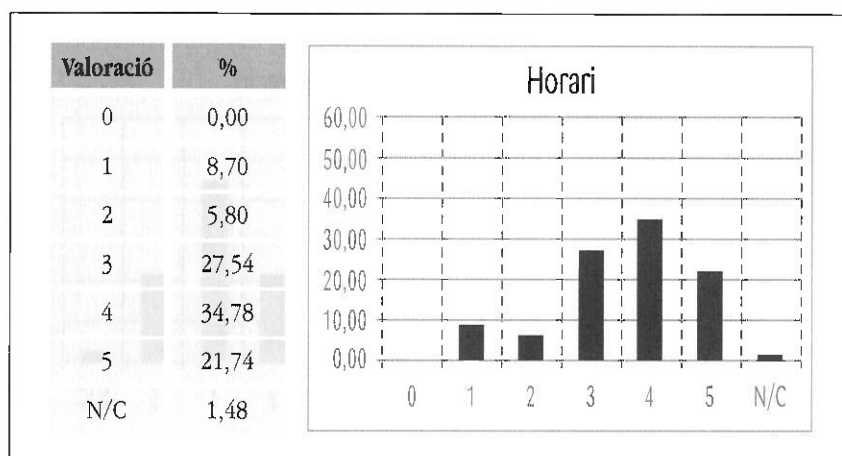
Enquestats: 59,00

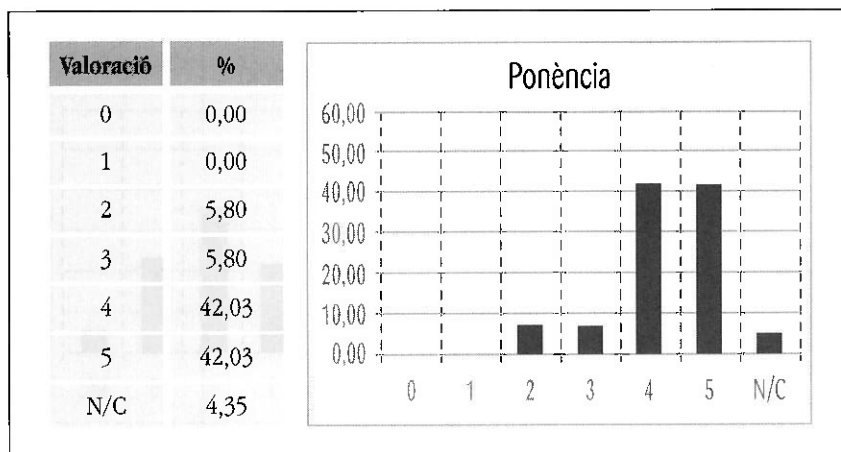
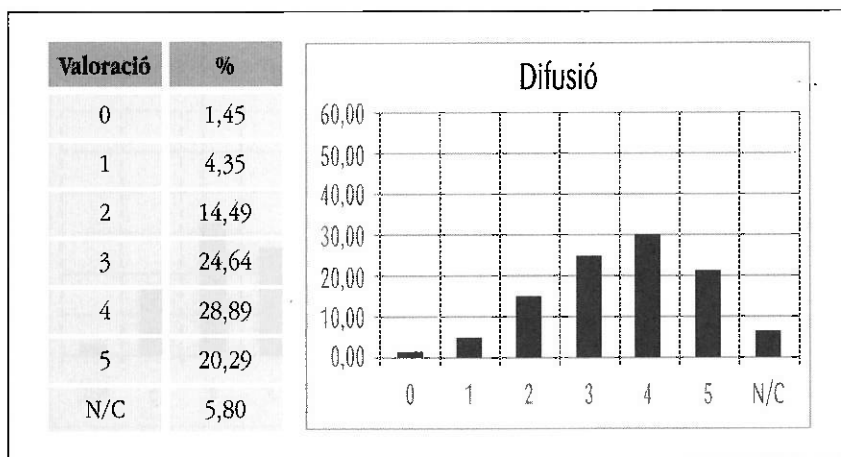
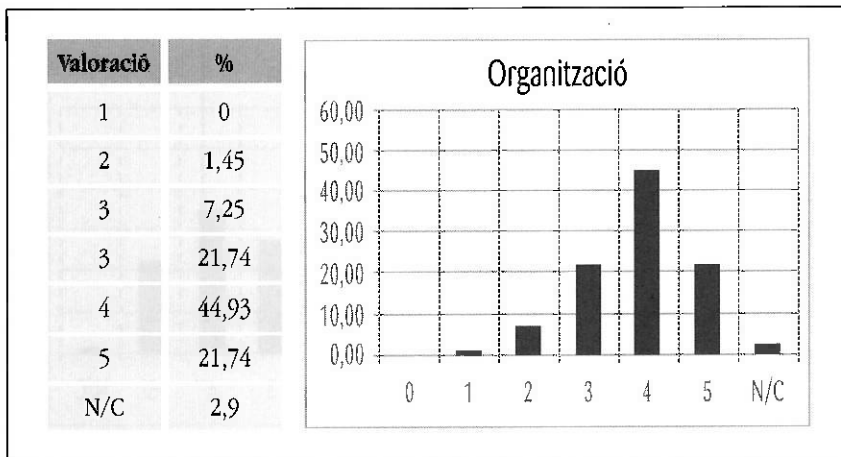
NIVELL EDUCATIUS %

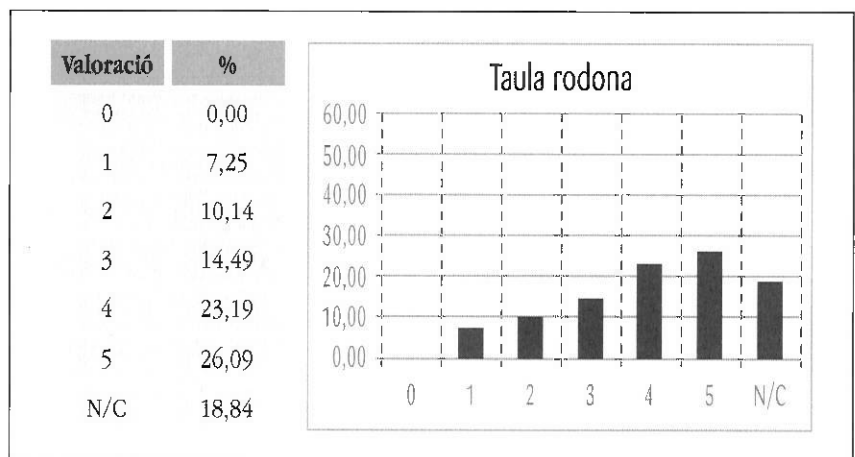
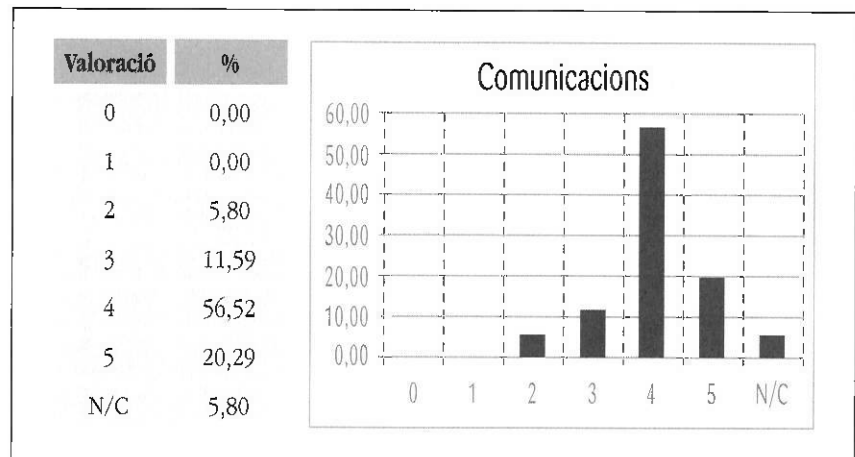
Llar d'infants	5,80
Parvulari	28,99
Parvulari-Primària	5,80
Primària	42,03
ESO	7,25
Primària-ESO-Batxillerat	1,45
Batxillerat	2,90
Universitat	1,45
Adults	1,45
Altres	2,90

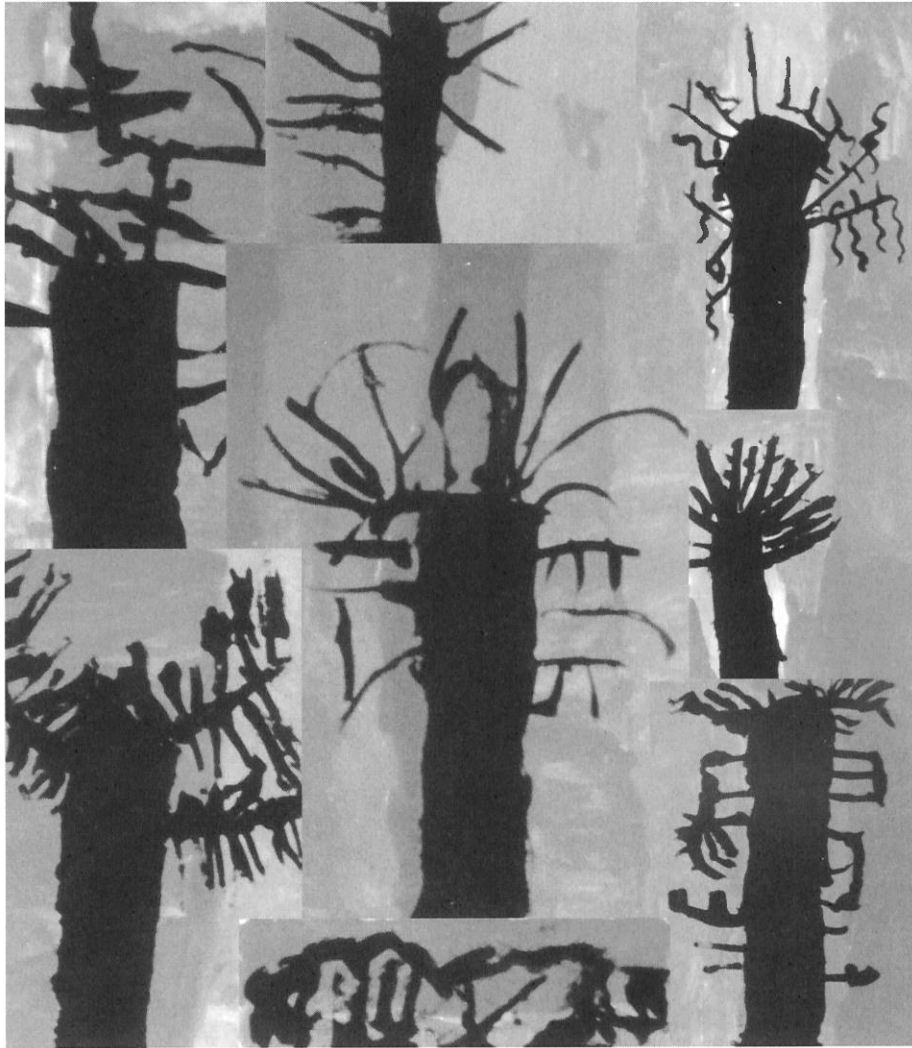

XIV TROBADA DE PLÀSTICA
Infantil i Primària

**L'art, generador
d'aprenentatges**

ASSISTENTS

Assistents a la XIV Trobada de Plàstica

Nom	Cognoms	Centre	Telèfon
Pilar	Abad Ostalé	CEIP Municipal La Sínia	936921240
Josefina	Almirall Romeu	Ntra. Sra. del Rosario	932073165
Dolors	Aniento Martinez	Escola Casa Masferrer	938861610
Ferran	Aquilina Viñals	Escola Bressol Mpal. Cadí	934424844
Javier	Aragón Navarro	IES Rafael de Casanova	936546520
M ^a Josep	Arrabal Luján	Ramon Fuster	935921226
Sara	Balat Mendoza	Giravolt	936662125
Anna	Balcells Padró	CEIP Joan Maragall	938036839
M ^a Antonia	Ballester Jou	Llar D'infants Roda de Ter	938540875
Marçel	Barbens Calvó	Ramon Fuster	935921226
Carles	Bayod Serafini		
Margarita	Bedòs Balsach	CEIP Escola Bellaterra	935811030
Laia	Bedós Bonaterra	Escola d'Esterrí d'Àneu	
Marta	Berrocal Capdevila		
Montserrat	Biarnés Raber	St. Miquel de Vic	
M. Rosa	Bigas Teixidó	CEIP Escola Jungfrau	933840408
Carme	Bohera Abril	CEIP Orlandai	932030935
Eulàlia	Bosch		
Núria	Bosch Rius	Ramon Fuster	935921226
Carme	Brau Rius	CEIP La Vinyala	936562455
M. Rosa	Bruguera Ibáñez	Escola Proa	934219588
Joan	Busquets i Tenas	CEIP La Daina	
Jordi	Caja Francisco	ICE-UB	934035244
Anna	Cano Pérez	CEIP Municipal La Sínia	936921240
Montserrat	Carmona Calvo	CEIP Teresa Altet	936998001
Enrica	Casademon	Fac. Formació del Professorat-UAB	
Alícia	Casadessús Calvó	St. Miquel De Vic	
Neus	Cassi Giralt	Escola Bergantí	935554950
Elisenda	Castells Gómez	CEIP Font d'en Fargues	933576148
Lluïsa	Castellví Vidal	Sagrada Família	937253144
Dolors	Castias Gómez	Sta. Rosa de Lima	938728400
Dionisia	Celada Baquero	Fac. de Formació del Professorat	
Fermín	Chivite Pérez	CEIP Prat de La Manta	934318198
Mercè	Claramunt Boladeres	CEIP Castellolí	938084033
Francesca	Clot Tort	Escola Casa Masferrer	938861610
Anna	Comabella Biosca	Escola Infantil Tic-Tac	977214288
Rosa	Contijoch Martí	Parvulari Tic-Tac	977214288
Magda	Contijoch Martí	Escola Infantil Tic-Tac	977214288
Sylvia	del Amo Alcàcer	CEIP Turó Blau	
M. Àngels	Domingo Mas	Escola Betúlia	933998507
Montserrat	Estival Codina	CEIP Escola Bellaterra	935811030
Pere	Falcó		
Inma	Feliu Bohera	Escola Infantil Peggy	932011350
Susanna	Fernando Garcia	CEIP Santa Maria	936600599

Nom	Cognoms	Centre	Telèfon
Mercè	Fontserè Estrada	CEIP Puig-Agut	938511330
Eva	Formiga Alberca	CEIP «Sol I Vent»	972546311
Miquel	Forrellad Vives	CEIP Lavínia	
Helena	Forrellad Vives	CEIP Escola Bellaterra	935811030
Mercè	Gaja Lázaro	IES Can Peixauet	934665050
Judit	Gallardo Costa	Escoles de l'Ateneu Igualadí	
Alejandro	García Rojo	Sta Caterina de Siena	934574496
Núria	Garcia Turu	CEIP Escola Bellaterra	935811030
Lluïsa	Gascon Turó	E.I. Mainada	932374473
Roser	Gómez Font	CEIP Escola Bellaterra	935811030
José M.	González Ramos	IES Menéndez y Pelayo	932002755
Consol	Granell Canals	CEIP La Vinyala	936562455
M ^a . Carmen	Gregorio Catalan	Escola Bon Pastor	
M ^a José	Guerra Mañanes	Elisabeth	977383851
Monica	Guirado Navas	Llar d'infants Barcelona	
M. Eugènia	Huguet Ràmia	Escola Montserrat	
Dolores	Llambias Coromina	IES Carles Riba	932115116
Eva	Llorens Malé	Escola Arrels Primària	973481223
M. Carmen	López Alonso	CEIP Escola del Mar	937590890
Valentín	Lozano Bolívar	Col.legi Verge de la Salut	936661869
Assumpta	Marcé Ventura	CEIP Pràctiques 2	934907023
Gemma	Marsó García	Sant Josep	938902850
Teresa	Martí Pons	CEIP Escola Bellaterra	935811030
Silvia	Martínez Vilajuana	Liceo Castro de la Peña	
Magda	Mas Comas	E.I. Mainada	932374473
Alicia	Masip Barrafón	CEIP Escola Bellaterra	935811030
Maria Elena	Medina Guiton	Escola Betúlia	933998507
Eugènia	Mestre Costa	Ramon Fuster	935864106
Lourdes	Montaner Perise	Heura	933571866
Daniel	Moya Goti	IES Ferran Casablanques	937233850
Montserrat	Nicolas Bellido	Escola Bressol Xiroi	934101620
M ^a Dolors	Oliver Agüera	CEIP Teresa Altet	936998001
Montserrat	Pacual Llop	CEIP Font d'en Fargas	933576148
Judit	Padró i Ponts	CEIP Mare de Déu de Montserrat	
Pilar	Palacín Navarro	Sant Josep	938902850
M ^a Carmen	Pérez Rodríguez	CEIP Sant Vicenç	935795610
Beatriz	Perez Seara	Escola Tic-Tac	
Rosita	Planas Seuma	Escola Betúlia	933998507
M ^a Teresa	Planella Saqués	Josep Boada	933883731
Carme	Pomareda Palomo	CEIP Torre De La Llebre	936993980
Magali	Porta Navarro	E.I. Mainada	932374473
Pilar	Prieto Pisa	Escola Bressol Mont Tàber	934417536
Anna	Pruneda Serra	Betúlia	933996807
Maria	Pujol Costa	Escola Arrels Primària	973481223
Dolors	Pujol Mujal	Escola Arrels Primària	973481223
Leonor	Rada Merino	Escola Bon Pastor	933140451
M ^a Carme	Raurell Morera	CEIP Puig-Agut	938511330

Assistents

Nom	Cognoms	Centre	Telèfon
Asunción	Remón Villanova	CEIP La Vinyala	936562455
Ingrid	Ridao Miquel	Sant Pau Apòstol	977224314
M. Àngels	Rigat Coll	CEIP Doctor Robert	
Montse	Rocamora Ramonet	Escola Arrels Primària	973481223
Conxita	Rosique Enguïdanos	Escola Josep Tous	934224640
M ^a Gloria	Sáiz De Roba	Els Convents	937750167
Pilar	Sala Calvo	Escola Arrels Primària	973481223
Montserrat	Sallés Mauri	Sagrada Família	937253144
Mercè	Sañé Colomer	Escola Casals-Gràcia	938507398
Gemma	Senar Abellan	ICE	
Carme	Sentís Farrés	CEIP Escola Bellaterra	935811030
Margarida	Serra Albert	Seur Internacional	932632622
Conxita	Serra Pere	CEIP Pins del Valles	935897812
Maria	Serra Vilajosana	Sagrat Cor de Jesús	938695928
Miguel Àngel	Tabernerero Moreno	IES Montserrat Roig	
Rosa	Tarruella	Fac. Formació del Professorat - UB	
Montserrat	Tarter Lloveras	CEIP Escola del Mar	937590890
Marta	Teixidó Ribas	IES Roses II	972154383
Mila	Torres López	CEIP Teresa Claramunt	
Maria	Torruella Alsina	CEIP Escola Bellaterra	935811030
Cristina	Vallès Orianne	CEIP Barrufet	
Montse	Vallhonrat Espasa	Maristes - Sabadell	937270006
Arnau	Vernis Llambias	Universitat de Vic	938861222